

Universitatea “Alexandru Ioan Cuza” Iași
Facultatea de Litere

Specializarea *Jurnalism și Științe ale Comunicării*

Analiza discursului mediatic
Ironia „ochilor în 3,14” din Dilema Veche

Lucrare de licență

Conducător științific,
Conf. dr. Dan Stoica

Candidat,
Laura-Elena Bejinariu

Iași
IULIE 2013

Cuprins

Introducere	3
I. Discursul : abordări generale	6
1.1 Despre discurs:	
1.1.1 Opoziția dintre <i>enunț</i> și <i>enunțare</i>	6
1.1.1.1 Definirea termenilor: <i>enunțare</i> , <i>enunțiator</i> și <i>locutor</i>	7
1.1.1.2 Competența de comunicare.....	10
1.1.2 Opoziția dintre <i>discurs</i> și <i>frază</i>	11
1.1.3 Opoziția dintre <i>discurs</i> și <i>text</i>	12
1.1.4 Opoziția dintre <i>discurs</i> și <i>povestire</i> (le récit).....	14
1.1.5 Opoziția între <i>discurs</i> și <i>limbă</i>	15
1.1.6 Chestiunea contextului: adaptarea discursului la un context dat.....	15
1.1.7 Opțiuni terminologice :	
1.1.7.1 <i>Discurs repetat</i> vs. <i>Textem repetat</i>	19
1.1.7.2 <i>Discurs raportat</i> vs. <i>Discurs polifonic</i>	21
1.2. Clasificări ale discursului	24
1.2.1 Discursul Științific.....	25
1.2.2 Discursul Social.....	27
1.2.3 Discursul Mediatic.....	29
1.2.4 Discursul Politic.....	32
II. Analiza discursului	
Definirea termenului de analiză de discurs	36
2.1 Școala franceză.....	37
2.2 Școala americană.....	40
2.3 Școala anglo-saxonă.....	42
2.4 Școala de la Geneva.....	44
III. Umor, sarcasm și ironie	
3.1 Umorul	45
3.1.1 Clase ale umorului.....	46
3.1.2 Forme de umor.....	47
3.2 Sarcasmul	50
3.3 Ironia	51
3.3.1 Tipuri de ironie.....	54
3.3.2 Funcțiile ironiei.....	56
IV. Studiu de caz. Analiza ironiei din săptămânalul <i>Dilema Veche</i> în rubrica „Cu ochii-n 3.14”	
4.1 Motivația alegerii și definirea temei.....	57
4.2 „Pastilele” științifice.....	60
4.3 „Pastilele” sociale.....	65
4.4 „Pastilele” mediatice.....	72
4.5 „Pastilele” politice.....	76
4.6 Considerații finale.....	81
Concluzii	82
Bibliografie	83
Anexa 1	86

Introducere

Prezenta lucrare propune o analiză a discursului mediatic pe baza *ironiei verbale*, dintr-o perspectivă dublă, la nivelul conținutului enunțului ironic și al modului în care este folosit acesta pentru a exprima intențiile de comunicare ale locutorului.

Studiul nostru se axează pe analiza „pastilelor” rubricii „Cu **ochii-n 3.14**” din 19 numere ale săptămânalului *Dilema Veche* (de la 470 pînă la 489) apărute în perioada 14 februarie - 27 iunie 2013. În realizarea acestui demers vom folosi instrumentele de lucru dezvoltate în capitolul al treilea, în special cele șapte forme de umor teoretizate de Gabriel Baldovin, utilizarea satirei și a sarcasmului în producerea ironie și cele șase maniere de construcție a unui enunț ironic utilizînd *ironia verbală*.

În acest scop am plecat de la abordarea franceză a școlii de *analiză a discursului*, care este considerat un „dispozitiv enunțiativ ce unește o organizare textuală și un loc social determinat” (D. Maingueneau, 2009). Interesul crescut al lingviștilor față de proprietățile unităților de limbă și al funcțiilor discursive ale acestor unități și-a găsit concretizarea în teoria *lingvisticii structurale* a lui Saussure. Aceasta din urmă a deschis calea specialiștilor europeni și americani pentru dezvoltarea altor teorii lingvistice.

Una dintre aceste teorii este cea formulată de către lingvistul român Eugeniu Coșeriu care propunea o știință care să studieze *limbajul uman articulat*, pe care o numea *lingvistică generală* (E. Coșeriu, 1999). De altfel, fondatorul *lingvisticii integrale* a zăbovit mult asupra utilizării în cadrul scrierilor sale a termenilor *textem repetat* și *discursului repetat*. În cazul studiului de față pare să ne fie favorabilă folosirea primei expresii datorită proprietății sale de a fi substituibilă printr-un alt (fragment de) text. În plus, faptul că *textemul repetat* are un înțeles autonom și poate fi folosit la infinit, în contexte diferite față de cel inițial, ne ajută în analiza discursului mediatic, acolo unde vom întîlni *enunțuri metaforice, proverbe, dictoane, locuțiuni fixe* etc. . Mai mult, acestea pot fi întîlnite și în citatele *discursului raportat*, care are ca obiectiv calificarea sursei prin citarea discursului său. Apoi, avem *discursul polifonic* care pune accent pe informația primită de la locutorul, în care pot apărea astfel de *texteme repetate*.

Tot în termenii analizei Școlii Franceze am realizat clasificarea discursului în genuri și tipuri pe care le-am studiat din perspectiva influenței pe care o are stilul jurnalistic/publicistic asupra lor. Așa încît s-a observat că discursul social și cel mediatic se influențează reciproc, primul oferă cadrul de desfășurare al celui de al doilea, iar acesta din

urmă impune pe agenda publică subiecte de dezbatere (ne referim aici la funcția de *agenda setting* a mass-mediei). În studierea discursului politic am fost inspirați de considerațiile făcute de C. Sălăvăstru asupra „discursul puterii”. Astfel încât ne raliem poziției domniei sale care consideră că „discursul este instrumentul esențial cu ajutorul căruia se cucerește, se păstrează și se exercită puterea” (C. Sălăvăstru, 1999 apud. Ghe. Vlasie). De asemenea, am observat că discursul politic prezintă avantajul că poate lua forma oricărui alt tip discursiv și, în același timp, poate vorbi despre orice, de la dezbaterea unei probleme sociale, la una politică, mediatică, științifică sau juridico-administrativă.

Lucrarea noastră cuprinde patru capitole, primele trei fixează cadrul teoretic de referință, iar ultimul examinează în detaliu aproximativ 40 de enunțuri ironice preluate din rubrica „Cu **ochii-n 3.14**” a publicației *Dilema Veche*.

Primul capitol investighează posibilitatea definirii noțiunii de *discurs*, pe care îl pune în opoziție cu *enunțul*, *fraza*, *textul*, *limba* și *povestirea*. De asemenea, este particularizată relația dintre *discurs* și *context*, dat fiind că discursul este condiționat de context, iar acesta din urmă este influențat de către primul. O atenție deosebită este acordată diferențierii termenilor *enunț* (este ceea ce este spus), *enunțare* (actul de a spune), *enunțiator* (cel care vorbește), *locutor* (cel care își asumă responsabilitatea celor spuse) și *subiect vorbitor* (autorul empiric al enunțului, cel care l-a creat, produs, efectiv).

Cel de al doilea capitolul face trecerea de la caracterizarea propriu-zisă a conceptului de *analiză de discurs* la integrarea lui în una dintre școlile lingvistice. Astfel, pentru Școala Franceză s-a impus interpretarea *analizei structurale*, în cazul Școlii Americane am examinat *analiza distribuțională*. Studierea Școlii anglo-saxone a necesitat cercetarea *analizelor: critică și conversațională* și, în cele din urmă, am particularizat Școala de la Geneva cu a sa *analiză argumentativă*. Revenind la Școala Franceză de analiză am realizat o clasificare a genurilor de discurs pe criteriul celui mai utilizat în activitatea de tip jurnalistic ceea ce ne-a permis o ierarhizare a discursului științific, social, mediatic și politic.

Al treilea capitol este cel care ne pune la dispoziție uneltele folosite în analiza corpusului studiului de caz. Ne-a interesat aici modul în care sînt utilizate *umorul*, *vorbele de duh*, *comicul*, *satira*, *sarcasmul* și diferitele forme ale *ironiei* pentru producerea unui enunț din care să se înțeleagă altceva decît ceea ce este spus. În acest sens am realizat că *sarcasmul* (care este un discurs oral exprimat într-o manieră tăioasă, caustică, amară cu scopul de a supăra, ofensa, insulta, jigni) nu este totuna cu *ironia* (care reprezintă contrariul

la ceea ce este spus). La fel cum *satira* (definită ca un discurs oral sau scris care are ca scop luarea în derîdere a cuiva, într-o manieră ironică) nu este *umor* (adică acea înclinație către glume și prezentarea unei experiențe/circumstanțe traumatizante doar în aspectele sale plăcute, ironice sau insolite). În ceea ce privește formele de manifestare ale ironie, prin care se construiește un astfel de enunț, cunoaștem: *ironia prin antifrază, ironia prin naivitate simulată, ironiei prin subestimare, ironia prin hiperbolizare, ironia de simplă conotație și ironia prin citare*. Toate acestea își vor găsi aplicarea în „pastilele” analizate din *Dilema Veche*.

Cel de al patrulea capitol cuprinde ansamblul analizei textelor ironice de pe ultima pagină a publicației mai sus citate. Exemplele sînt variante de *ironie verbală și situațională* care au ca modalități de construcție enunțiativă formele ironiei din capitoulul al treilea. În cercetarea efectuată am împărțit textele în patru categorii, specifice tipului de discurs uzitat, astfel avem: „*pastilele*” *științifice* sînt texte ironice care folosesc discursul științific pentru a lua în derîdere subiectul descris; „*pastilele*” *sociale* sînt cele care prezintă fapte și acțiuni din sfera socială și au drept scop atragerea atenției cititorului asupra absurdului, bizarului și hilarului întâmplărilor cotidiene; „*pastilele*” *mediatice* cuprind textele în care sînt prezentate erorile lingvistice, incoerența și lipsa profesionalismului de care dau dovadă jurnaliștii și redactorii de televiziune și „*pastilele*” *politice* care întrebuițează discursul politic pentru a-l ironiza pe enunțiatorul lui dar și pentru a prezenta discrepanța dintre realitatea pe care acesta o propune și cea pe care o trăiesc oamenii – în acest caz realitatea autorului textului și a cititorului revistei *Dilema Veche*.

I. Discursul: abordări generale

1.1 Despre *discurs*

Discursul a devenit în ultimele decenii ale secolului trecut o noțiune-cheie a lingvisticii, aflându-se la granița lingvisticii cu sociologia, teoria comunicării și psihologia. Venind din orizonturi teoretice diferite, definițiile termenului de *discurs* sunt numeroase, complementare și chiar contradictorii, însă cele mai multe sînt realizate prin raportare la ceea ce nu este un *discurs*.

Astfel, acesta nu este un enunț, nu este o frază, nu este un text, cum nu este nici o limbă, fiind definit ca o activitate desfășurată de către doi sau mai mulți subiecți înscriși într-un context determinat, care produc enunțuri, altele decît fraze¹. Considerăm necesară analiza seriei de opoziții în care intră noțiunea de *discurs*, pentru a-i oferi valori mult mai precise.

1.1.1 Opoziția dintre *discurs* și *enunț*

În acest caz, *enunțul* este considerat o unitate lingvistică, sau o „suprafață lingvistică”², dacă vom considera valabil termenul propus de Pêcheux și Fuchs, și este produsul unui act de enunțare. *Discursul* reprezintă o unitate de comunicare care aparține unui gen discursiv specializat (textul unei legi, al flayerelor publicitare, un buletin meteorologic, un articol științific). Față de Pêcheux și Fuchs care consideră *enunțul* o unitate superioară frazei, unii lingviști văd în *frază* o structură care „corespunde unei infinități de enunțuri conforme unei varietăți infinite de contexte particulare”³.

De cealaltă parte, O. Ducrot susține separarea enunțului de frază: „frază este o construcție de lingvist, care permite luarea în considerare a enunțurilor. A face gramatica

¹ Cf. Dominique, Maingueneau, *Les termes clés de l'analyse du discours*, Paris, Éditions Seuil, 2009, p. 44.

² Redăm definiția *enunțului* propusă de Pêcheux și Fuchs cu specificarea că aceasta nu este acceptată universal: „Surface linguistique sera entendu au sens de séquence orale ou écrite de dimension variable, en général supérieure à la phrase. Il s'agit là d'un « discours » concret, c'est-à-dire de l'objet empirique affecté par les oublis 1 et 2, dans la mesure même où il est le lieu de leur réalisation, sous la forme cohérente et subjectivement vécue comme nécessaire d'une double illusion” Michel Pêcheux, Catherine Fuchs, *Mises au point et perspectives de l'analyse automatique du discours*, *Langages*, numărul 37, martie 1975, p. 24.

³ „correspond à une infinité d'énoncés selon l'infinie variété des contextes particuliers” Dominique, Maingueneau, *Les termes clés de l'analyse du discours*, Paris, Éditions Seuil, 2009, p. 55.

unei limbi înseamnă specificarea și caracterizarea frazelor care stau la baza enunțurilor realizabile prin mijloacele acestei limbi”⁴.

O distincție folosită de școala franceză (infra) dar puțin utilizată astăzi este cea propusă de L. Guespin: „o perspectivă asupra unui text din punctul de vedere al structurii sale „în limbă” îl face un enunț; studiul lingvistic al condițiilor de producere a celui text îl va face un discurs”⁵.

Adesea *enunțul* este considerat un echivalent pentru text, astfel că lingvistica textuală prin al său reprezentant J.-M. Adam folosește opoziția: „Un *enunț*, în sens de obiect material oral sau scris, obiect empiric, observabil și descriptibil, nu este un *text*, obiect abstract... care trebuie să fie gândit în cadrul unei teorii (explicative) a structurii sale compoziționale”⁶.

Cu toate acestea, termenii *enunț*, *text* și *discurs* sînt folosiți în combinație, de cele mai multe ori *enunțul* fiind utilizat atunci cînd se dorește evitarea cuplurilor *text/discurs* și *frază/text*.

1.1.1.1 Definirea termenilor: *enunțare*, *enunțiator* și *locutor*

Nu vom părăsi terenul distincției dintre *enunț* și *discurs*, întrucît este necesară pentru studiul de față caracterizarea următorilor termeni: *enunțare*, *enunțiator* și *locutor*.

Definiția clasică a *enunțării*, scrisă de É. Benveniste, se prezintă ca „punerea în funcțiune a limbii printr-un act individual de utilizare”⁷. Acest act ne ajută să realizăm legătura dintre limbă și lume, el ne permite să devoalăm înțelesurile ascunse – cu ajutorul paraverbalului și nonverbalului -. Fiecare *enunțarea* este un eveniment unic și delimitat într-o anumită unitate spațio-temporală.

⁴ „qui est une construction du linguiste, permettant de rendre compte des énoncés. Faire la grammaire d'une langue, c'est spécifier et caractériser les phrases sous-jacentes aux énoncés réalisables par le moyen de cette langue.” Oswald, Ducrot, *Le dire et le dit*, Paris, Minuit, 1984, p. 177.

⁵ „un regard jeté sur un texte du point de vue de sa structuration ”en langue” en fait un énoncé ; une étude linguistique des conditions de production de ce texte en fera un discours” Louis, Guespin, *Problématique des travaux sur le discours politique*, *Langages*, Numărul 23, 1971, p.10.

⁶ „un énoncé, au sens d'objet matériel oral ou écrit, d'objet empirique, observable et descriptible, n'est pas le texte, objet abstrait... qui doit être pensé dans le cadre d'une théorie (explicative) de sa structure compositionnelle” Jean-Michel Adam, *Les textes types et prototypes. Récit, description, argumentation, explication et dialogue*, Paris, Nathan, 1992, p 15.

⁷ „la mise en fonctionnement de la langue par un acte individuel d'utilisation” Émile Benveniste, *Problèmes de linguistique générale*, Paris, Gallimard, 1974, p.80.

Enunțarea este o acțiune singulară deoarece aparține realului și este legată de circumstanțele enunțării: de cine vorbește, când vorbește, unde vorbește și cum vorbește despre ceea ce vorbește⁸.

Un *enunț* este ceea ce este spus, poate avea aceeași formă într-o serie de texte diferite, este repetitiv și poate fi sau nu adevărat. De cealaltă parte, *enunțarea* nu este falsificabilă căci rostirea nu este niciodată falsă, însă poate fi reușită, atingându-și scopul, sau nereușită, fiind un eșec. Spre exemplu, un preot poate cânta întreaga slujbă a cununiei unui cuplu pe peronul gării, de zeci de ori, fără ca ceremonia să fie validată de cei prezenți. Acest lucru are drept cauză lipsa elementelor contextuale care permit acceptarea acțiunii, căci pentru realizarea ceremonialului religios părintele trebuie să poarte haine bisericești și să se afle într-un lăcaș de cult.

În cazul mass-mediei, enunțarea este folosită și pentru potențialul de convingere pe care îl are. Ceea ce este rostit nu este fals, așadar enunțurile jurnalistice care iau forma „el/ea spune că...” sînt interpretate prin prisma ideii că „acest lucru trebuie să fie adevărat prin simplul fapt că este spus”⁹.

De altfel, pentru analiza discursului mediatic, implicit a enunțării, vom avea în vedere formele în care se manifestă aceasta într-un text. Astfel, vom studia utilizarea pronumelor personale și demonstrative, a adjectivelor demonstrative, a adverbilor, a timpurilor verbale, a deicticilor și a presupozițiilor aflate în text.

În orice comunicare avem mai întîi interacțiunea participanților la comunicare după care realizarea enunțării propriu-zise. Lingvistul francez É. Benveniste considera că „orice enunțare presupune un locutor și un auditor și la primul intenția de a-l influența pe celălalt într-un mod oarecare”¹⁰. Aceștia doi se înscriu în cîmpul practicii discursive¹¹ în care discursul este considerat un eveniment de limbaj sau „«limbajul pus în acțiune » într-un proces istoric care face din enunț un eveniment”¹².

⁸ Cf. Daniela, Roventă-Frumușani, *Analiza discursului. Ipoteze și ipostaze*, București, Tritonic, 2012, p.218.

⁹ Note din cursul „Analyse du discours médiatique ” susținut de Christine Servais, Université de Liège, 2012-2013.

¹⁰ Émile Benveniste, *Problèmes de linguistique générale I*, Paris, Gallimard, 1966, p. 242 apud. Daniela, Roventă-Frumușani, *Analiza discursului. Ipoteze și ipostaze*, București, Tritonic, 2012, p.26.

¹¹ La pratique discursive est « un ensemble de règles anonymes, historiques, toujours déterminées dans le temps et l'espace qui ont défini à une époque donnée, et pour une aire sociale, économique, géographique ou linguistique donnée, les conditions d'exercice de la fonction énonciative. » Michel, Foucault, *L'archéologie du savoir*, Gallimard, Paris, 1969, rééd. « Tel », 2008, p. 162.

¹² ”le discours est « le langage mis en action » dans un processus historique qui fait de l'énoncé un événement.” Émile, Benveniste apud. Mariana Tutescu, *L'Argumentation Introduction à l'étude du discours*, în <http://ebooks.unibuc.ro/lls/MarianaTutescu-Argumentation/10.htm> accesat 4 iunie 2013.

Confuzia care se face adesea este cea legată de numirea celui care pune în scenă un discurs, căci deși există o diferență între individul care vorbește (enunțiator) și cel care își asumă responsabilitatea enunțării (locutor), însuși lingvistul francez Georges Mounin¹³ considera termenii *subiect vorbitor*, *locutor* și *enunțiator* a fi sinonimi. În acest sens, pentru a elimina imprecizia O. Ducrot definea actul de enunțare ca fiind independent de cel care îl rostește, „termenul enunțiator a luat o valoare mult mai abstractă, pentru că el desemnează sursa unui punct de vedere, nu un enunț efectiv¹⁴”. Același Ducrot făcea o paralelă între *subiect vorbitor*, *enunțiator*, *locutor*, respectiv triada: *autor*, *narator*, *personaj*.

În ceea ce-l privește pe *subiectul vorbitor*, acesta este autorul empiric al enunțului, cel care l-a creat efectiv. Și, așa cum spune D. Maingueneau, el „joacă rolul de producător al unui enunț, sau joacă rolul de individ (sau indivizi) pentru care munca fizică și mentală a permis realizarea acestui enunț¹⁵”. Altfel, subiectul vorbitor este o „ființă empirică, autor al unui discurs, dar exterior lui”¹⁶.

Locutorul desemnează acea persoană care este responsabilă de o enunțare orală și/sau scrisă. În fond, „putem considera locutorul fie ca pe un individ plasat în exteriorul actului de enunțare, fie ca rol, ca instanță ce orînduiește enunțarea¹⁷”.

În această privință O. Ducrot distingea un „locutor-λ” plasat în afara enunțării și un „locutor-L” aflat în interiorul ei. Prezența acestuia din urmă în text se face simțită prin utilizarea mărcilor pronominale, a primei persoane, cu ajutorul cărora ne putem da seama cu ușurință că „eu”-ul îl face pe locutor proprietarul obiectelor calificate prin pronumele posesive „ale mele”, aflat într-un loc de referință care este „aici”¹⁸.

În final, *enunțiatorul* este cel care realizează actul vorbirii, al punerii în lume a enunțului și își asumă responsabilitatea asupra intenției exprimate prin acest act.

¹³ Georges Mounin, *Dictionnaire de linguistique*, Paris, P.U.F., 1974, p. 206 în <http://www.memoireonline.com/01/08/873/procedes-modalisation-oeuvre-romanesque-jules-verne-michel-strogoff.html> consultat 4 iunie 2013.

¹⁴ „le terme énonciateur a pris une valeur plus abstraite, puisqu'il désigne la source d'un point de vue, non d'un énoncé effectif” Oswald. Ducrot, *Le dire et le dit*, Paris, Minuit, 1984, p. 179.

¹⁵ „le sujet parlant, joue le rôle de producteur de l'énoncé, de l'individu (ou des individus) dont le travail physique et mental a permis de produire cet énoncé” Dominique, Maingueneau, *Éléments de linguistique pour le texte littéraire*, Paris, Dunod, 1993, p.76.

¹⁶ „le sujet parlant est un être empirique, auteur du discours, mais extérieur à lui” Pierre, Larcher, « Le Concept de polyphonie dans la théorie d'Oswald Ducrot », 1998, pp. 219-220, în *Les Sujets et leurs discours. Énonciation et interaction*, Publications de l'Université de Provence, Aix-en-Provence, 1998, pp.203-224.

¹⁷ „on peut envisager le locuteur soit comme un individu placé à l'extérieur de l'acte d'énonciation, soit comme un rôle, comme l'instance qui agence l'énonciation” Dominique, Maingueneau, *Les termes clés de l'analyse du discours*, Paris, Éditions Seuil, 2009, p.82.

¹⁸ Cf. Oswald, Ducrot, *Le dire et le dit*, Paris, Minuit, 1984, p. 190.

De altfel, „dacă enunțiatorii vorbesc, este numai pentru că enunțarea este văzută ca exprimând punctul lor de vedere, pozițiile lor, atitudinile lor, dar nu, în sensul material al termenului cuvintelor lor”¹⁹.

Mai trebuie făcută o precizare, nu orice *enunțiator* este neapărat și *locutor*. Deoarece se poate ca punctele de vedere prezentate să nu-i aparțină *locutorului* sau să nu fie de accord cu acestea - un exemplu este cel al declarațiilor de presă, citarea lor într-o știre nu-l face responsabil pe reporter de cele spuse de *enunțiator* - . În schimb, dacă *locutorul* își asumă responsabilitatea conținutului propozițional al unui enunț, asta îl transformă în locutor-enunțiator.

Pentru a clarifica cele prezentate pînă acum, în cazul publicației *Dilema Veche* subiectul vorbitor este fiecare dintre redactori, deoarece ei sînt cei care au elaborat textele. Pentru fiecare dintre enunțurile scrise responsabilitatea este a autorilor, dacă sînt utilizate pronumele personale „eu”, „noi” (pentru editoriale). O dată ce marca pronominală dispare și autorul textului nu mai prezintă fapte/evenimente, așadar nu mai este locutor, el devine enunțiatorul altor locutori ale căror enunțuri le va cita.

1.1.1.2 Competența de comunicare

Totuși, enunțarea nu trebuie înțeleasă doar în sensul *competenței lingvistice* pe care o are un individ. Și prin intermediul căreia este capabil să construiască, recunoască, interpreteze, înțeleagă și să producă fraze inedite într-o limbă. Asta pentru că reușita în comunicare depinde și de o *competență generală de comunicare* care reprezintă rezultatul interacțiunii „competenței lingvistice, competenței socio-culturale, competenței enciclopedice și competenței generice”²⁰.

Atunci cînd vorbim despre *competența socio-culturală* ne referim la relația din spatele conținutului pe care o au cei aflați în interacțiune. Statutul, raportul de „putere” dintre interlocutori este foarte important în comunicare și poate fi determinat prin referire la cele trei axe: *axa simetrie/asimetrie*, *axa distanță/proximitate* și *axa convergență/divergență*.

¹⁹ „s'ils « parlent », c'est seulement en ce sens que l'énonciation est vue comme exprimant leur point de vue, leur position, leur attitude, mais non pas, au sens matériel du terme leurs paroles” Oswald Ducrot, *Le dire et le dit*, Paris, Minuit, 1984, p.204.

²⁰ Cf. Daniela, Roventă-Frumușani, *Analiza discursului. Ipoteze și ipostaze*, București, Tritonic, 2012, pp.22-23.

Pentru prima, în raportul simetric interlocutorii se percep a fi egali, în timp ce raportul asimetric presupune o ierarhizare, existența unui șef și a unui subaltern.

În ceea ce privește a doua axă, distanța impune seriozitate, rigoare și „marchează relațiile cu necunoscuții, străinii, oficialitățile²¹”. Proximitatea este reclamată de cunoscuți sau prieteni și presupune legături mult mai strânse.

În cele din urmă, *axa convergență/divergență* este determinată de opiniile, interesele, afinitățile și sentimentele pe care le împărtășesc cei doi interlocutori. Astfel, aceștia pot fi de accord sau nu asupra unui subiect, pot coopera pentru atingerea acelui așel sau se pot afla în competiție, se pot urî, îndrăgi, simpatiza, ori antipatiza²².

Spre exemplu, un băiat de 20 de ani își va modela un anumit tip de discurs pentru întâlnirea cu un profesor, și un alt tip de discurs în comunicarea cu unul dintre părinți. În primul caz relația este asimetrică, de distanță, și vom spune noi, divergentă, dacă obiectivul propus de tînar nu găsește susținere din partea profesorului. De cealaltă parte, relația cu un membru al familiei este una amicală, așadar non ierarhică, de proximitate și de convergență.

Competența enciclopedică sau *referențială* reprezintă ansamblul virtual al tuturor cunoștințelor pe care le are un individ și capacitatea acestuia de a crea discursuri care au un scop final, care sînt potrivite unui context dat.

Competența generică ne ajută să ne identificăm, să asimilăm regulile diferitelor genuri discursive și să ne adaptăm acestora.

Toate aceste competențe ne înlesnesc procesul de comunicare, căci nu putem realiza un discurs fără să creăm enunțuri potrivite genului discursiv utilizat, pe care să le raportăm și adecvăm statutului interlocutorului și contextului socio-cultural în care se desfășoară situația de comunicare.

1.1.2 Opoziția dintre *discurs* și *frază*

Este cunoscut faptul că *discursul* reprezintă o unitate lingvistică formată dintr-o succesiune de fraze. Aceasta din urmă este o unitate de discurs, distinctivă față de celelalte unități de același nivel. *Fraza* este o „unitate complexă, care include atît sens cît și referință: sens pentru că ea este plină de semnificație, și referință pentru că ea se referă la o

²¹ Daniela, Roventă-Frumușani, *Analiza discursului. Ipoteze și ipostaze*, București, Tritonic, 2012, pp.22-23.

²² Idem.

situație dată”²³. Participanții la comunicare au în comun doar referința la situația de comunicare, care face posibilă înțelegerea discursului.

În frază se reflectă cele trei atitudini pe care un locutor le poate avea față de ascultătorul său: transmiterea unor cunoștințe (prin propoziții afirmative), obținerea unei informații (prin propoziții interogative) și impunerea unui ordin (prin propoziții imperative).

1.1.3 Opoziția dintre *discurs* și *text*

Așa cum îl definea D. Maingueneau, *discursul* este o „asociere între textul și contextul său”²⁴. Așadar, nu putem spune că un text este un discurs, deoarece scos din context acesta își pierde din semnificații. *Textul* se bucură de numeroase caracterizări, cele mai multe se referă la el ca la o „suită lingvistică autonomă, orală sau scrisă, produsă de unul sau mai mulți enunțiatori într-o situație de comunicare determinată”²⁵.

Brown și Yule spuneau despre text că este „înregistrarea verbală a unui act de comunicare”²⁶. Însă, această definiție ne creează probleme atunci când discutăm despre textul scris pe un suport, în timp ce pentru cel oral apare dificultatea transcrierii lui corecte sau cea a transcrierii. În lumina celor spuse de cei doi lingviști textul unui manuscris sau cel care este imprimat pe un afiș publicitar, încetează a mai fi texte, deși ele aparțin unui gen discursiv.

Nu trebuie să uităm că textul este plurisemantic, și dacă în vorbire apar elemente de nonverbal (gestică, mimică) și paraverbal (intonatie, pauze); în cazul scrisului intervin tot felul de scheme, imagini și tabele care-l acompaniază. Astăzi ne aflăm tot mai mult sub influența a ceea ce se numește *iconotext* sau faptul de a „asocia unui text o imagine(i) și enunț(uri) verbale”²⁷. Exemplele sînt numeroase: atît textul publicitar care are pe lîngă imaginea vizuală a produsului, descrierea sa textuală și o secvență sonoră: fie un cîntec, fie

²³ „la phrase c'est une unité complète, qui porte à la fois sens et référence: sens parce qu'elle est informée de signification, et référence parce qu'elle se réfère à une situation donnée. Ceux qui communiquent ont justement ceci en commun, une certaine référence de situation, à défaut de quoi la communication comme telle ne s'opère pas, le << sens >> étant intelligible, mais la << référence >> demeurant inconnue.”

Émile Benveniste, *Problèmes de linguistique générale*, Paris, Gallimard, 1974, pp. 127-131.

²⁴ „le discours est conçu comme l'association d'un texte et de son contexte” Dominique, Maingueneau, *Les termes clés de l'analyse du discours*, Paris, Éditions Seuil, 2009, p. 45.

²⁵ Dominique, Maingueneau, *Les termes clés de l'analyse du discours*, Paris, Éditions Seuil, 2009, p.123.

²⁶ „l'enregistrement verbal d'un acte de communication” Gillian Brown, George Yule, *Discourse Analysis*, Cambridge, Cambridge University Press, 1983, p.6.

²⁷ Dominique, Maingueneau, *Les termes clés de l'analyse du discours*, Paris, Éditions Seuil, 2009, p.123.

enunțarea textului scris; cât și paginile de Internet, care te duc dintr-un text în altul cu tot cu imagini și fragmente audio-video.

Referindu-se numai la formele verbale ale textualității, R-A. De Beaugrande și W.U. Dressler au definit *textul* ca pe o „întîmplare comunicatională²⁸” care satisface următoarele criterii interdependente: de *coeziune* și de *coerență*. Acestea două sînt pe larg analizate de către lingvistica textuală ce are ca obiect de studiu felul în care frazele formează un text.

În general se consideră că *coeziunea* rezultă din jocul de dependență dintre fraze, în ansamblul textului. *Coerența* se află în strînsă legătură cu aceasta, însă cuprinde „constrîngerii globale, non-lineare, atașate în mod particular contextului și genurilor de discurs”²⁹. Unii lingviști utilizează noțiunea de *conexitate* în locul *coeziunii*, în timp ce alții spun că termenul de *conexitate* se referă „numai la legăturile dintre frazele unite de conectori”³⁰. În analiza coeziunii unui text sînt luate în calcul următoarele elemente :

- a) *repetițiile*, atunci cînd atribuim acțiunea unui subiect: „Andrei.... Andrei....”;
- b) *anafora* și *catafora*, care sînt interpretate grație altor constituenți, plasate într-un context înainte - *anafora*: „aceasta este fata... Maria a mers....”, sau după - *catafora*: „Ana este cu noi; ea....”;
- c) *elipsele*: „Iulia o iubește pe Cristina. Maria de asemeni.”;
- d) *progresia tematică* prin care informațiile noi se sprijină pe informațiile deja cunoscute (*tema*), primele devenind la rîndul lor punct de sprijin pentru altele noi (*rema*): „Șeful meu mi-a dat o mărire de salariu, dar ea nu a fost enormă”. Așadar, în prima parte a enunțului „șeful meu” este tema, restul aportului de informație reprezentînd rema. Însă „o mărire de salariu” trece de la statutul de remă, la temă, fiind suportul pentru a doua parte: „ea nu a fost enormă”;
- e) *utilizarea timpurilor verbale*;
- f) *conectorii* de opoziție (însă, dar), de consecință (prin urmare, așadar), de timp (apoi, după aceea), de adăugare (mai mult, în plus);
- g) *conectorii logici* : de premisă (în primul rînd/în al doilea rînd, pe de o parte/pe de altă parte), de cauzalitate (din această cauză), de concluzie (așadar, prin urmare, ca atare) ;

²⁸ «occurrence communicationnelle» R-A. de Beaugrande et W.U. Dressler, *Introduction to text linguistics*, Londres, Longman, 1981, capitolul I. apud. Dominique, Maingueneau, *Les termes clés de l'analyse du discours*, Paris, Éditions Seuil, 2009, p.25

²⁹ Dominique, Maingueneau, *Les termes clés de l'analyse du discours*, Paris, Éditions Seuil, 2009, p.25

³⁰ Dominique, Maingueneau, *Les termes clés de l'analyse du discours*, Paris, Éditions Seuil, 2009, p.25

h) *deducții*: „Maria locuiește în Italia. Francezii iubesc țările latine.” Maria este franțuzoică și Italia este o țară latină, prin urmare Maria iubește Italia.

Pe de altă parte, poate exista o coeziune perfectă într-un enunț, fără ca acesta să fie și coerent, pentru a exemplifica vom apela la un alt exemplu propus de D. Maingueneau: „Paul iubește călătoriile. Pentru acest motiv el a construit o casă. Aceasta din urmă are ochii albaștri”. Această frază nu are niciun înțeles în întregul ei, chiar dacă analizăm propozițiile separat acestea tot nu pot fi descifrate corespunzător.

Coerența unui text este legată de intenția globală a locutorului, de ceea ce vrea să transmită, de scopul pe care vrea să îl îndeplinească, și este atașată unui gen de discurs. Pe acesta din urmă destinatarul îl identifică și îl înțelege. Coerența sau incoerența textului este subiectivă, pentru că depinde de cunoștințele pe care le are destinatarul, de cunoașterea sau nu a contextului, de autoritatea pe care i-o acordă enunțiatorului.

Spre exemplu, tratatul „*Tractatus logico-philosophicus*” de Ludwig Wittgenstein poate fi considerat de unii lipsit de coerență pentru că nu au ajuns încă la nivelul necesar pentru a-l înțelege, în timp ce alții îl pot considera coerent chiar dacă îl nu înțeleg pe deplin, dar îi acordă girul lor filosofului austriaco-britanic.

1.1.4 Opoziția dintre *discurs* și *povestire (le récit)*

O distincție clasică propusă de É. Benveniste spune că în planul enunțării unui discurs „cineva se adresează altcuiva, enunțează ca locutor și organizează ceea ce spune pentru o categorie de persoane”, în timp ce în planul enunțării unei povești „evenimentele par a se povesti ele –însele”³¹.

³¹ „Dans le plan d'énonciation du «discours» quelqu'un s'adresse à quelqu'un, s'énonce comme locuteur et organise ce qu'il dit dans la catégorie de la personne (1966, 242), alors que dans le plan d'énonciation de l'histoire «les événements semblent se raconter eux-mêmes»” Émile Benveniste, *Problèmes de linguistique générale*, Paris, Gallimard, 1966, p. 242, apud. Dominique Maingueneau, *Les termes clés de l'analyse du discours*, Paris, Éditions Seuil, 2009, p. 52.

1.1.5 Opoziția dintre *discurs* și *limbă*

În ceea ce privește această distincție vom prezenta două motive pentru care limba nu poate fi un discurs, și invers. Primul motiv este acela că *limba* definită ca un sistem de valori virtuale, se opune *discursului* ca utilizare a limbii într-un context particular, care restrânge aceste valori virtuale sau adaugă altele noi. Al doilea, se referă la *limbă* ca sistem de semne³² propriu membrilor unei comunități lingvistice, care se opune *discursului* ca utilizare limitată a acestui sistem³³.

Această limitare a utilizării sistemului de semne ce formează limba poate fi rezultatul:

- a) unei anumite poziționări într-un „câmp discursiv”³⁴ (discursul comunist, discursul didactic);
- b) încadrării într-un tip de discurs mai mult sau mai puțin cuprinzător (discursul juridic, discursul jurnalistic, discursul administrativ);
- c) faptului că este produs de către o anumită categorie de locutori (discursul protestatarilor, discursul asociațiilor ecologiste);
- d) unei funcții sau registru al limbajului (discursul polemic, discursul prescriptiv)³⁵.

În final, ceea ce leagă discursul de limbă este însăși enunțarea care este proprie fiecărui individ și duce la transformarea limbii în discurs.

1.1.6 Chestiunea *contextului*: adaptarea *discursului* la un context dat

Discursul este asociat ideii de *text* și *context*, ceea ce face ca procesul de realizare a discursului să fie influențat de circumstanțele de producere. *Discursul* este indisociabil de *contextul* său. Acesta din urmă joacă un rol esențial în crearea și interpretarea enunțurilor, în lipsa sa, este posibil să înțelegem numai o parte a discursului.

³² „Limba este un sistem de semne și, prin aceasta, ea este comparabilă cu scrisul, cu alfabetul surdomuților, cu riturile simbolice, cu formele de politețe, cu semnalele militare etc. Numai că ea este cel mai important dintre aceste sisteme” Ferdinand de Saussure, *Curs de lingvistică generală*, 1998, p. 41.

³³ Cf. Dominique, Maingueneau, *Les termes clés de l'analyse du discours*, Paris, Éditions Seuil, 2009, p.45.

³⁴ „Dans *l'univers discursif*, c'est-à-dire dans l'ensemble des discours qui interagissent à un moment donné, l'analyse du discours découpe des *champs discursifs*, des espaces où un ensemble de positionnement sont en relation de concurrence au sens large, se délimitent réciproquement. [...] *Le champ* n'est pas une structure statique mais un jeu d'équilibres instables entre divers positionnements qui à certains moments bascule pour prendre une nouvelle configuration.” Dominique, Maingueneau, *Les termes clés de l'analyse du discours*, Paris, Éditions Seuil, 2009, pp. 23-24.

³⁵ cf. și Daniela, Roventă-Frumușani, *Analiza discursului. Ipoteze și ipostaze*, București, Tritonic, 2012, p.25.

Fiecare *context* este unic. Fiecare eveniment este unic, el poate fi povestit, dar nu poate fi repetat, avînd în vedere că este contextual. Și cum fiecare context nou este inimitabil, așa sînt și evenimentele. De asemenea, discursul este irepetabil atît pentru că este un eveniment, cît și pentru că el reprezintă o suită de enunțuri, care sînt și ele unice. „De fiecare dată vom fi în prezența unui nou enunț sau a unui nou discurs, pentru că de fiecare dată lucrurile se vor petrece într-un context nou și irepetabil. Construirea unui context exact după tiparul altui context, X, anterior, nu va da un context identic cu X, ci doar unul similar. Acest al doilea context va conține informația „copie a contextului X”³⁶.

Schimbarea contextului unui discurs îi oferă acestuia din urmă noi semnificații, care pot fi departe de sensul cu care erau investite inițial. Așa cum vom remarca în studiul nostru refolosirea - adică folosirea într-un nou context³⁷ - discursului politic prin plasarea lui într-o formulare ironică sau sarcastică are scopul de a lua în derîdere locutorul.

Contextul poate fi atît lingvistic (se referă la ceea ce este spus într-un loc determinat), cît și nonlingvistic (ține de spațiul fizic al comunicării, dar și de mediul social și cultural al participanților la discurs).

Contextul poate fi înțeles, într-o manieră *restrînsă*, ca fiind contextul imediat al activității de vorbire, și într-o altă *largă* ce corespunde genurilor discursive în care este semnalată o activitate verbală. *Contextul larg* poate fi văzut ca un integrator de unități mai mult sau mai puțin vaste. Spre exemplu, contextul vernisării unei expoziții de picturi în ulei, poate fi inclus în contextul galeriei de artă, care la rîndul lui face parte din contextul tuturor operelor de artă din țară, apoi din lume.

Există elemente de bază care fac parte din *context* drept pentru care le vom prezenta după cum urmează:

- a) *participanții la discurs* care se împart în indivizi fizici și sociali, ce pot fi numiți separat în vorbire, și în rolurile pe care aceștia le joacă în discurs. De exemplu, cineva merge la cumpărături, el este în acest context o persoană fizică și clientul magazinului respectiv.
- b) *un cadru spațio-temporal* care conține discursuri diferite pentru fiecare din cadrele *empiric* sau *instituțional* în care se poate desfășura interacțiunea. Însă, pot apărea și distorsiuni între acestea două, este posibil ca în amfiteatrul unei universități (cadru empiric) să aibă loc un concurs de „Miss facultatea de ...”.

³⁶ Dan, Stoica, *Frazele care au fost... enunțate*, Iași, p.8, URL : <http://www.dstoica.ro/wp-content/uploads/2011/09/Fraze-care-au-fost-enun%C5%A3ate.pdf> accesat 19 iunie 2013.

³⁷ Idem.

Asemănătoare este și situația *cronologiei empirice*, care face ca un discurs să fie susținut la data de 15 ianuarie 2000 în scopul comemorării a 150 de ani de la nașterea lui Mihai Eminescu.

- c) *scopul* pentru care participanții la discurs se află într-un anumit cadru este interdependent de genurile de discurs. Un discurs politic care incită la revoltă va fi susținut în Piața Revoluției din București, deoarece acest loc este încărcat cu astfel de semnificații. Este întâlnită și circumstanța de deviere de la un scop oficial, atunci când un tânăr aflat la cumpărături îi va face curte vânzătoarei.

Un aspect important care îi privește pe participanții la discurs este reprezentat de *indicele de contextualizare*. Acesta desemnează „semnele care le permit participanților la interacțiune să identifice contextul acesteia și să determine cu cine vorbesc”³⁸. Acești indici de contextualizare ne ajută să ne comportăm într-un mod corespunzător în funcție de decorul interacțiunii (un platou TV, o sală de tribunal), de vârsta, sexul, gesturile, îmbrăcămintea (medic, polițist) și de elementele verbale (dialectul pentru a ne da seama de regiunea de origine, limbajul specializat pentru a-l încadra într-o anumită clasă profesională, etc.) ale colocutorului, altfel spus să ne adecvăm contextului enunțării. Prin adecvare se înțelege acea capacitate a fiecăruia dintre noi de a face față oricărei situații de comunicare la care participăm.

Adecvarea reprezintă un „obiect de studiu complex” care cuprinde „o dimensiune culturală, una istorică, una empatică (ținând de cunoașterea împărtășită, dar și de experiența celuilalt)”³⁹. De altfel, ea se desfășoară în sfera socială unde indivizii - ca ființe care gândesc - creează o multitudine de planuri și strategii de adaptare la specificul comunicării. Totuși, aceste planuri suferă de incertitudine, deoarece uneori este posibil, alteori nu, să le pună în practică și să funcționeze⁴⁰.

Intenția noastră este să-l facem pe celălalt să acționeze așa cum vrem noi să acționeze, astfel vom fi deosebit de atenți la momentul în care îl vom aborda, la contextul fizic (pe cine mai aducem cu noi sau a cui prezență o omitem), la distanța de comunicare, la postura pe care o afișăm, dar și la elementele de paraverbal pe care le vom folosi.

³⁸ Daniela, Roventă-Frumușani, *Analiza discursului. Ipoteze și ipostaze*, București, Tritonic, 2012, p.75.

³⁹ Dan, Stoica, *Înțelepciunea și dimensiunea culturală a adecvării*, Seminarul de Logică discursivă, Teoria argumentării și retorică, Facultatea de Filosofie, Universitatea „Al. I. Cuza”, Iași, p.1, URL: <http://www.dstoica.ro/wp-content/uploads/2011/09/%C3%8En%C5%A3elepciunea-%C5%9Fi-dimensiunea-cultural%C4%83-a-adecv%C4%83rii.pdf> accesat 19 iunie 2013.

⁴⁰ Cf. Idem.

„În fine, vom alege cuvintele, ordinea în care le vom rîndui în mesaj, atenți la tot ceea ce poate privilegia extragerea unui anumit sens din cele ce vom spune. Vom face toate acestea purtînd în gînd imaginea pe care ne-a lăsat interlocutorul să ne-o facem despre el, purtînd în gînd deopotrivă ceea ce vom fi avînd drept cunoaștere împărtășită cu el sau istorie comună. Numai astfel vom avea posibilitatea unei adecvări a discursului la interlocutor, la context și la intenția noastră, crescîndu-ne șansa de a ne atinge scopul urmărit prin intervenția discursivă”⁴¹.

Se întîmplă ca la finalul unei interacțiuni, contextul să fie foarte diferit față de cel inițial. Acest lucru se petrece deoarece informațiile și comportamentele introduse în comunicare l-au modificat. Prin urmare, *discursul* este condiționat de *context*, dar are puterea de a-l transforma pe acesta din urmă, realizîndu-se o relație în dublu sens. Activitatea discursivă este rezultatul a două surse: „un subiect, niciodată exact același pentru că este mereu afectat de angajarea lui în lume, confruntat cu un context, niciodată identic pentru că este mereu modificat prin propriile sale evoluții și prin activitatea oamenilor asupra-i”⁴².

Eugeniu Coșeriu diferențiază trei tipuri de contexte: „(1) *contextul idiomatic*, format din limba însăși ca «fond» al vorbirii. În vorbire se manifestă în mod concret o parte a limbii, dar această parte are semnificație în relație cu toată limba, cu toate cunoștințele idiomatiche ale vorbitorilor. (2) *Contextul verbal* este discursul însuși în calitate de «cadru» al fiecăreia dintre părțile sale. Contextul verbal este constituit nu numai din ceea ce s-a spus înainte, ci și din ceea ce se va spune. (3) *Contextul extraverbal* reprezintă toate circumstanțele nonlingvistice care sînt percepute în mod direct sau cunoscute de către vorbitori. Acesta poate fi fizic, empiric, natural, practic, istoric și cultural”⁴³.

Așa cum am mai spus, niciun discurs nu poate fi scos din context, dar el poate contribui la definirea sau modificarea contextului. Aceste clarificări fiind făcute, considerăm de bun augur să prezentăm și cîteva dintre caracteristicile pe care le are *discursul* din perspectiva *limbajului*.

⁴¹ Dan, Stoica, PR, ca activitate preponderent discursivă, nepublicat.

⁴² Philippe Astier, *Activite et formation*. Note de synthese pour l’habilitation a diriger les recherches en sciences de l’éducation. Lille, Université des Sciences et technologie, 2006, p. 48, apud Serge Tomamichel, Philippe Astier, Valerie Pueyo, „La recherche dans les sciences humaines et sociales, une activite modelisable”, in Mihaela Șt. Rădulescu et al. (sous la direction de), *Methodologie de l’apprentissage de la recherche universitaire*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 2010, pp. 35-48. apud. Dan, Stoica, PR, ca activitate preponderent discursivă, p.1, nepublicat.

⁴³ Eugeniu Coșeriu, *Omul și limbajul său: studii de filozofie a limbajului, teorie a limbii și lingvistică generală, antologie, argument și note* de Dorel Fînar, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2009, pp. 225-228. apud. Dan, Stoica, PR, ca activitate preponderent discursivă, p. 13.

Discursul este reglementat de diverse tipuri de reguli, reprezentate de normele activității verbale, ale fiecărui gen discursiv și ale fiecărui act de enunțare. De altfel, *discursul este prins într-un interdiscurs*. El capătă sens doar în interiorul unui „ansamblu de unități discursive (evidențiind discursurile anterioare de același gen, sau discursuri contemporane de alte genuri, etc.) cu care un discurs particular intră în relație implicită sau explicită”⁴⁴.

Discursul este dispozitivul prin care sînt produse *organizările transfrastice*. El se supune regulilor și normelor în vigoare ale diverselor genuri discursive dintr-o comunitate determinată. *Discursul este orientat*, se dezvoltă în timpul interacțiunii în funcție de un final. Astfel participanții vor reveni asupra unor puncte, vor trece peste altele, ori vor schimba subiectul conversației. *Discursul este o formă de acțiune*, datorită actelor de limbaj⁴⁵ prin care sînt modificate condițiile interacțiunii, numai dacă ascultătorul recunoaște voința locutorului.

Într-o conversație ne putem da seama cît se poate de repede că *discursul este interactiv*. Deoarece chiar și în absența unui destinatar, enunțarea „este prinsă într-o interactivitate constitutivă”⁴⁶ căci ea reprezintă un schimb implicit sau explicit de informație cu o altă instanță enunțativă, reală sau virtuală.

Nu în ultimul rînd, am explicat de ce *discursul* este irepetabil, însă unitățile lingvistice care îl compun sînt repetabile, astfel încît considerăm necesară definirea conceptul de *discursul repetat* din perspectivă teoriei lui Eugeniu Coșeriu, dezvoltată de Stelian Dumitrăcel.

1.1.7 Opțiuni terminologice

1.1.7.1 *Discurs repetat* vs. *Textem repetat*

Definiția coșeriană a *discursului repetat* este realizată pe de o parte în opoziție cu tehnica liberă a vorbirii și pe de altă parte în strînsă legătură cu aceasta. În primul caz, *discursul repetat* reprezintă „tot ceea ce în vorbirea unei comunități se repetă într-o formă

⁴⁴ Daniela, Roventă-Frumușani, *Analiza discursului. Ipoteze și ipostaze*, București, Tritonic, 2012, p.77

⁴⁵ „cea mai mică unitate care realizează prin limbaj o acțiune (ordin, crere, aserțiune, promisiune) destinată să modifice situația dintre interlocutori” Dominique, Maingueneau, *Les termes clés de l'analyse du discours*, Paris, Éditions Seuil, 2009, p. 15.

⁴⁶ Dominique, Maingueneau, *Les termes clés de l'analyse du discours*, Paris, Éditions Seuil, 2009, p.46.

mai mult sau mai puțin identică sub formă de discurs deja făcut sau combinare mai mult sau mai puțin fixă, ca fragment, lung sau scurt, a «ceea ce s-a spus deja»⁴⁷.

În a doilea caz, are loc îmbinarea *discursului repetat* cu tehnica liberă. În urma acestui amestec ia naștere o pictură-colaj: „vorbirea este ca un fel de pictură cu colaj simultan, adică, în parte, este tehnică actuală și în parte sînt bucăți de vorbire deja existente și duse, ca să zicem așa, de tradiție, în toate aceste *expresii, locuțiuni fixe, în proverbe, citate ș.a.m.d.*”⁴⁸. Mult timp, însuși Eugeniu Coșeriu a oscilat între a folosi unul dintre cei doi termeni: *discurs repetat* și *textemului repetat*, drept pentru care l-a considerat pe acesta din urmă o sub categorie a primului. Astfel, lingvistul român clasifică⁴⁹ faptele de limbă aparținînd *discursului repetat* în:

- a) *perifraze lexicale* – (echivalente ale cuvintelor) sînt unitățile comutabile și substituibile prin cuvinte „simple” în cadrul frazei, se întîlnesc la nivelul lexical propriu unei limbi: *a aduce folos, a-și suci mintea, luaie aminte*;
- b) *sintagmele stereotipe* - (echivalente ale sintagmelor), comutabile și substituibile doar cu alte sintagme în cadrul frazei : *a fi sărit de pe fix, a-și ieși din pepeni*;
- c) *locuțiunile* (frazemele sau textemele, ca substitute ale frazelor/textelor) aceste „unități nu sînt interpretate decît la nivelul frazelor și al textelor, independente de „transparența” elementelor lor constitutive”⁵⁰. Ele cuprind: *enunțurile metaforice, citatele, proverbele, dictioanele, locuțiunile fixe, formulele tradiționale de comparație, maximele, «wellerismele»* sînt acele «expresii introduse de (sau însoțite de) unele formule» și care «au pretenția că se referă la o reacție verbală a cuiva într-o anumită situație», recognoscibile în construcțiile de tipul „*cum spunea cel care...*” și *refranes* care se prezintă ca citate din autori cunoscuți, etc.⁵¹.

⁴⁷ Eugeniu, Coșeriu, *Limba funcțională*, în *Lecții de lingvistică generală*, Arc, 2000, pp. 258-259, *apud*. Stelian Dumitrăcel, *Discursul repetat în textul jurnalistic*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2006, p. 34.

⁴⁸ Eugenio Coșeriu, *Prelegeri și Conferințe*, Institutul de Filologie Română, “A. Philippide”, Iași, 1992-1993, p.55.

⁴⁹ Clasificarea se face după «gradul combinabilității lor» și în funcție de «nivelurile la care acestea sînt comutabile» cf. și Eugeniu Coșeriu, *Lecții de lingvistică generală*, Traducere din spaniolă de *Eugenia Bojoga*, Cuvînt înainte de *Mircea Borcilă*, Editura Arc, 2000, pp. 259-262.

⁵⁰ „Ces unités ne sont [...] interprétées qu’au niveau des phrases et des textes, indépendamment de la «transparence» de leurs éléments constitutifs. Ce sont, en réalité, des «textes» et des fragments de textes, qui, au fond, constituent des documents littéraires: une forme de la littérature (au sens large, comprenant aussi idéologie, morale etc.) englobée et transmise par la tradition linguistique.” Eugeniu Coșeriu (1966): „Vers l’étude des structures lexicales”, în: *L’homme et son langage, textes réunis par H. Dupuy-Engelhardt, J.-P. Durafour et F. Rastier*. Louvain-Paris-Sterling: Peeters, 2001, p. 235.

⁵¹ Idem. cf. pp. 215-252.

Potrivit fondatorului integralismului, *textemele* sînt o subdiviziune a *discursului repetat* substituibile printr-un alt (fragment de) text, care „sînt, în realitate, „texte” și fragmente de texte, care, la final, constituie documente literare : o formă de literatură (în sens larg, înțelegînd de asemeni ideologie, morală, etc.) înglobată în și transmisă prin tradiția lingvistică”⁵².

Așa cum spuneam în introducere, în lucrarea de față ne este mult mai de folos utilizarea termenul de *textem repetat* în locul *discursului repetat*, deoarece primul ne ajută mai mult în analiza întreprinsă în studiul nostru de caz. Acest lucru datorită faptului că *textemul repetat* ca (segment de) text are înțeles autonom și poate fi aplicat la infinit, chiar și în contexte foarte diferite față de cel în care a fost produs inițial, lucru cu care ne vom întîlni.

1.1.7.2 *Discurs raportat vs. Discurs polifonic*

De altfel, în capitolul patru vom întrebuița pe lîngă *textemele repetate* și *discursul raportat* - cu tipologia discurs/stil direct/indirect/indirect liber - și *discursul polifonic*. Astfel încît, considerăm utilă prezentarea celor două forme de discurs în cele ce urmează.

În ceea ce privește *discursul raportat* acesta „reprezintă o manieră de a cita în care obiectivul este de a califica locutorul (sursă⁵³) prin intermediul discursului său”⁵⁴. În acest caz vom observa utilizarea ghilimelelor în text și a cuvintelor scrise cursiv prin care autorul textului se va distanța de părerile exprimate de către un alt locutor.

Analizînd modul în care sînt întrebuițate citatele ne putem da seama de poziția jurnalistului față de sursele sale. Acestea din urmă se împart în: surse și actanți. Prima categorie este cea a surselor de încredere, ale căror discursuri sînt adevărate și pot fi considerate fapte. Acesta este cazul ziarelor abonate la agențiile de presă, de unde primesc depeșe pe care le tratează ca adevărate, astfel încît nu mai citează agenția. De cele mai multe ori, se consideră că o sursă nu are niciun interes în producerea discursului pe care îl produce. În timp ce actanții sînt surse care au un interes în producerea discursului, deci nu pot fi considerați de încredere, așa încît vor fi citați pentru că relevă un discurs, iar nu fapte. În ambele cazuri, jurnalistul este cel care le tratează ca pe o sursă sau ca pe un actant,

⁵² Idem. p.235.

⁵³ Numim sursă acea persoană care se află la originea unei informații.

⁵⁴ Note din cursul „Analyse du discours médiatique” susținut de Christine Servais, Université de Liège, 2012-2013.

pentru că este posibil ca o agenție de presă aflată sub influența unui guvern nedemocrat să aibă un interes în construirea unui discurs, așadar să fie judecată ca un actant. Printre diferitele surse ale unui ziar se numără: agențiile de presă, experții, martorii, corespondenții permanenți au trimișii speciali, anchetatorii, comunicatele de presă, conferințele de presă, celelalte ziare, televiziuni, radiouri.

În ceea ce privește maniera de a cita există trei astfel de forme⁵⁵:

1. *citarea amalgam* - în cazul discursului indirect este uneori dificil de stabilit cine a zis ce, în acest caz nu se poate diferenția cine este sursa celor spuse.
2. *citarea mărturisire* - responsabilizează sursa asupra discursului pe care îl ține ziaristul. Este o strategie riscantă și violentă, deoarece pune în gura sursei cuvintele pe care ea nu le-a spus, dar pe care jurnalistul crede că le spune. În fond, jurnalistul face ca sursa să mărturisească lucruri pe care este posibil să le gândească, dar pe care nu le va mărturisi niciodată.
3. *citarea dialog* – se realizează atunci când jurnalistul îi răspunde sursei plasându-se la același nivel cu ea.

Revenind la *discursul raportat*, acesta a fost structurat de către J. Authier-Revuz⁵⁶ în trei clase care se află în opoziție majoră:

- a) opoziția dintre discursul raportat în sens strict și modalizarea discursului secund
 1. În primul caz, locutorul care are ca obiectiv prezentarea unui alt act enunțativ, faptul că cineva a spus ceva, spre exemplu „Ioana spune că ai mers la cumpărături”.
 2. În al doilea caz, locutorul modalizează propria enunțare, prezentînd-o ca secundară prin raport la un alt discurs. Aici avem două posibilități, putem modaliza asupra conținutului emis: „El este bolnav, dacă îl cred pe Bogdan” sau asupra unui cuvînt: „Eu sînt „happy”, cum se spune”;
- b) opoziția dintre un semn standard (în folosință) și un semn autonym (în menționare)
 1. Îl utilizăm pe primul pentru a ne referi la o entitate a lumii, de exemplu „papagalul”: „Cristi are un papagal”.
 2. În timp ce semnul autonym se referă la el însuși: „Nu am găsit *papagal* în dicționarul tău”. Avem astfel de utilizări și în:
 - a. În discursul direct - care redă enunțul în forma în care (se presupune că) a fost

⁵⁵ Note din cursul „Analyse du discours médiatique” susținut de Christine Servais, Université de Liège, 2012-2013.

⁵⁶ Cf. J. Authier-Revuz, *Repères dans le champ du discours rapporté*, în *L'information grammaticale*, numărul 55, 1992, pp. 38-42, apud. Dominique, Maingueneau, *Les termes clés de l'analyse du discours*, Paris, Éditions Seuil, 2009, pp.47-49.

enunțat - este folosit și semnul în menționare, raportorul utilizează cuvintele enunțiatorului citat: „Ea mi-a spus: „Tu trebuie să scrii” ”.

b. Pentru discursul indirect - care se caracterizează prin raportare la stilul direct - raportorul folosește propriile sale cuvinte pentru a cita pe altcineva: „El mi-a spus că va veni mâine”.

c. Există și situații în care sînt utilizate semnele standard și autonym în același timp. Spre exemplu „Scîrba sa pentru „trecutul glorios” este de înțeles”. Aici locutorul folosește un semn standard: „trecutul glorios” dar și pe cel autonym deoarece el comentează o expresie lingvistică față de care se distanțează, raportîndu-se la o altă sursă enunțiativă.

c) opoziția dintre reprezentările explicite ale vorbirii, altele decît cele care au nevoie de interpretarea destinatarului.

- formele explicite din discursul direct sau indirect: „după spusele lui X”, „a lua cuvîntul”;
- formele marcate lingvistic, dar care cer interpretare: „mentalități *retro* sînt din ce în ce mai numeroși”. În acest exemplu nu știm care este sursa enunțării, prin urmare destinatarul este cel care trebuie să o găsească;
- formele pur interpretative ale discurs indirect liber - acesta corespunde formelor mixte prezente în exprimarea orală ori în sintaxa populară: aluziile, citările ascunse, care nu sînt semnalate ca atare: „nu contează cît de lung am pîrul, important e că reușesc”.

Discursul polifonic este discursul care are drept obiectiv aducerea unei informații în ceea ce privește conținutul frazei și nu raportat la locutor, așa cum se întîmplă în cazul discursului raportat. Polifonia reprezintă citarea vorbelor altor locutori sau terți, în timp ce diacronia înseamnă reluarea cuvintelor efective sau virtuale ale unui ascultător.

Acest tip de discurs va fi utilizat atunci cînd subiectul vorbitor (cel care produce fizic un enunț) nu vrea să fie responsabil de cele spuse de altcineva. În acest sens, proverbele integrate într-un discurs nu îl fac responsabil de conținutul lor pe enunțiator, deoarece locutorul este reprezentat de acea „înțelepciune populară” care participă indirect în calitate de membru al comunității lingvistice. Același lucru se întîmplă și în cazul parodiei și pastișei. Atunci cînd se recurge la ironie, avem situația în care enunțiatorul este dat ca responsabil de punctul de vedere prezentat. Și ipostaza în care nu este răspunzător de cele prezentate, atunci cînd își arată dezacordul total față de cele spuse de un alt enunțiator.

1.2 Clasificări ale *discursului*

Un lucru esențial în ceea ce privește analiza discursului îl reprezintă clasificarea discursurilor care sînt produse într-o societate. Căci, așa cum fiecare participant la comunicare recunoaște pe baza competenței sale comunicăionale tipul de activitate discursivă la care este angajat, așa și analiza discursului are nevoie de cunoașterea tipologiilor de discursuri pe care le studiază. Atunci cînd ne referim la diferite *tipuri de discurs* ne raportăm la modul în care școala franceză de analiză a discursului le definește. Astfel, este considerat un tip de discurs (o clasă de discursuri) „un ansamblu de discursuri care se aseamnă pe baza unui anumit criteriu”⁵⁷.

Dificultatea întîlnită în stabilirea unor tipologii riguroase este dată de multitudinea caracteristicilor care le definesc. Printre acestea se numără: statutul participanților, locul și momentul enunțării, contextul, finalitatea discursului, tematica, organizarea textuală a discursului, etc. .

Genurile de discurs nu sînt mai ușor de clasificat, deoarece criteriile care reunesc grupurile de text într-un anumit gen sînt variate: de la reguli de compoziție, la apartenența într-un anumit sector de activitate, pînă la prezența sau absența unor fapte lingvistice, etc. Necesitatea determinării genurilor este dată de faptul că nu putem să interpretăm un enunț dacă nu îl putem raporta unui grup de texte care au aceleași trăsături de bază.

Pentru a defini un gen de discurs vom avea în vedere următoarele norme:

- a) Rolul și statutul pe care locutorul și ascultătorul îl are în activitatea verbală;
- b) Circumstanțele enunțării, locul și momentul de timp;
- c) Modul de difuzare și suportul ei – spre exemplu astăzi, o conversație este și cea pe care o au două sau mai multe persoane printr-un program virtual, utilizînd Internetul-;
- d) Temele de discuție care pot fi introduse în discuție;
- e) Organizarea textului și lungimea sa;
- f) Resursele lingvistice utilizate (termenii tehnici, construcțiile sintactice, etc.).

1.2.1 Discursul științific

⁵⁷ Dominique, Maingueneau, *Les termes clés de l'analyse du discours*, Paris, Éditions Seuil, 2009, p. 129.

În ceea ce privește stilul științific, acesta este folosit în articole, cercetări și lucrări științifice și conține un număr mare de neologisme, termeni tehnici și de specialitate, concepte și expresii specifice. În cadrul acestui stil, comunicarea este una pur informativă și limbajul are funcție exclusiv referențială. Stilul științific comportă un tip de discurs nonficțional, argumentativ, descriptiv – fără figuri de stil - și explicativ. Acestea fiind spuse, considerăm că pentru a-l înțelege putem încerca să abordăm domeniul din perspectiva semioticii lui Peirce și a teoriei semnelor.

Transferul informației științifice presupune o serie întreagă de proceduri de refrazare, traducere și reformulare intralingvistică și intersemiotică⁵⁸. Orice discurs, prin urmare și cel științific, este atât reprezentare (a realului și discursului despre real), cât și prezentare (un discurs emis de către un locutor pentru un interlocutor, aflați amândoi într-un context determinat). La fel cum, știința cuprinde pe de o parte reprezentarea obiectului real în obiect teoretic și de cealaltă parte comunicarea prin apelul la scheme, tabele, schițe care facilitează înțelegerea obiectului descris.

Discursul științific apelează adesea la imagini pentru a transmite informații, astfel intrăm pe teritoriul semioticii lui Ch. S. Peirce. Pentru acesta un semn reprezintă o relație triadică, și pe baza celei de a doua trihotomii, el poate fi numit *icon*, *indice* sau *simbol*.

Un icon este un semn care are o legătură de asemănare între el și obiectul său și își păstrează caracterul semnificativ chiar dacă obiectul său nu ar exista, de exemplu o fotografie, o diagramă sau un grafic.

Indicele este un semn care stabilește o legătură directă cu obiectul său, de exemplu urma palmei pe zăpadă, sau fumul este indice pentru arderea focului.

Simbolul este un semn a cărui legătură cu obiectul este stabilită pe baza unei convenții, a unui accord sau a unei reguli date de o comunitate ce-l utilizează; cuvintele și cifrele sînt simboluri.

Revenind la imaginea științifică, aceasta permite realizarea operațiilor de denumire a obiectului, de descriere a lui și de diviziune în unități mai mici. De cealaltă parte, o diagramă va facilita definirea, clasificarea și determinarea legăturii dintre obiect și icon. În ambele cazuri, crearea de ilustrații într-un text, prin care sînt prezentate imagini puternice, care furnizează suficientă informație - fără a fi redundantă sau indescifrabilă - sporește

⁵⁸ Cf. Daniela Roventă-Frumușani, *Analiza discursului. Ipoteze și ipostaze*, București, Tritonic, 2012, pp. 179-198.

lizibilitatea textului științific. Cu toate acestea, este posibil ca accesul tuturor la acel conținut să fie restrâns, din cauza faptului că nu este cunoscut domeniul în profunzime.

Și, așa cum știința evoluează mereu, devine din ce în ce mai dificil ca fiind dinafara sectorului științific să-l înțelegi întru-totul. De altfel, chiar definițiile date de cei „din interior” nu sînt decît provizorii și stipulative (propun o nouă accepție a termenului definit).

Nu în ultimul rînd, majoritatea discursurilor științifice au drept scop persuadarea auditoriului. Argumentarea este văzută ca un ansamblu de tehnici discursive ce își propun să ducă la apariția sau să crească aderarea celor prezenți la ideile/teoriile prezentate. În cadrul acestui proces sînt foarte importanți operatorii argumentativi interfrastici care poziționează interlocutorul spre un anumit tip de concluzie.

Potrivit lui Ph.Breton⁵⁹ într-o demonstrație sînt patru categorii de argumente:

- 1) argumente care fac apel la o autoritate (pozitivă sau negativă) folosite pentru a susține/critica o idee, numite și argumente ale autorității;
- 2) argumente care presupun apelul la cunoștințe comune;
- 3) argumente care propun reprezentarea realității dintr-un punct de vedere subiectiv pe care emițătorul urmărește să-l adopte;
- 4) argumente care apelează la principiul analogiei, la exemple, sau la diferite tipuri de formulări metaforice.

Nu trebuie uitat faptul că argumentarea într-un text științific are funcție referențială, pe cînd într-un text jurnalistic ea are funcție conativă.

Nu de puține ori, *discursul științific* este preluat de mass-media pentru a face publicul să adere mult mai ușor la o poziție exprimată. Fiind un discurs argumentativ care prezintă informații tehnice, așadar lipsite de orice fel de subiectivitate, acesta se întâlnește adesea în paginile ziarelor în locul editorialelor sau tabletelor care să susțină aceeași cauză.

De asemenea, *limbajul tehnic*, *religios* și *poetic* care aparțin registrului stilului științific sînt folosite în argumentare atunci cînd se dorește enunțarea unei teze care să nu prezinte suspiciuni. Căci argumentul tehnic prezintă avantajul cunoașterii empirice, de neclintit, religia nu poate fi combătută – fiind o culegere de texte în care este scris Cuvîntul lui

⁵⁹ Phillipe, Breton, *L'argumentation dans la communication*, éditions La Découverte, Paris, 2003. pp. 18-21 apud. Natalia-Alina, Soare, *Aspecte ale ironiei în discursul publicistic românesc actual*, UAIC, Facultatea de Litere, Școala Doctorală de Studii Fililogice, Iași, 2012, pp. 47-49.

Dumnezeu - , iar limbajul poetic nu poate fi criticat deoarece fiecare eu creator are dreptate cu privire la opera pe care o construiește.

1.2.2 Discursul Social

Discursul social este văzut ca totalitate a producerii sociale de semnificații și reprezentări despre lume. Acesta este locul în care se întâlnesc conversațiile, discursurile mass-media, sloganurile publicitare și politice și cercetările științifice.

În ceea ce privește definirea discursului social, lingvistul Marc Angenot influențat de Școala Franceză a discursului îl consideră a fi „tot ceea ce se spune și se scrie într-un anumit moment al evoluției societății, tot ceea ce se tipărește, se expune public sau se prezintă în mediile electronice. Tot ceea ce se narează și se argumentează dacă plecăm de la ipoteza că nararea și argumentarea sînt cele două mari moduri de discursivizare. Vom numi discurs social nu acest tot empiric, cacofonic și redundant, ci mai degrabă sistemele generice, repertoriile topice care organizează într-o societate dată dicibilul – narabilul și opinabilul”⁶⁰.

Astăzi *discursul social*⁶¹ pare a fi un conglomerat de subansambluri interactive, de texte transferabile, care se modifică și se întrepătrund, constituind o arhivă uriașă de texte sociale. Atît în producerea, cît și pentru receptarea unui discurs avem nevoie de cel care a scris fizic discursul, de un interlocutor și de noianul de texte pre-fabricate disponibil în „arhiva” fiecărei comunități, fie că este vorba de citate, proverbe, fie de toposuri, argumente etc.

Este imposibil să participi la crearea unui discurs fără a fi influențat de puterea discursului social. Căci el include zecile de mii de discursuri care s-au produs înainte și care devin sursă și resursă pentru cele noi. Spre exemplu, uneori este suficient ca la o întîlnire prietenii să-și spună unii, altora „You're simply...” căci imediat, în mintea tuturor vor răsună versurile melodiei cîntate de Tina Turner.

Construim discursuri care sînt alterate de către celelalte discursuri existente deja în lume, și, în fond, folosim niște preconstrucții pe care le introducem involuntar în textele noastre. Proverbele sînt preconstrucții, ele au înțeles de sine stătător și le putem substitui cu alte construcții echivalente. Acest lucru se petrece, pentru că toate cunoștințele pe care le

⁶⁰ Marc, Angenot, *Pour une theorie du discours social*, în „Litterature”, 1988, p.88, apud. Daniela Roventă-Frumușani, *Analiza discursului. Ipoteze și ipostaze*, București, Tritonic, 2012, p. 31.

⁶¹Cf. Daniela Roventă-Frumușani, *Analiza discursului. Ipoteze și ipostaze*, București, Tritonic, 2012, p.37.

posedăm la un moment dat derivă din cunoștințele anterioare, care se particularizează și provin din alte cunoștințe anterioare particulare.

Însă, față de poveștile nemuritoare, care sînt transmise din generație în generație fără a li se pierde farmecul și sensul, există și enunțările care pier o dată cu punerea lor în lume - dat fiind caracterul lor unic și dependent de context - . De cealaltă parte, textele religioase, literare și juridice nu se pierd în efemeritate, de același fel sînt, în oarecare măsură, textele științifice.

Se spune că discursul nu este nicicînd monologic, ci dialogic, deoarece el aparține universului social, iar nu limbii⁶². Discursul ne dă o identitate, ne oferă un rol social și ne poziționează față de alte discursuri. *Discursul social* este polifonic și odată aflat în hora intertextualității, acesta va intra în memoria discursivă, în conștiința socială și ideologică care înconjoară acel enunț.

În acest tot existent, discursul mediatic este influențat și influențează discursul social, asta dacă luăm în calcul numai funcția de *agenda setting* a presei, prin care, aceasta din urmă, ajunge să stabilească agenda publică, politică și media a unei comunități. Puterea pe care o are presa prin impunerea subiectelor care sînt sau vor fi discutate în planul social și cultural ne arată că discursul jurnalistic nu este numai o parte a celui social, ci și un mod prin care îl creează.

⁶²Cf. Daniela Roventă-Frumușani, *Analiza discursului. Ipoteze și ipostaze*, București, Tritonic, 2012, p.34.

1.2.3 Discursul Mediatic

Așa cum spuneam anterior, discursul mediatic acționează asupra vieții sociale prezentînd, propunînd și actualizînd teme de dezbatere. În societatea contemporană, discursul mediatic este pretutindeni, ca efect al dezvoltării tehnologiei care a făcut ca fenomenul de convergență media să se răsfrîngă și asupra altor arii de cercetare, precum antropologie, semiotică, lingvistică și sociologie. Convergența suporturilor de transmitere și difuzare a mesajului mediatic a devenit un fenomen cu care ne întîlnim de cîțiva ani, o dată cu lansarea pe piață a telefoanelor inteligente, tabletelor și iPad-urilor care îți oferă pe un singur device informații din presa scrisă, televiziune, radio și fluxuri de știri de pe Internet.

Cu toate acestea, caracteristicile limbajului jurnalistic rămîn aceleași indiferent de suportul utilizat. Într-o definiție a Luminiței Roșca *limbajul jurnalistic* este „o modalitate specifică de selecție și asamblare a faptelor de limbă, ca o consecință a rigorilor impuse de situația de comunicare. Această situație e generată de un cadru instituțional și de un grup socio-profesional determinate, al căror scop este realizarea unei comunicări eficiente cu segmente bine marcate ale societății. În acest sens, se poate considera că structura limbajului jurnalistic este condiționată de cititor și de contextul în care are loc comunicarea, relația jurnalist-receptor instituind un cod specific presei”⁶³.

De cealaltă parte, Stelian Dumitrăcel propune sintagma de *limbajul publicistic* pentru a denumi conceptul de stil publicistic. Lingvistul caracterizează sintagma ca avînd „statutul de componentă a „stilului comunicării publice și private literare” ea fiind o subdiviziune a discursului public din mass-media, un limbaj cu trăsături dominante apropiate de limbajul conversației și de cel epistolar din discursul privat (de la temele de tip „fapt divers” la cele de „mare politică”), ce au constituit unele dintre punctele de plecare ale jurnalisticii (marcate de funcția apelativă fatică)”⁶⁴.

Pe lîngă această legătură a textului cu cititorul și contextul de producere, nu trebuie să uităm de intertext, care în discursul mass-mediei dă naștere unor anomalii, precum „sindromul Albă ca Zăpada”, în care presa scrisă prezintă breaking news-urile canalelor de știri, și seara, televiziunea prezintă informațiile din cotidienele de următoarea zi.

⁶³ Luminița, Roșca, *Producția textului jurnalistic*, Polirom, Iași, 2004, p. 21 apud. Natalia-Alina, Soare, *Aspecte ale ironiei în discursul publicistic românesc actual*, UAIC, Facultatea de Litere, Școala Doctorală de Studii Fililogice, Iași, 2012, pp. 27-32.

⁶⁴ Stelian Dumitrăcel, *Discursul repetat în textul jurnalistic*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2006, p. 53-54.

Apoi, informației de calitate și dezbaterilor politice și sociale le iau locul show-urile spectaculoase, „infotainmentul” televizat. Ajungându-se ca adevărații jurnaliști să realizeze emisiuni de divertisment, în timp ce animatorii să „facă informație” care trebuie „să se vîndă bine”⁶⁵. În acest fel informațiile sînt livrate publicului fără o selecție riguroasă, astfel încît ajung pe agenda socială fapte de presă care nu satisfac interesul general al publicului, dar privesc persoane cu notorietate.

Presa închide circuitul dintre sfera publică și cea privată a unei societăți. Ea prezintă domeniului privat evenimentele publice, și celui public lucrurile care se petrec în lumea privată. Se spune adesea că mass-media este o „fereastră deschisă către lume”. Însă nu trebuie uitat că perspectiva pe care ne-o poate oferi un unghi de fereastră, poate fi extrem de îngustă. În plus, camera de luat vederi are o funcție de încardare, prin urmare nu vedem tot din ceea ce se întîmplă în lume, ci numai o parte din ea, așa cum ne este servită de către jurnaliști.

Aparatul de filmat este dotat cu un obiectiv, prin care extrage acea parte a realului de care are nevoie. Prezența jurnalistului la fața locului modifică starea de drept a lucrurilor și simplul fapt că el se decide asupra unui unghi de abordare, restrînge și mai mult cadrul pe care îl vedem la televizor și îi spunem: „realitate”. Nu mai luăm în calcul echipa, sunetistul, luministul, cabliștii, care influențează și ei realul. În plus, televiziunea și „fereastra înspre lume” ne asigură o distanță de confort față de evenimentele la care sîntem martori indirecti. Ceea ce ne face să spunem că deși acele lucruri aparțin realului, ele nu sînt atît de aproape de noi pentru a le considera o amenințare.

Un jurnalist trimis într-un cîmp de refugiați în Somalia și-a dat repede seama că nicio ființă umană nu ar fi putut face față sentimentelor pe care le trăia văzînd ceea ce se petrecea în acel loc. Așa că, imediat ce nu a mai avut putere să suporte imaginile din tabăra de refugiați, a luat aparatul de luat vederi și s-a uitat mereu prin el, filmîndu-i tot timpul pe cei cu care intra în contact. Pentru acest jurnalist camera a fost cea care i-a salvat reportajul, căci așa cum spunea la întoarcere, altfel nu ar fi putut să îl realizeze. Iată cum, chiar pentru reporter camera de luat vederi a devenit mijlocul prin care să se țină departe (psihic) față de cele ce se petreceau în jurul lui.

⁶⁵ Cf. Daniela Rovența-Frumușani, *Analiza discursului. Ipoteze și ipostaze*, București, Tritonic, 2012, pp.131-145.

Mesajul mediatic poate fi privit ca un discurs general care descrie și specifică la timpul prezent cunoștințele și credințele care au fost, sînt și ar trebui să fie, fără a exclude trecutul și viitorul societății.

Discursul mediatic cuprinde următoarele fenomene de mediere specifice⁶⁶:

- Operațiile lingvistice de „transpunere” (schematizare, selectare, determinare, modalizare);
- O instanță mediatore (martorul, expertul, moderatorul);
- Un suport de mediatizare;
- O intenționalitate comunicativă (argumentare, precizare, explicare, narare).

Așa cum spuneam, mass-media fixează „agenda” opiniei publice, iar presiunea pe care aceasta o exercită asupra diferiților actori sociali face ca ea să fie cea care dictează atît subiectele ce intră în dezbateri, cît și pe cele pe care le „îngropă”. Cercetările privind mass-media se situează în studiul influențelor pe care aceasta le are asupra publicului. Felul în care actele de violență, pornografia, stereotipurile, distorsionarea realității, tendințele de juvenilizare, feminizare modifică imaginarul colectiv și conștiința socială.

Noile cercetări din sfera *media studies*, *gender studies* și *women studies*⁶⁷ arată că există o inversare axiologică. În sensul că în locul abstracției, obiectivității și raționalității, avem astăzi aplecarea spre detaliu, orientarea spre consumator, investirea emoțională, cordialitatea, pe scurt, valori eminemamente feminine. Straniu este că acestea din urmă vor fi adoptate de către bărbați pentru realizarea talk show-urilor sau în prezentarea știrilor. Astfel, apar tot felul de situații în care prezentatorii de știri trec de la a mai fi un exemplu de verticalitate și obiectivitate, la „a fi în trend/ a fi în pas cu moda”. Un astfel de exemplu este cel în care posturile de televiziune americane au realizat în propriile studiouri de știri dansul Harlem Shake.⁶⁸ Printre televiziunile vizate se numără: NBC12 News Today, Fox 17, News 12, The FOX 21 Morning News și 41NBC/WMGH.

Înfluența discursului mediatic, prin forța de penetrare pe care o au instituțiile media în societate, face ca acesta să modifice sfera socială. În ceea ce privește criteriile prin care ironia se face simțită în textul jurnalistic, în special în cel cu un grad mai mare de subiectivitate (editorial, tabletă, interviu, reportaj), acestea sînt legate de „(1) principiul

⁶⁶ Jean Claude, Soulages, *Les mises en scène visuelles de l'information*, Paris, INA, Nathan, 1999, apud. Daniela Roventă-Frumușani, *Analiza discursului. Ipoteze și ipostaze*, București, Tritonic, 2012, p.134.

⁶⁷ *Studii media, studii de gen, studii despre femei/ studii feministe*.

⁶⁸ Vezi în Anexe 1

politeții, (2) al cooperării, și (3) maxima calității sau a adevărului, care este reevaluată de receptorul care descifrează semnificațiile textului prin filtrul discursului ironic”⁶⁹.

1.2.4 Discursul Politic

Comunicarea politică a devenit un câmp de studiu interdisciplinar, împărțit de semiologi, antropologi, lingviști, consilieri de imagine și comunicare, analiști politici care își propun să realizeze, gestioneze și distribuie „realitatea politică”, „jocul politic”⁷⁰. În epoca noilor tehnologii, a super-vitezei și a mediatizării, comunicarea pe care politicul o stabilește cu mass-media este determinată de influența pe care o are una asupra celeilalte.

Potrivit lui Dominique Wolton⁷¹ comunicarea politică se află la intersecția spațiului politic cu cel public și comunicațional.

Politica nu se poate defini ca un ansamblu de sectoare izolate, căci în orice moment o problemă socială poate deveni politică. Activitatea politică pune în prim plan conceptul de comunicare, deoarece orice problemă poate să-și găsească soluționarea în urma unor discuții care propun modalități de rezolvare sau tehnici și tactici de negociere.

Observăm astăzi că numeroși politicieni par a prefera să „ia decizii la televizor”, adică între decizia politică și momentul în care acesta a fost mediatizată se scurge un interval foarte scurt de timp. Instituțiile media concurează pentru a fi primele care dau informația politică, deoarece aceasta este în strînsă legătură cu sfera socială. Apoi, presiunea mediei asupra vieții politice influențează „agenda” politicienilor care vor trebui să aibă pregătit un discurs seducător, convingător, ușor de înțeles și de reținut pentru jurnaliști și electoratul lor.

Dacă discursul mediatic pierde teren în fața celui politic, din cauza lipsei unui jurnalism de analiză, cel din urmă va fi dispus să ia poziție imediată în legătură cu tema în discuție, doar ca să nu fie considerat incompetent. În procesul de mediatizare politică jucătorii sînt supuși perisabilității, pentru că dacă un lider politic nu are carismă, sau nu are „stofă” de lider de opinie, locul lui va fi luat de către cel care posedă aceste calități,

Este cunoscut faptul că media este cea care creează evenimentele, căci ea este cea care le aduce în fața publicului. Nu există întrunire politică fără ca aceasta să nu apară în presă.

⁶⁹ Natalia-Alina, Soare, *Aspecte ale ironiei în discursul publicistic românesc actual*, UAIC, Facultatea de Litere, Școala Doctorală de Studii Fililogice, Iași, 2012, p.44

⁷⁰ Cf. Daniela, Roventă-Frumușani, *Analiza discursului. Ipoteze și ipostaze*, București, Tritonic, 2012, p.140.

⁷¹ Cf. Daniela, Roventă-Frumușani, *Analiza discursului. Ipoteze și ipostaze*, București, Tritonic, 2012, p. 141

Astfel că actorii politici vor căuta să exploateze această posibilitate, promovându-se pe ei sau partidul din care fac parte.

S-a observat că discursul politic se află la intersecția a trei tipuri diferite de discursuri: al jurnaliștilor, al politicienilor și al publicului. Scopul său este reprezentat de crearea unei anumite interpretări a realității, care este mereu dependentă de câștigarea puterii sau de exercitarea ei. Totuși, comunicarea politică este amenințată de riscul supramediatizării și transformării politicii într-un spectacol. De asemenea, este posibil ca sondajele de opinie prezentate de către media să întoarcă rezultatul alegerilor⁷². Așa cum mediatizarea politicului poate dezvolta încrederea, până la utopie, a publicului în guvernarea țării, reversul ei este reprezentat de o națiune neîncrezătoare în clasa politică, pentru care simte ură și antipatie.

În ceea ce privește dimensiunea simbolică a comunicării politice, aceasta se referă atât la modul de utilizare al codului verbal, cât și la ansamblul simbolurilor nonverbale. Ca un mesaj politic să fie eficient acesta trebuie să fie susținut de către o persoană cu autoritate, iar ceilalți actori ai comunicării să investească discursul cu credibilitate. Un bun discurs politic trebuie să fie simplu, argumentativ și responsabil.

Ca în cazul discursului social, procesul discursiv politic nu este izolabil de contextul său și este foarte mult influențat de intertextualitate. În plus, el participă la construirea socială a realității. Cel mai important aspect al discursului politic este acela că activează mecanismele identitare, altfel spus, locutorul este mai mult decât un simplu individ, fiind reprezentantul poporului, iar interlocutorii săi sînt reprezentanți ai unor grupuri sociale, culturale etc.

În același timp, discursul politic prezintă avantajul polivalenței temelor și subiectelor pe care le poate aborda, deoarece o problemă socială, culturală sau de corupție, o cercetare științifică, o lege guvernamentală, un atac media pot fi tratate într-un asemenea tip de discurs. Pentru a-și realiza scopul, un discurs politic va utiliza celelalte tipuri de discurs. Spre exemplu, pentru a-i convinge atât pe locuitorii de la Roșia Montană, cât și opinia publică de beneficiile exploatării aurifere din zonă, discursul politic va lua forma unui discurs științific în care vor fi prezentate faptele „așa cum sînt”.

În fond, obiectivul propus este acela de a persuadea audiența pentru a fi pro-începerii proiectului, însă mijloacele de care se va folosi pentru acest lucru vor fi specifice stilului

⁷²Cf. Dominique, Wolton, *Les contradictions de la communication politique*, în P. Cabin, (ed.) *La communication. Etat des savoirs*, Paris, ed. Sciences Humaines, 1998, pp. 355-357, apud. Daniela, Rovența-Frumușani, *Analiza discursului. Ipoteze și ipostaze*, București, Tritonic, 2012, p.145.

științific. Astfel, se va prezenta o statistică a locurilor de muncă ocupate pe parcursul derulării proiectului, așa încât vor fi angajați 2.300 de oameni pentru construcția minei și alți 880 vor lucra în timpul exploatării. Concluzia este aceea că „proiectul Roșia Montană va crea peste 3.600 de locuri de muncă directe și indirecte, conform economiștilor britanici de la Oxford Policy Management”⁷³. Se face apel și la surse cu autoritate, căci dacă enunțiatorul nu este crezut, economiștii de la Oxford sînt îndreptățiți să facă astfel de evaluări.

Nu se va evita discuția despre riscul pe care îl are folosirea tehnologiei cu cianuri pentru ecosistemul din zonă, pentru că se vor utiliza ca argumente exemplul țărilor în care acest lucru se practică: „90% din aurul extras astăzi la nivel mondial este obținut prin aceeași tehnologie, folosită în siguranță în mine din Statele Unite, Canada, Noua Zeelandă, Italia, Finlanda, Spania și Suedia.”⁷⁴ De altfel, Uniunea Europeană a stabilit condiția ca nivelul de concentrație al cianurii utilizate la finalul procesului tehnologic să fie de maxim 10mg/l. Cu toate acestea, „la Roșia Montană, datorită tehnologiei moderne concentrația de cianură va fi de 5-7mg/l”⁷⁵. Apoi, locul celor 250 de hectare de pădure care vor fi defrișate pentru a se construi mina va fi luat de alte 1000 de hectare care vor fi împădurite încă din prima fază a programului, așadar, pădurea va fi de patru ori mai mare decît acum.

Un alt aspect pe care cei care sînt contra începerii exploatării îl invocă este cel al lacului de decantare. Acesta la un volum mai mare de precipitații poate ceda, așa că se pune întrebarea dacă iazul de pe Valea Cornea poate suporta o cădere mare de apă. Comparația și diferențierea au funcționat mereu ca argumente, astfel încît cei de la *Roșia Montană Gold Corporation* susțin că iazul construit de ei „poate stoca două precipitații maxim probabile consecutive, iar probabilitatea ca acest eveniment să se producă este de 1 la 100 de milioane de ani. Această capacitate de stocare suplimentară neobișnuit de mare, alături de ceilalți parametri de proiectare la care a fost gândit și proiectat iazul de decantare Corna, conferă sistemului iazului de decantare o siguranță de aproximativ 100 de ori mai mare decît majoritatea barajelor iazurilor de decantare existente în lume.”

În final, politicianul nu spune direct că „trebuie neapărat să începem exploatarea” ci îi va lăsa pe oameni să înțeleagă că din cele prezentate riscurile sînt mult mai mici față de beneficiile pe care le aduce cu sine proiectul.

⁷³ Date culese de pe pagina oficială a proiectului *Roșia Montană Gold Corporation*, accesibil la adresa <http://www.rmhc.ro/index.html>.

⁷⁴ Idem.

⁷⁵ Date culese de pe pagina oficială a proiectului *Roșia Montană Gold Corporation*, accesibil la adresa <http://www.rmhc.ro/index.html>.

Iată numai o situație dintre cele în care manipularea⁷⁶ se poate obține prin falsificarea discursului, așa cum spunea și Alina Căprioară⁷⁷, sau prin retorică, dat fiind că atât pe politician, cât și pe jurnalist îi unește „dorința de a oferi o structură lingvistică cu conținut (relativ) ascuns, o formă de implicit/subînțeles care, odată decodificată, stabilește o legătură în afara discursului, o complicitate mentală asupra unei realități condamnabile”⁷⁸.

⁷⁶ În această privință vom cita definiția lui Ph. Breton: „Manipularea constă în a intra prin efracție în mintea cuiva pentru a-i forma o opinie sau a-i provoca un comportament fără ca el să știe că efracția s-a produs. A manipula înseamnă tocmai a paraliza judecata și a face orice pentru ca receptorul să-și deschidă el însuși ușa mentală spre un conținut cu care altfel nu ar fi fost de acord.” Phillipe, Breton, *Manipularea cuvântului*, traducerea Livia Iacob, Institutul European, Iași, 2006, pp. 25-67, apud. Natalia-Alina, Soare, *Aspecte ale ironiei în discursul publicistic românesc actual*, UAIC, Facultatea de Litere, Școala Doctorală de Studii Filologice, Iași, 2012, p. 74.

⁷⁷ Alina Căprioară, *Discursul jurnalistic și manipularea*, Iași, Editura Institutul European, 2009.

⁷⁸ Sorin Cristian, Semeniuc, *Interferențe între limbajul publicistic și cel politic, în România, după 1989*, UAIC, Facultatea de Litere, Școala doctorală de Studii Filologice, Iași, 2002, p. 147

II. Analiza discursului

Definirea termenului de *analiză de discurs*

Informația și comunicarea au devenit în societatea secolului al XXI-lea arme cu ajutorul cărora statele evită sau câștigă războaie. Alvin Toffler spunea că „informația înseamnă putere”, noi am adăuga că totul depinde de modul în care o comunică. Zilnic sîntem puși în fața unor discursuri care transmit mai mult decît simple construcții lingvistice, pe care le interpretăm de cele mai multe ori involuntar, și din care înțelegem poziția comunicatorului.

Analiza discursului ne oferă „o mai bună comprehensiune asupra modului în care se reflectă și se configurează ordinea socială”⁷⁹. Ceea ce vrea să rezolve analiza de discurs este problema „interpretării discursurilor” sau „cum putem, fiind dat un discurs (o suită arbitrară sau nu de fraze), să îi dăm un sens?”⁸⁰. Este de la sine înțeles că statutul celui care prezintă discursul, tema pe care o abordează și stilul prezentării sale sînt elementele de care se ține cont în „analiza utilizării limbii”⁸¹ dacă este să cităm numai una dintre definițiile date *analizei de discurs*. Altfel, cum o prezenta T. Van Dijk, aceasta reprezintă „studiul utilizării reale a limbajului, de către locutori reali în situații reale”⁸².

Se spune că scopul nedeclarat al analizei de discurs ar trebui să fie acela de a ajuta la rezolvarea „problemelor majore ale societății”⁸³. Căci studierea „interacțiunii interlocutorilor și eficiența mesajelor în raport cu contextul”⁸⁴, ne pot oferi o pistă în ceea ce privește adevăratele interese și expectații ale participanților schimbului discursiv.

Și, pe cîte definiții sînt, tot atîtea sînt și „școlile” de analiză a discursului, astfel că, asemănător structurii primului capitol, vom trece la prezentarea fiecăreia dintre acestea.

⁷⁹ Daniela, Roventă-Frumușani, *Analiza discursului. Ipoteze și ipostaze*, București, Tritonic, 2012, p. 218

⁸⁰ „le problème que cherche à résoudre L'ANALYSE DE DISCOURS à son origine, c'est celui de l'interprétation des discours. Comment, étant donné un discours (une suite non arbitraire de phrases), peut-on lui donner un sens ?” Anne Reboul, Jacques Moeschler, *Pragmatique du discours*. Paris : A. Colin, 1998, p.12.

⁸¹ «l'analyse de l'usage de la langue» Gillian Brown, George Yule, *Discourse Analysis*, Cambridge, Cambridge University Press, 1983, p.1.

⁸² «l'étude de l'usage réel du langage, par des locuteurs réels dans des situations réelles» Teun van Dijk, “Discourse analysis as a new cross-discipline”, în *Handbook of Discourse Analysis*, New York, Academic Press, 1985 (ed.): volumul 4, p.2.

⁸³ Teun van Dijk, “Discourse analysis as a new cross-discipline”, în *Handbook of Discourse Analysis*, New York, Academic Press, 1985 (ed.): volumul 4, apud. Daniela, Roventă-Frumușani, *Analiza discursului. Ipoteze și ipostaze*, București, Tritonic, 2012, p.17

⁸⁴ Idem.

2.1 Școala franceză

Pe de o parte, „Școala franceză” regroupează sub această etichetă ansamblul de cercetări întreprinse în anii 1960 din domeniul lingvisticii. Reprezentantul acestei școli este considerat Michel Pêcheux care publică în 1969 cartea *Analyse automatique du discours*. Acesta este momentul în care *analiza discursului* iese din Franța și se întinde în celelalte țări francofone, dar și în Spania, Portugalia și Brazilia.

Miezul acestor studii îl reprezintă analizarea discursului politic atât de către lingviști, cât și de sociologi și istorici, folosindu-se de *lingvistica structurală* și de o nouă abordare a ideologiei marxiste. Obiectivul reprezentanților „școlii franceze” era acela de a reuși prin demersuri analitice să descompună textele, cu scopul de a găsi și stabili relații ascunse între unitățile dispersate ale discursului. La începutul anilor 1980 aceste fundamentele teoretice ale curentului au fost năruite, *analiza de discurs* pierzând mult din influența pe care o avusese.

De cealaltă parte, vorbim despre „Școala franceză” ca despre o tendință prin care se definește „un ansamblu de cercetări asupra *analizei de discurs* care fără să aparțină în mod necesar aceleiași școli împărtășesc aceleași caracteristici”⁸⁵. Printre aceste trăsături se numără: acordarea unui rol privilegiat noțiunii de „interdiscurs”, preferința de a studia cu precădere texte care nu aparțin registrului conversațional și existența unui interes ridicat al lingviștilor atât față de proprietățile unităților de limbă, cât și asupra funcțiilor discursive ale acestor unități. Apoi, lingviștii É. Benveniste și O. Ducrot s-au aplecat mai ales asupra teoriilor enunțării lingvistice, în timp ce ceilalți au examinat modalitățile de introducere a subiectivității în discurs.

Astfel, „Școala franceză” a fost o manieră prin care toți practicienii *analizei de discurs* au fost contemporani cu teoriile lor în timp și spațiu.

Abordarea lingvistică pe care a adus-o cu sine acest curent, a făcut ca *analiza de discurs* să fie definită ca o sub disciplină a lingvisticii care „încearcă se explice un mare număr de fapte (anaforă, timpuri verbale, conectori, etc.) folosind o unitate superioară

⁸⁵ Dominique, Maingueneau, *Les termes clés de l'analyse du discours*, Paris, Éditions Seuil, 2009, pp.66-67.

frazei, discursul, și noțiunile care permit să-l definească (COERENȚĂ, memorie discursivă, etc.)”⁸⁶.

Un alt reprezentant al tradiției franceze este lingvistul Dominique Maingueneau care a continuat studiul în acest domeniu pe direcția lăsată de M. Foucault în ceea ce privește analiza de discurs, a pragmaticii și a teoriilor enunțării lingvistice. Dacă M. Foucault definea *discursul* ca pe „un ansamblu de enunțuri care se încadrează aceleiași formațiuni discursive”⁸⁷; Maingueneau spunea că discursul este o îmbinare între textualitate și contextualitate, legat inseparabil de un agregat de idei-cheie: „vorbirea ca activitate, ca interactivitate reglementată de norme, de puterea sa constructoare și de natura sa dinamică, rolul nodal al genurilor de discurs și primatul interdiscursului.

În ceea ce privește *analiza de discurs* lingvistul francez considera că este de preferat să vorbim despre aceasta ca despre o disciplină care „în loc să se raporteze la o analiză lingvistică asupra textului în sine, sau la o analiză sociologică sau psihologică a «contextului» său, mai bine să se raporteze la text prin prisma propriilor lui dispozitive de enunțare, a locurilor sociale care îl fac posibil și pe care le face posibile”⁸⁸.

Deși *lingvistica discursului* este definită ca un „ansamblu de cercetări care studiază limbajul prioritizând activitatea subiecților, dinamica enunțării și relația cu contextul social”⁸⁹, Maingueneau este mult mai interesat de „dispozitivul enunțativ care unește o organizare textuală și un loc social determinat”, decât de „organizarea textuală în sine” a discursului.⁹⁰

Folosită ca metodă de analiză, *lingvistica structurală* își are originea în *Cursul de lingvistică generală*⁹¹ (1916) al lui Ferdinand de Saussure⁹² care devine părintele structuralismului (chiar dacă nu el este cel care a propus termenul, acesta ia naștere din

⁸⁶ „L’analyse de discours est ainsi définie comme la sous discipline de la linguistique qui tente d’expliquer un grand nombre de faits (anaphore, temps verbaux, connecteurs, etc.) en recourant à une unité supérieure à la phrase, le DISCOURS, et à des notions permettant de le définir (COHERENCE, mémoire discursive, etc.)” Anne Reboul, Jacques Moeschler, *Pragmatique du discours*. Paris : A. Colin, 1998, p. 14.

⁸⁷ „on appellera *discours* un ensemble d’énoncés en tant qu’ils relèvent de la même formation discursive” Michel Foucault, *L’Archéologie du savoir*, Paris, Gallimard, 1969, p.153.

⁸⁸ „nous jugeons préférable de spécifier *l’analyse du discours* comme la discipline qui, au lieu de procéder à une analyse linguistique du texte en lui-même ou à une analyse sociologique ou psychologique de son «contexte», vise à rapporter les textes, à travers leurs dispositifs d’énonciation, aux lieux sociaux qui les rendent possibles et qu’ils rendent possible.” Dominique, Maingueneau, *Les termes clés de l’analyse du discours*, Paris, Éditions Seuil, 2009, pp.18-19.

⁸⁹ Dominique, Maingueneau, *Nouvelles tendances dans l’analyse du discours*, Paris, Hachette, 1987, p.7, apud. Daniela, Roventă-Frumușani, *Analiza discursului. Ipoteze și ipostaze*, București, Tritonic, 2012, p. 17.

⁹⁰ Dominique, Maingueneau, *Les termes clés de l’analyse du discours*, Paris, Éditions Seuil, 2009, p.18

⁹¹ Ferdinand de Saussure, *Cours de linguistique générale*, 1916, Payot & Rivages, Paris, 1995, p.25-39.

⁹² Scris după moartea sa de către studenții săi Albert Sechehaye și Charles Bally.

interpretarea conceptelor pe care semioticianul le propune în cursul său). Saussure definea *lingvistica* drept „știința care se ocupă cu studierea limbii”⁹³.

Lingvistica structurală sau „lingvistica vorbirii” se dezvoltă din teoria lui Saussure care definește limba ca pe un „sistem de semne”⁹⁴. Un semn este „o entitate dublă, care nu unește un lucru și un nume, ci un concept și o imagine acustică”⁹⁵. Semnul lingvistic este format dintr-un semnificat (înțelesul pe care îl poartă) și un semnificant (forma sa grafică sau sonoră). Mai mult, spune Saussure, „semnul este arbitrar” ceea ce înseamnă că nu există nicio legătură între semnificat și semnificant.

Printre conceptele-cheie ale lingvisticii saussuriene se află și acelea de *sincronie* și *diacroniei*. Primul desemnează o stare a limbii considerată în funcțiune la un moment de timp, pe când diacronia reprezintă o fază evolutivă a limbii. Așadar, pentru a înțelege mai bine, vom urma un demers sincronic atunci când vom descrie raporturile care se stabilesc între elementele simultane ale unei limbi. Iar demersul diacronic îl vom folosi pentru a explica schimbările care au apărut în limbă, de-a lungul timpului, analizând elementele în succesiunea lor evolutivă.

În cursul său de *Lingvistică generală*, lingvistul elvețian face distincția dintre limbă (supra.), limbaj și vorbire. În viziunea sa, limbajul este „atât un produs social al facultății limbajului și un ansamblu de convenții necesare, adoptate de către corpul social pentru a permite exercitarea acestei facultăți de către indivizi.”⁹⁶

Din contra, vorbirea este „actul individual de voință și inteligență, în care trebuie distinse : combinațiile prin care subiectul vorbitor utilizează codul limbii cu intenția de a-și exprima părerea personală și mecanismul psiho-fizic care îi permite să exteriorizeze aceste combinații.”⁹⁷ Așadar, vorbirea reprezintă utilizarea, punerea în practică de către un subiect

⁹³ „On peut à la rigueur conserver le nom de *linguistique* [pour] parler d’une linguistique de la parole. Mais il ne faudra pas la confondre avec la linguistique proprement dite, celle dont la langue est l’unique objet.” Ferdinand de Saussure, *Cours de linguistique générale*, Éditions Payot & Rivages, Paris, 1995, p.38-39.

⁹⁴ „La langue c’est un système de signes ou il y a d’essentiel que l’union du sens et de l’image acoustique et où les deux parties du signe sont également psychiques.” Ferdinand de Saussure, *Cours de linguistique générale*, Éditions Payot & Rivages, Paris, 1995, p.32.

⁹⁵ „le signe est « une entité double qui unit, non pas une chose et un nom, mais un concept et une image acoustique” Idem. pp. 25-32.

⁹⁶ „Le langage c’est à la fois un produit social de la faculté du langage et un ensemble de conventions nécessaires, adoptées par le corpus social pour permettre l’exercice de cette faculté chez les individus.” Ferdinand de Saussure, *Cours de linguistique générale*, Éditions Payot & Rivages, Paris, 1995, p.25.

⁹⁷ „La parole est au contraire l’acte individuel de volonté et d’intelligence, dans lequel il convient de distinguer: les combinaisons par lesquelles le sujet parlant utilise le code de la langue en vue d’exprimer sa pensée personnelle et le mécanisme psycho-physique qui lui permet d’extérioriser ces combinaisons.” Ferdinand de Saussure, *Cours de linguistique générale*, Éditions Payot & Rivages, Paris, 1995, pp.30-31.

vorbitor a repertoriului de semne și de reguli care constituie limba. Definită ca centru de creație, vorbirea prezintă procesul de alegere și de organizare a semnelor în fraze.

O dată ce teoria structuralistă a lui Saussure a fost cunoscută din ce în ce mai mult, au apărut și curente aflate în opoziție cu aceasta, dintre care amintim *distribuționalismul* teoretizat de către Leonard Bloomfield și Z. Harris și *gramatica generativă* a lui N. Chomsky, în Statele Unite ale Americii.

2.2 Școala americană

În Statele Unite debuturile lingvisticii erau marcate de influența antropologiei și a sociologiei. O dată cu primele studii⁹⁸ asupra comportamentului din perspectiva relațiilor și interacțiunilor pe care o ființă le stabilește cu mediul în care trăiește, *comportamentalismul* sau *behaviorismul* a introdus în lingvistică ideea că se poate explica în mod obiectiv un comportament pe baza factorilor externi – stimuli și răspunsuri la acești stimuli- iar nu pe bază de introspecție.

Lingvistica structurală americană este legată de numele lui E. Sapir și al lui L. Bloomfield, care sînt considerați principalii săi fondatori. E. Sapir aprecia limba ca un fapt cultural și susținea că „disecăm natura de a lungul liniilor stabilite de limbile noastre native. Categoriile și tipurile pe care le izolăm din lumea fenomenelor nu le găsim acolo pentru că ele sîr fiecărui observator în față; dimpotrivă, lumea este prezentată într-un flux caleidoscopic de impresii, care trebuie să fie organizate de către mintea noastră - și asta înseamnă în mare măsură sistemul lingvistic din mințile noastre”.⁹⁹

Altfel spus, limba este creată în creierele noastre și faptul că numim diverse lucruri se datorează capacității noastre de a căuta și găsi cuvintele potrivite. Totuși, două lucruri nu sînt clare, dacă limba și gîndirea se confundă, limba determină gîndirea sau limba este o formă de gîndire în sine? Apoi, dacă cele două sînt distincte, dar limba organizează

⁹⁸ Influența psihologiei behavioriste asupra lingvisticii își are începuturile în deceniul al doile din secolul trecut cînd J. B. Watson teoretizează principiile acestui curent în articolul „Psychology as the behaviorist views it. *Psychological Review*, 20, 158-177” (1913). În anii 40-50, Burrhus F. Skinner face experimente pe șobolani, iar rezultatele arată că aceștia învață să se comporte ca reacție la stimulii pe care îi primesc din mediu.

⁹⁹ Ipoteza Whorf-Sapir: “We dissect nature along lines laid down by our native languages. The categories and types that we isolate from the world of phenomena we do not find there because they stare every observer in the face; on the contrary, the world is presented in a kaleidoscopic flux of impressions which has to be organized by our minds - and this means largely by the linguistic systems in our minds.” Benjamin Lee, Whorf, “Science and Linguistics”, *Technology Review* 42(6), 1940, pp. 213.

gîndirea, ce se întîmplă cu un individ surdo-mut? Căci nefolosind limba, se presupune că el va avea o gîndire dezorganizată, ceea ce nu este cazul.

În ceea ce îl privește pe L. Bloomfield, acesta propunea în cartea sa „Limbajul”¹⁰⁰ un model de analiză lingvistică (sintactică și gramaticală) a nivelurilor ierarhice și dependente ale unei limbi.

De altfel, *analiza distribuțională* cerceta din punct de vedere sintactic și gramatical fonemele (unități vocale) care se combină pentru a constitui unități de nivel superior numite morfeme (unități de sens: stimul-răspuns), care la rîndul lor se combină și devin cuvinte, care combinate vor forma fraze.

Distribuționaliștii au păstrat de la *lingvistica saussuriană* conceptul de ierarhizare a elementelor unui discurs, însă ei nu fac referire la sensul unităților constituante, la context și la relația dintre participanții la comunicare, ci analizează doar normele și regulile abstracte care fac această uniune de fraze posibilă.

Cercetarea lui L. Bloomfield a fost dusă mai departe de Z. Harris care tot printr-o metodă distribuționalistă voia să determine care dintre segmentele de discurs poate fi substituit printr-un element mai mic sau de același fel. Rezultatele l-au condus către ideea că fiecare enunț are două niveluri și că aceste transformări se realizează la granița dintre un nivel de suprafață (care organizează fraza realizată) și un nivel cognitiv profund.

Nemulțumit de faptul că *lingvistica distribuțională* nu ia în calcul faptul că indivizii pot crea un număr infinit de fraze cu ajutorul unui număr finit de cuvinte și a unor norme și reguli limitate, Noam Chomsky propune în anii 1950 o *gramatică generativă*¹⁰¹ care să fie „gramatica unei limbi care pretinde să fie descrierea unui ideal al competenței vorbitor-ascultător. Dacă gramatica este explicită - cu alte cuvinte, dacă nu se bazează pe inteligența înțelegerii cititorului ci oferă o analiză explicită a contribuției sale - noi putem (oarecum redundant) să o numim gramatică generativă”¹⁰².

¹⁰⁰ „*Language*” (1933) care purta titlul „*Introduction to the Study of Language*” în prima ediție din 1914.

¹⁰¹ Cf. din http://www.larousse.fr/encyclopedie/divers/grammaire_g%C3%A9n%C3%A9rative/54979 accesat 4 iunie 2013.

¹⁰² « A grammar of a language purports to be a description of the ideal speaker-hearer's competence. If the grammar is, furthermore, explicit—in other words, if it does not rely on the intelligence of the understanding reader but rather provides an explicit analysis of his contribution—we may (somewhat redundantly) call it a generative grammar.» Noam Chomsky, *Aspects of the Theory of Syntax*, 1965, p.4, apud. Buyssens Eric, „La grammaire générative selon Chomsky” în: *Revue belge de philologie et d'histoire*, volumul 47 fasc. 3, 1969, http://www.persee.fr/web/revues/home/prescript/article/rbph_0035-0818_1969_num_47_3_2782 accesat pe 4 iunie 2013 ;

2.3 Școala anglo-saxonă

„Școala anglo-saxonă” își pune bazele la Amsterdam în ianuarie 1991, când grupul de cercetători format din Norman Fairclough, Gunther Kress, Theo Van Leeuwen, Teun Van Dijk și Ruth Wodak se întâlnesc pentru a dezvolta o abordare particulară a analizei de discurs. În urma acestor dezbateri au fost teoretizate noi metode de studiu asupra discursului, cele mai importante fiind „*analiza critică a discursului*” și „*analiza conversațională*”.

Teoreticienii considerau că discursul este un element care atît influența practicile și relațiile sociale, cît și era influențat de acestea, astfel că de aici pînă la a se crede că discursul reprezintă „un instrument de putere și control”¹⁰³ nu a fost decît un pas.

Dacă Teun van Dijk vedea *analiza critică* ca pe un nou mod de cercetare a discursului din perspectiva unei analize lingvistice, semiotice sau discursive. Lingviștii din afara cercului au considerat-o ca pe o metodă de deconstrucție discursivă care plasa textele în contextele lor sociale „încercînd să explice forțele sociale care se află în spatele discursului. O lectură critică permite conexiuni între limbaj și relațiile de putere și control”¹⁰⁴.

Cealaltă abordare este reprezentată de *analiza conversațională* care a introdus în domeniul lingvisticii noțiunea de „discurs în interacțiune” ca „discurs care a fost produs în comun de doi sau mai mulți participanți”¹⁰⁵.

Norman Fairclough, fondatorul *analizei conversaționale* o definește în termenii unei „analize discursive ce urmărește să cerceteze în manieră sistematică relații adesea neclare de cauzalitate și determinare între (a) practică, evenimente și texte discursive și (b) structuri, relații și procese sociale și culturale ample; să studieze cum anume aceste practici, evenimente și texte decurg din și sînt modelate ideologic de relații de putere și

¹⁰³ Theo Van Leeuwen, "Genre and Field in Critical Discourse Analysis: A Synopsis" in *Discourse & Society*, 4(2). London: Sage, 1993, p. 193, apud. Adèle Petıtclerc, « Introduction aux notions de *contexte* et d'*acteurs sociaux* en *Critical Discourse Analysis* », *Semen*, p. 4, <http://semen.revues.org/8540>, consultat 8 iunie 2013.

¹⁰⁴ Caldas-Coulthard, *News as Social Practice*. Brazil: Federal Univ. of Santa Catarina, 1997, p. 13 apud. Adèle Petıtclerc, « Introduction aux notions de *contexte* et d'*acteurs sociaux* en *Critical Discourse Analysis* », *Semen*, p. 4, <http://semen.revues.org/8540>, consultat 8 iunie 2013.

¹⁰⁵ „le discours dans l'interaction, le discours en tant qu'il a été produit conjointement par deux ou plusieurs participants.” Michel de Fornel, Jacqueline Léon, *L'analyse de conversation, de l'ethnomédologie à la linguistique interactionnel*, 2000, în *Histoire Épistémologie Langage* 22/I (2000) : 131-155 p.144.

lupte pentru putere; și să analizeze în ce manieră ambiguitatea acestor relații dintre discurs și societate este ea însăși un factor care asigură putere și hegemonie”¹⁰⁶.

Totuși, lingvistul britanic consideră analiza incompletă dacă aceasta se face fără a lua în calcul descrierea (proprietăților formale ale textului), interpretarea (relațiilor ce se stabilesc între text și procesul de creație și interpretare al lui) și explicarea (relațiilor dintre interacțiune și contextul social bazându-se pe determinarea socială care a dus la apariția acestor procese de producție, interpretare și efectele lor sociale)¹⁰⁷.

Aceste trei etape ale analizei critice sînt strîns legate de cele trei niveluri ale discursului, teoretizate de același N. Fairclough. Primul nivel este cel al *condițiilor sociale* (explicarea), următorul este cel al *procesului de producere și interpretare* (interpretarea) și cel de al treilea este cel al *textului* (descrierea)¹⁰⁸.

Pe lângă reprezentanții deja numiți ai școlii anglo-saxone, alții noi i-au îngroșat rîndurile dezvoltînd teoriile emise și incluzînd altele noi, printre aceștia enumerăm: Veronika Koller, Martin Reisigl et Michal Krzyzanowski (care au continuat cercetările lui R. Wodak în ceea ce privește abordarea istorică a discursului), John Richardson (a combinat abordarea istorică a discursului cu teoriile lui N. Fairclough), Luisa Martin-Rojo (s-a situat în curentul cognitiv teoretizat de Teun Van Dijk), Jane Mulderrig (a reluat munca întreprinsă de N. Fairclough) și David Machin care a urmat studiilor realizate de Theo Van Leeuwen.

¹⁰⁶ „discourse analysis which aims to systematically explore often opaque relationships of causality and determination between (a) discursive practice, events and texts, and (b) wider social and cultural structures, relations and processes; to investigate how such practices, events and texts arise out of and are ideologically shaped by relations of power and struggles over power; and to explore how the opacity of these relationships between discourse and society is itself a factor securing power and hegemony.” Norman Fairclough, *Discourse and Social Change*, London: Polity Press, 1992, p. 135.

¹⁰⁷ Cf. Adèle Petitclerc, « Introduction aux notions de *contexte* et d’*acteurs sociaux* en *Critical Discourse Analysis* », *Semen*, p. 4, <http://semen.revues.org/8540>, consultat 8 iunie 2013.

¹⁰⁸ cf. Norman, Fairclough, *Language and Power*, London, Longman, 1989, pp. 24-26 în Juraj Horvath, *Critical Discourse Analysis of Obama’s Political Discourse*, pp. 45-47.

2.4 Școala de la Geneva

Grație lingvistului Charles Bally, care a denumit-o astfel în 1908, cunoaștem astăzi „Școala de la Geneva”. Aceasta mai apare și sub numele de „școala saussuriană de la Geneva” deoarece la universitatea din oraș F. de Saussure și-a ținut cursurile de lingvistică generală. După moartea sa, locul la catedră a fost ocupat de C. Bally. În mai 1940, S. Karcevski are ideea de a realiza întruniri cu lingviștii din Geneva și cu alte persoane interesate, în cadrul cărora să se discute despre *limbaj*. Așa s-a ajuns la fondarea „Societății de lingvistică de la Geneva” (1941-1956) al cărui președinte a fost Albert Sechehaye și unde, în primii ani de la înființare, au avut loc întâlnirile „Cercului Ferdinand de Saussure”.

În 1941 apare primul volum din „Caietele lui Ferdinand de Saussure”, ele vor fi reeditate sub supravegherea lui Henri Frei, André Burger și a lui E. Sollberger. Tot „Școala de la Geneva” a fost cea care a organizat în 1931, al doilea „Congres Internațional al lingviștilor”.

Exponenții acestei școli au recomandat ca modalitate de descifrare a discursurilor *analiza argumentativă*¹⁰⁹. Aceasta studiază modul în care argumentarea se înscrie în interdiscurs, raportându-se la ceea ce s-a spus înainte și în momentul vorbirii și la modul în care se realizează reluarea unei anumite idei din discurs, modificarea poziției participanților, respingerea unei păreri, etc.

Analiza argumentativă examinează procesul de argumentare dintr-o limbă, pe care îl vede ca pe un element integrant al discursului global. De asemenea, ea ține cont de modul în care locutorul combină logosul cu etosul și patosul, altfel spus, cum își va expune locutorul argumentele pentru a crea emoție de partea cealaltă și, în același timp să-și facă vizibilă poziția pe care o are în cadrul discursului.

¹⁰⁹ Cf. Camelia, Beciu, *Comunicare și discurs mediatic*, Comunicare.ro, 2009, p. 33.

III. Umor, sarcasm și ironie

3.1 Umorul

Umorel a fost mult timp considerat o categorie estetică a Artei, dar o dată cu studiile întreprinse de Sigmund Freud asupra mecanismelor de apărare ale psihicului uman, acesta a fost denumit „mecanismul de apărare cu cel mai înalt rang dintre toate”¹¹⁰. Umorul este utilizat pentru a prezenta o experiență traumatizantă doar în aspectele sale plăcute, ironice sau insolite¹¹¹. Același Freud spunea că ”Umorul „*evită consumul de sentimente*”, „*suride printre lacrimi*” și „*se naște din înăbușirea unei emoții*” „¹¹². Mai mult, se consideră că înclinația oamenilor de a glumi în mod serios, sever, ironic și neașteptat reprezintă însuși *Umorel*.

El se poate realiza și în absența oricărui partener, pentru că poți râde de tine însuși, așa cum poți să ieși în zeflema pe un altul. Prin acest procedeu oamenii se pot amuza chiar și pe seama celor mai grave probleme, fără ca suferința să crească, deoarece râsul are un potențial uriaș în a le induce oamenilor starea de bine și de bucurie.

Din categoria umorului fac parte *vorbele de duh* care sînt enunțuri surprinzătoare ce se sprijină pe competența lingvistică a enunțiatorului de a produce în mod conștient și dibace comicul de intuiție, de situație (pune în scenă întâmplări paradoxale, confuzii, coincidențe, încurcături), de limbaj (rezultă din jocurile de cuvinte, îmbinarea diferitelor dialecte, greșelile de pronunție, folosirea dublului înțeles), de caracter (cuprinde toate trăsăturile care definesc o persoană) și de nume (numele se potrivește caracterului persoanei în cauză).

Umorel se poate obține prin utilizarea diferitelor tipuri de comic. Immanuel Kant afirma despre comic că „o particularitate mai ciudată a lui este aceea că el nu ne poate

¹¹⁰ Sigmund Freud, *Cuvîntul de duh și relația cu inconștientul*, Editura Trei, București, 1999, apud. Oana Felea, Felicia Iftene, *Umorel -mecanism de apărare*, Revista de Neurologie și Psihiatrie a Copilului și Adolescentului din România, URL : http://www.snpcar.ro/revista.php?level=arhiva&prev=toti&id=2&an=2007&id_articol=12 accesat 16 iunie 2013.

¹¹¹ Cf. Oana Felea, Felicia Iftene, *Umorel -mecanism de apărare*, Revista de Neurologie și Psihiatrie a Copilului și Adolescentului din România, URL : http://www.snpcar.ro/revista.php?level=arhiva&prev=toti&id=2&an=2007&id_articol=12 accesat 16 iunie 2013.

¹¹² Cf. Oana Felea, Felicia Iftene, *Umorel -mecanism de apărare*, Revista de Neurologie și Psihiatrie a Copilului și Adolescentului din România, URL : http://www.snpcar.ro/revista.php?level=arhiva&prev=toti&id=2&an=2007&id_articol=12 accesat 16 iunie 2013.

induce în eroare decît pentru o clipă”¹¹³. Prin comic înțelegem acea împrejurare și stare emoțională care presupune o nepotrivire totală între ceea ce se afirmă și rezultatul obținut, între scop și mijloace, între aparență și esență. Efectul imediat al comicului îl reprezintă rîsul.

Nu vom părăsi domeniul psihologiei, căci de aici provin cele mai multe definiții legate de *umor*. Acesta este considerat a fi punctul de întâlnire dintre psihologia cognitivă, logică și abisală, deoarece în el își găsesc locul deopotrivă ideile pozitive cu cele negative ale gândirii noastre. Gabriel Baldovin definea *umorul* ca reprezentînd „*starea psihică determinată de o situație sau formulare comunicațională verbală, gestuală, muzicală etc., ce are un deznodămînt, continuare sau demers care pune într-o oarecare legătură ideile negative cu cele pozitive*”¹¹⁴. Această legătură poate fi *de identitate*, atunci cînd subiectul vorbitor se ia în batjocură, *de contradicție* între ceea ce este spus și ceea ce este înfăptuit, sau *de contrarietate*, atunci cînd enunțurile cuiva sînt contrazise de un altul de o manieră care provoacă rîsul.

Umorul într-un discurs se realizează în segmentul de timp care se scurge de la începutul enunțării vorbitorului pînă la finalul receptării ei de către ascultător. Spre exemplu, atunci cînd doi prieteni se întîlnesc pe stradă și unul dintre ei își expune costumul Armani și smartfonul de ultimă generație, celălalt îi poate spune: „Vezi, ăsta e cusurul tău – prea te crezi.”. Primul va înțelege că este un metalimbaj și că locutorul a făcut trimitere la piesa de teatru „Amicii” a lui I.L. Caragiale, astfel încît nu se va supăra, ci va rîde. Totuși, există și posibilitatea ca subtilitatea să-i scape și să nu-i mai vorbească prietenului său, însă considerăm că cei doi se cunosc de mult timp și că au simțul umorului.

3.1.1 Clase ale umorului

Astfel am ajuns la clasele *Umorului*. Ele se împart în *Umor static* și *Umor dinamic*. Pe primul l-am exemplificat mai sus și ne putem da seama că în cazul lui prima etapă este subînțeleasă și conectată indirect la cea de a doua; în timp ce pentru *Umorul dinamic*, cele două etape se succed direct. Spre exemplu, cînd doi colegi de muncă se tachinează

¹¹³ Idem.

¹¹⁴ Gabriel Baldovin, *Dinamica psihologiei abisale*, 1998, URL : <http://baldovin.netai.net/acte/Din.psi.abis/texte/umorul.htm> accesat 14 iunie 2013.

strigându-se după porecla¹¹⁵ pe care o au: „- Ce faci, Descartes? – Cuget, deci exist.” Aici destinatarul enunțului îi răspunde emițătorului exact cu citatul filosofului francez, fapt la care primul nu se așepta, ceea ce stârnește râsul.

3.1.2 Forme de umor

În cartea sa, Gabriel Baldovin prezintă șapte forme ale *Umorului*¹¹⁶, avînd drept criteriu situația comică.

Primul tip este reprezentat de *Umorul natural* care face parte din viața noastră de zi cu zi și apare ca urmare a unui accident sau eroare care oferă o semnificație opusă celei obișnuite, banale, așteptate. Pentru analiza discursivă, ne vom referi la discursul raportat în stil direct în care sînt citate vorbele altcuiva pentru a stîrni râsul: „Ion era la prășit și dintr-o dată se oprește brusc și îi spune soției sale „I lăv iu, fă Marie””. În acest caz avem combinarea comicului de situație cu cel de limbaj, care transformă cele spuse de enunțiator într-o enunțare hazlie.

Umorul de tip 2 este cel al manifestărilor comice reale și al glumelor care deși inițial nu pot fi înțelese, deoarece prezintă un fapt incoerent și neobișnuit, o dată ce sînt explicate, acestea devin coerente și pline de umor. În exemplul: „Zic și eu ca secretara: „Mai e puțin, pisicuță, mai e puțin” ” vorbitorul prezintă ceva de care ceilalți nu știu, deoarece fie nu au fost prezenți, fie nu cunosc informația care stă în spatele expresiei secretarei. Însă, misterul este rezolvat de îndată ce enunțiatorul va prezenta și bancul pe care aceasta l-a spus, în situația în care programul cu publicul se termina la ora 11:30 și la momentul enunțării secretarei era ora 11 și 25 de minute.

Umorul de tip 3 apare atunci cînd este interpus un observator care să interpreteze o situație coerentă spațio-temporal. Un exemplu utilizat de către G. Baldovin în acest caz este cel al deținătorului unei mașini de făcut copii, care după o serie de nou-născuți albi, va „naște” unul negru. Umorele apar în urma reacției patronului, care în fața părinților va spune „fir-ar să fie, l-am ars pe ăsta”. Observăm aici că *Umorele* se manifestă o dată pentru că este o situație imaginară, mașinăria respectivă nu este posibil de realizat și a doua oară

¹¹⁵ Porecla este un supranume dat, de obicei în bătaie de joc, unei persoane, mai ales în legătură cu o trăsătură caracteristică a aspectului său exterior, a psihicului sau a activității sale.

¹¹⁶ Gabriel Baldovin, *Dinamica psihologiei abisale*, 1998, URL : <http://baldovin.netai.net/acte/Din.psi.abis/texte/umorul.htm> accesat 14 iunie 2013.

pentru că deținătorul său face o afirmație ca și cum cel născut ar fi o eroare nemaîntîlnită, trecînd sau „uitînd” intenționat că în lume există și copii negri.

Umorul de tip 4 este legat de o situație coerentă, logică, pozitivă, din care decurge o altă de același fel, dar fără legătură cu prima. Este celebru exemplul în care un reporter îl întreabă pe un bătrîn cum se numește, acesta îi face un semn să repete, reporterul spune „Repet întrebarea” în timp ce bătrînul răspunde „Dumitru”. Răspunsul este cît se poate de coerent și logic în sine, dar nu și în cardul conversației, căci el răspunde la „Repet întrebarea”.

Umorul de tip 5 este explicat prin faptul că unui final pozitiv îi este atribuită o situație inițială negativă. Acesta poate fi explicat prin următorul exemplu, avem trei persoane într-o cameră aflată în întuneric, cînd una dintre ele va spune: „Am zis să fie lumină” a doua va apăsa pe comutatorul de energie, astfel încît încăperea se va lumina, timp în care cel ce a făcut acțiunea va rosti: „Și se făcu lumină”. Referința biblică este explicită, și tocmai de aici își trage esența umorul, căci replicile sînt neadecvate unui asemenea context.

Umorul de tip 6 este specific unui final opus a ceea ce era așteptat, care nu decurge din formularea de început. Spre exemplu, „Ana nu mai are mere, doar bere” spus de către un tînăr în timpul orei de limba română – în care prima propoziție pe care o învață copiii să o scrie este „Ana are mere” - poate fi interpretat umoristic, dacă atît el cît și colegii săi o cunosc pe Ana cu pricina.

În cele din urmă, *Umorul absurd*. Acest tip de *Umor* frapează prin însăși modul său de construcție. Finalul venit din partea receptorului este contrar și cu totul illogic față de ceea ce se așteaptă de la el. Astfel, doi colegi se ceartă pe paternitatea melodiei „Cea mai frumoasă zi” și îl opresc pe un al treilea să spună cine este autorul ei, acesta după ce le ascultă variantele, le răspunde „Ave Caesar!” și pleacă.

Umorul se manifestă în discurs sub forma:

- a) *Dublei conotații*: se produce datorită plurisemnantismului, omonimiei sau paronimiei unui cuvînt. „Marie ești *divină*!” spus de moldoveanul Ion soției sale va avea ca răspuns din partea acesteia: ”Eu cred cî amîndoi sîntem *di vină*”. Femeia utilizînd această replică fie pentru a neutraliza complimentul primit, fie pentru a se apăra în fața unei acuze venite din partea bărbatului său;
- b) *Scindarea unui cuvînt* este procedeul prin care este scoasă sau introdusă în masa unui cuvînt o literă sau un grup de litere, astfel încît cuvîntul rezultat i se opune

total primului: „tragem de hal**b**ere” sau gluma făcută între colegi: „băi, boierule, vezi că ți-ai pierdut ”b-ul,, ” provoacă râsul, datorită inventivității de care aceștia dau dovadă.

- c) *Înlocuirea cuvântului* este folosită adesea într-un context în care termenul inițial nu se încadrează. „Noi practicăm zilnic coniac-canoa” această propoziție spusă de iubitorii de coniac îi va face pe participanții la comunicare să râdă, deoarece transformă actul de a bea într-un sport de performanță.
- d) *Cuvântul-valiză* este rezultatul fuziunii a două sau mai multe cuvinte care se exclud reciproc sau au altă conotație. Spre exemplu folosirea vocabulei „impositor” la adresa lui Sir Elton John de către publicația franceză „Le Canard enchaîné”. Contextul este reprezentat de moartea Prințesei Diana și lansarea melodiei „Candle in the wind” care a fost cântată și la moartea lui Marilyn Monroe. Pe acest fond, textul a produs în mintea cititorilor imaginea unui artist șarlatan, care vrea să profite de oameni într-o împrejurare tragică.
- e) *Absurditatea enunțului* constă în punerea în lume a unui enunț care se contrazice sau este illogic de la început până la final. Zvonindu-se că a murit, Mark Twain a dat următoarea dezmințire: „Zvonul conform căruia aș fi murit mi se pare cu totul exagerat”. Astfel, scriitorul neagă zvonul morții sale, deoarece el însuși a redactat textul, însă lasă să se înțeleagă că zvonul nu este fals, ci doar exagerat. Ca și cum ar exista anumite grade de viață sau moarte de care acesta este sau nu apropiat.
- f) *Modelarea cuvântului* constă în adaptarea sensului unui cuvânt, aflat în contradicție cu cel inițial, care face parte dintr-un enunț. „De exemplu, dorind să ‘salveze’ în mod ironic situația penibilă pe care cineva o creează numindu-l impresionist pe un pictor expresionist, cineva poate spune: ‘da, pentru a ajunge expresionist trebuia mai întâi să fi fost impresionat’”¹¹⁷.

Din cele prezentate până acum se impune o distincție între umor și sarcasm, acesta din urmă fiind o formă de a insulta sau de a ataca pe cineva cu răutate. De cealaltă parte este ironia, care poate fi și amuzantă chiar dacă uneori este utilizată în combinație cu sarcasmul provocând atât râsul, cât și rănirea sentimentelor celui ironizat.

¹¹⁷ Gabriel Baldovin, *Dinamica psihologiei abisale*, 1998, URL : <http://baldovin.netai.net/acte/Din.psi.abis/texte/umorul.htm> accesat 14 iunie 2013.

3.2 Sarcasmul

Se spune că *sarcasmul* este o modalitate de realizare a ironiei verbale și înseamnă în mod precis „ceea ce este spus, dar de o manieră ascutită, amară, tăioasă, caustică și acră”¹¹⁸. *Sarcasmul* este adesea folosit pentru a supăra, a descalifica, a reduce la zero sau a răni sentimentele unei persoane. El poate purta masca bunăvoinței și a aprecierii, însă acestea sînt numai modalități prin care se realizează acea dureroasă și chinuitoare aluzie sarcastică.

În discurs, diferența față de ironie este destul de clară. Atunci cînd într-un cuplu, fata spune: „splendidă vreme de plimbare” pe timp de furtună, este clar că aceasta reprezintă o ironie la situația în care se află cei doi. Pe cînd, dacă aceasta îi zice prietenului ei: „Ți-ai ales o vreme splendidă ca să mă scoți la plimbare”, în același context, vorbim despre sarcasm.

„În primul rînd, o situație poate fi ironică, dar numai oamenii pot fi sarcastici. În al doilea rînd, oamenii pot fi neintenționat ironici, în timp ce sarcasmul necesită o intenție. Ceea ce este esențial pentru sarcasm este faptul că devine evidentă folosirea ironiei intenționat de către vorbitor ca o formă de agresiune verbală”¹¹⁹. De altfel, dacă *sarcasmul* are ca rezultat intimidarea și supărarea oponentului, *ironia* este o pierdere de timp asupra celor banali, căci subtilitatea ei necesită o anumită pregătire intelectuală pentru a fi înțeleasă.

Cît se poate de ciudat este faptul că *sarcasmul* este folosit mai ales între prieteni apropiați. Pe de o parte este de înțeles, dacă ținem seama de faptul că numai doi buni prieteni ar putea să-și facă remarci sarcastice usturătoare fără a-și răni excesiv sentimentele și fără a-și deteriora relația pe care o au¹²⁰. De cealaltă parte, dacă sînt prieteni atît de buni, ar putea evita sarcasmul și folosi ironia.

¹¹⁸ „Sarcasm means precisely what it says, but in a sharp, bitter, cutting, caustic, or acerb manner; it is the instrument of indignation, a weapon of offense, whereas irony is one of the vehicles of wit” Eric Partridge și Janet Whitcut, *Usage and Abusage: A Guide to Good English*, W.W. Norton & Company, 1997 în <http://grammar.about.com/od/rhetoricstyle/a/ironyobserve.htm> accesat 14 iunie 2013.

¹¹⁹ “First, situations may be ironic, but only people can be **sarcastic**. Second, people may be unintentionally ironic, but sarcasm requires intention. What is essential to sarcasm is that it is overt irony *intentionally used by the speaker as a form of verbal aggression*.” John Haiman, *Talk Is Cheap: Sarcasm, Alienation, and the Evolution of Language*. Oxford Univ. Press, 1998, URL: <http://grammar.about.com/od/rs/g/sarcasmterm.htm> accesat 14 iunie 2013

¹²⁰ Cf. http://www.proz.com/kudoz/English/linguistics/1946456-difference_between_sarcastic_and_ironic.html

Sarcasmul utilizează uneori și satira pentru a profera insultele și disprețul. Satira este văzută ca „un fel de sticlă, în care spectatori nu descoperă, în general, fața întregii lumi, ci a lor proprie”¹²¹. Altfel, satira este un discurs oral sau scris care are drept obiectiv luarea în derîdere sau în batjocură a cuiva, într-o manieră ironică¹²².

Cele prezentate mai sus ne vor ajuta în studiul de caz pe care îl vom realiza în capitolul următor, în care vom analiza textele săptămînalului *Dilema Veche* din perspectiva felului în care satira, sarcasmul, comicul și umorul ajută la crearea ironiei discursului jurnalistic.

3.3. Ironia

Ironia este studiată încă din antichitatea greacă, cînd Socrate o descria ca fiind arta de a disimula ceea ce se dorește „a fi văzut”, de fapt, de către celălalt. Din acele vremuri și pînă în contemporaneitate conceptul a primit numeroase caracterizări, însă nu are nicio definiție clară, unanim recunoscută, invocîndu-se argumentul că ea reprezintă mai mult decît un fenomen pe care să îl poți defini oricum.

După Tom McArthur în *The Oxford Companion to the English Language*¹²³ există cinci tipuri de *ironie*:

- a) *socratică* care adoptă o atitudine de aroganță sau de inocență pentru a cîștiga un argument;
- b) *dramatică* sau *tragică* este legată de percepțiile profunde ale audienței despre un destin viitor, care se află în contrast cu lipsa oricărei cunoștințe despre această soartă viitoare;
- c) *lingvistică* sau *ironia clasică* realizată cu ajutorul dublului înțeles pe care îl poate avea un mesaj, astfel că sensului direct îi este atașat un altul contrar, sarcastic, batjocoritor, zeflemitor etc. Totuși, lingviștii nu s-au pus de accord dacă ironia lingvistică este reprezentată de o figură de stil, o propoziție, o enunțare sau un tip special de text;

¹²¹ "Satire is a sort of glass, wherein beholders do generally discover everybody's face but their own" Jonathan Swift, URL <http://www.thefreedictionary.com/sarcasm> accesat pe 14 iunie 2013.

¹²²

¹²³ Cf. Tom McArthur, *The Oxford Companion to the English Language*, Oxford University Press, Londra, 1992 în <http://grammar.about.com/od/rhetoricstyle/a/ironyobserve.htm> accesat 14 iunie 2013.

- d) *Situațională* este introdusă într-un text pentru a face trimitere la implicații mult mai profunde, atunci când audiența știe ceva ce personajele nu cunosc, este întâlnită în piese de teatru, desene animate, filme etc.;
- e) *romantică* apare în situația în care între scriitori și cititori se realizează un accord tacit prin care aceștia ajung să împărtășească aceeași viziune asupra textului.

Cea mai simplă definiție a *ironiei* este cea dată de Quintilien care susține că prin ea se înțelege „contrariul la ceea ce este spus”¹²⁴. Însă, retorul roman nu se referă la ironia care transpare la nivelul discursului, ci la cel al cuvintelor, ceea ce este greșit pentru că deși cuvintele sînt polisemantice, ele singure nu relevă intenția globală, deplină, a ironiei textului. De altfel, Quintilien – este știut faptul că retorica clasică nu prezintă diferențieri clare între diferitele niveluri de organizare a discursului- spunea că ironia nu este decît o succesiune de figuri de stil, ca o alegorie care se prelungește într-o metaforă. În această privință oratorul roman este contraargumentat de către E. Eggs care afirmă că trebuie făcută distincția între „metafora care se produce la nivelul cuvîntului, ironia la nivelul frazei și alegoria la nivelul textului (vorbit sau scris)”¹²⁵.

Lingvistul propune o așa-zisă definiție pentru *ironie* aceasta fiind o „(di)simulare transparentă care se caracterizează prin formele de punere în scenă a contrariului (și parțial a ridicolului) bine determinate. Este organizarea specifică a acestor elemente într-un argument ironic care produce efectul său persuasiv. Altfel spus, sunt acele aspecte retorice care fac o formă de argumentare specifică”¹²⁶.

Acestea fiind spuse pînă în acest moment devine clar că ironia este o formă de discurs retoric în care adevăratul sens al textului este ascuns sau contrazis de cuvintele utilizate. Ironia ne face să ne gîndim încă o dată asupra faptului că lucrurile nu sînt așa cum par a fi și nici cum se spune că sînt. În întărirea acestei afirmații Vladimir Jankélévitch spunea că

¹²⁴ „« entendre le contraire de ce qui est dit » (contrarium ei quod dicitur, intellegendum est)” Quintilien IX, 2, p. 44, apud. Ekkehard, Eggs, *Rhétorique et argumentation: de l'ironie*. Argumentation et Analyse du Discours, numărul 2 din 2009, p. 4, [URL:http://aad.revues.org/index219.html](http://aad.revues.org/index219.html) accesat pe 15 iunie 2013.

¹²⁵ „des différences fondamentales des trois niveaux de la langue : la métaphore se produit au niveau du mot, l'ironie au niveau de la phrase et l'allégorie au niveau du texte (parlé ou écrit)” Ekkehard, Eggs, *Rhétorique et argumentation: de l'ironie*. Argumentation et Analyse du Discours, numărul 2 din 2009, p. 5, [URL:http://aad.revues.org/index219.html](http://aad.revues.org/index219.html) accesat pe 15 iunie 2013.

¹²⁶ „nous avons défini comme (dis)simulation transparente, un procédé qui se caractérise par des formes de mise en scène du contraire (et partiellement du ridicule) bien déterminées. C'est l'organisation spécifique de ces éléments dans un argument ironique qui produit son effet persuasif. Autrement dit, ce sont ces aspects rhétoriques qui en font une forme d'argumentation spécifique.” Ekkehard, Eggs, *Rhétorique et argumentation: de l'ironie*. Argumentation et Analyse du Discours, numărul 2 din 2009, p.56. [URL:http://aad.revues.org/index219.html](http://aad.revues.org/index219.html) accesat pe 15 iunie 2013.

„ironie înseamnă arabesc: datorită ironiei același nu mai este același, ci un altul; [...] ironia gîndește un lucru și spune contrariul ; desface cu o mîină ceea ce a făcut cealaltă”¹²⁷.

Continuînd teoria lui Jankélévitch, E. Eggs propune o altă variantă de definire „numai ironia se prezintă ca o nesinceritate pragmatică care face să se înțeleagă seriosul a ceea ce ea vrea să spună”¹²⁸.

Pentru ca actul ironic să aibă loc este necesară interacțiunea a trei persoane: autorul ironiei, victima și destinatarul ei. De obicei „această interacțiune stă sub semnul inconfundabil al complicității”¹²⁹. În ceea ce privește ținta discursului ironic aceasta poate fi un interlocutor, o persoană terță (hetero-ironie) sau locutorul însuși (autoironie). Sorin Preda susținea că printre cele mai utilizate strategii de realizare a ironiei într-un text subiectiv se numără: surpriza (poanta) și ambiguizarea sensului cuvintelor¹³⁰.

Tocmai această ambiguitate, confuzia și incoerența sînt efectele ironiei care stîrnesc surîsul sau rîsul. Totuși, nu trebuie uitat faptul că aceste manifestări viclene ale ironiei sînt datorate unui „talent propriu inteligenței și pe care îl vom numi *arta de a fi subtil*”¹³¹. Suplețea de care dă dovadă ironistul în abordarea unui subiect este cu totul diferită de răutatea voită a unui sarcastic și de bunăvoința umoristului. Această subtilitate și spiritul de care dă dovadă ironia o diferențiază de sarcasm în care ridiculizarea și batjocura sînt frecvent utilizate cu scopul de a distruge, de a anihila sentimentele sau persoana căreia îi este adresat mesajul. Sarcasmul poate îmbrăca atît forma ironiei fine, cît și a unei declarații directe, brutale. Vom înfățișa două exemple care arată cele două maniere de a utiliza sarcasmul:

a) sarcasm în ironie: „Vei deveni un mare muzician!” adresat unui tînăr care nu se descurcă atît de bine în ale muzicii, dar care perseverează;

b) sarcasm direct, brutal: „Vrei să fii mare artist dar nu poți cînta o notă fără să fii acompaniat!” replică spusă aceluiași tînăr¹³².

¹²⁷ Vladimir, Jankélévitch, *Ironia*, traducere din limba franceză de Florica Drăgan și V. Fanache. Cluj-Napoca, Dacia, 1994, pp.65-67.

¹²⁸ „pour offrir une variante de ce qu’écrit Jankélévitch, seule l’ironie se présente comme une insincérité pragmatique pour faire comprendre le sérieux qu’elle veut dire” Ekkehard, Eggs, *Rhétorique et argumentation: de l’ironie*. Argumentation et Analyse du Discours, numărul 2 din 2009, p.57.

¹²⁹ Sorin, Preda, *Jurnalismul cultural și de opinie*, Polirom, Iași, 2006, p. 93.

¹³⁰ Cf. Sorin, Preda, *Jurnalismul cultural și de opinie*, Polirom, Iași, 2006, p 87-90.

¹³¹ Vladimir, Jankélévitch, *Ironia*, traducere din limba franceză de Florica Drăgan și V. Fanache. Cluj-Napoca, Dacia, 1994,p.30.

¹³² Cf. Alan Partington, *The linguistic of laughter:A corpus-Assisted study of laughter-talk*, Routledge Studies in linguistic, 2006. Pp. 182-183 apud. Natalia-Alina, Soare, *Aspecte ale ironiei în discursul publicistic românesc actual*,UAIC, Facultatea de Litere, Școala Doctorală de Studii Fililogice, Iași, 2012, pp.110-130.

Sarcasmul se simte în tonul și inflexiunile vocii, în mimica locutorului, pe când satira și ironia sînt forme literare și retorice întâlnite în organizarea discursului.

3.3.1 Tipuri de ironie

În ceea ce privește împărțirea în categorii a *ironiei*, ca în cazul „definirii”, fiecare lingvist sau cercetător care și-a adus aportul la studiul acestui domeniu a propus câte un tip de ironie. Facem precizarea că deși vom prezenta clasele de ironie cunoscute și acceptate de majoritatea lingviștilor, în demersul nostru vom urmări felul în care un text devine ironic pe baza *ironiei verbale*. Dacă Quintilien făcea distincția între *ironia-figură de stil* de la nivelul cuvintelor și *ironia-figură a gândirii* ca o formă a discursului, Kerbrat-Orecchioni o clasifică în *ironie verbală* și *ironie referențială*. Prima reprezintă o „contradicție între două niveluri semnatice atașate unei singure secvențe de semnificare”¹³³. Ea constă în opoziția dintre „semnificația enunțului (sentence meaning) și intențiile locutorului (speaker meaning)”¹³⁴. În cazul *ironiei referențiale* aceasta este o contradicție între două fapte ce sînt în relație de contiguitate și înfățișează o relație duală care intervine între A1 „suportul sau sediul ironiei (o anumită situație sau atitudine) și A2 ”observatorul care percepe ca ironică această atitudine sau acest comportament”¹³⁵.

Katharina Barbe vorbește despre *ironia neintenționată*¹³⁶ ca fiind acele enunțuri care nu sînt folosite în mod normal în scopuri ironice. Kuman-Nakamura, Glucksberg și Brown¹³⁷ preferă caracterizarea *ironiei* din perspectiva teoriei actelor de limbaj, astfel încît

¹³³ „l'ironie verbale qui représente une contradiction entre deux niveaux sémantiques attachés à une même séquence signifiante” Catherine Kerbrat-Orecchioni, *Problèmes de l'ironie*, în „Linguistique et sémiologie Travaux du centre de recherches linguistiques et sémiologiques de Lyon”, L'ironie, 1976/2, p. 17 apud. Roxana Anca Trofin, *L'ironie comme catégorie narrative*, în La Revue Arches, numărul 4, URL: <http://www.arches.ro/revue/no04/no4art05.htm> accesat 16 iunie 2013.

¹³⁴ Elena, Negrea, *Pragmatica ironiei. Studiu asupra ironiei în presa scrisă românească*, Tritonic, București, 2010, p.70.

¹³⁵ „A1« le support ou siège de l'ironie (telle situation, telle attitude) » et A2 « l'observateur qui perçoit comme ironique cette attitude ou ce comportement »” Catherine Kerbrat-Orecchioni, *Problèmes de l'ironie*, în „Linguistique et sémiologie Travaux du centre de recherches linguistiques et sémiologiques de Lyon”, L'ironie, 1976/2, p. 17 apud. Roxana Anca Trofin, *L'ironie comme catégorie narrative*, în La Revue Arches, numărul 4, URL: <http://www.arches.ro/revue/no04/no4art05.htm> accesat 16 iunie 2013.

¹³⁶ Cf. Katharina, Barbe, *Irony in context*, Philadelphia ,1995, p.18 apud. Natalia-Alina, Soare, *Aspecte ale ironiei în discursul publicistic românesc actual*, UAIC, Facultatea de Litere, Școala Doctorală de Studii Fililogice, Iași, 2012, pp.145-151.

¹³⁷ Kuman-Nakamura, Glucksberg și Brown, *Irony in language and thought. A cognitive science reader*, în Gibbs și Colston, Lawrence Erlbaum Associates, 1995/2007, apud. Natalia-Alina, Soare, *Aspecte ale ironiei în discursul publicistic românesc actual*, UAIC, Facultatea de Litere, Școala Doctorală de Studii Fililogice, Iași, 2012, pp.145-151.

se opun *ironiei verbale* cu *ironia discursivă* și *ironia situațională*. Aceasta din urmă nu presupune existența unui agent a cărui intenție este de a ironiza, el fiind doar un observator extern al unei situații, al unui eveniment perceput a fi ironic. Ne putem da seama de prezența *ironiei situaționale* într-un text prin faptul că aceasta întrebuințează expresii ca: „ironic vorbind”, „este ironic că”, „ironia face ca” etc¹³⁸. Din cele prezentate devine clară diferența dintre *ironia situațională* și *verbală*, prima nu este intențională, pe când a doua este și intențională și implicită și lipsită de orice fel de „declanșatori lingvistici care să-i anunțe prezența”¹³⁹. *Ironia verbală* se realizează în mod direct, fără a mai avea nevoie de un observator, însă este necesară prezența obligatorie a celui care produce enunțul ironic și a celui care îl interpretează.

În analiza discursului mediatic pe care o vom realiza în capitolul următor vom utiliza ca instrumente de lucru șase maniere de construcție¹⁴⁰ a unui enunț ironic folosind *ironia verbală*.

Prima manieră de construcție se realizează folosind *ironia prin antifrază* care se traduce prin a spune contrariul la ceea ce vrei să semnifice: „Ce repede ai venit! Te aștept de trei ore.”

Cea de a doua este *ironia prin naivitate simulată* prin care este scoasă în evidență o formă de naivitate ce permite realizarea unei contradicții: „Vai, dar ce drăguț ești așa murdar. Că îmi vine să te bag cu totul în mașina de spălat”.

A treia manieră este cea a *ironiei prin subestimare* când se va spune puțin pentru a semnifica mai mult: „Vă ofer această mică atenție care a costat cât o mșină”.

Urmează *ironia prin hiperbolizare* în acest caz se va exagera pentru a se înțelege mai puțin: „Ești atât de grasă că te ia vântul”.

Ironia de simplă conotație: prin folosirea unui anumit mod de a se exprima se va înțelege altceva și acel ceva va fi folosit pentru a râde de cineva fără ca sensul celor spuse să fie clar stabilit: „Bogdan, tu ești cel mai deștept om în viață”.

Și în cele din urmă, *ironia prin citare* citînd cuvintele altcuiva într-o așa manieră în care să le putem înțelege lipsa lor de justete, caracterul lor ridicol: „Municipalitatea ieșeană a anunțat că va tăia și teii de la Ciric pentru că cei de pe Ștefan nu au fost de ajuns.”

¹³⁸ Cf. Elena, Negrea, *Pragmatica ironiei. Studiu asupra ironiei în presa scrisă românească*, Tritonic, București, 2010, pp.15-19.

¹³⁹ Idem.

¹⁴⁰ Note din cursul „Analyse du discours médiatique ” susținut de Christine Servais, Université de Liège, 2012-2013

Toate acestea sînt incorporate în discurs de îndată ce contractul de comunicare dintre locutor și lector stabilește că textul pe care îl citește este unul ironic. Pentru ca acest lucru să fie posibil este nevoie de specificarea clară a contextului enunțării și marcarea ironiei prin utilizarea construcțiilor cu ajutorul cărora se poate înțelege contrariul a ceea ce este spus.

3.3.2 Funcțiile ironiei

Deși numeroase, ne vom limita să prezentăm funcțiile ironiei considerate relevante de către Linda Hutcheon¹⁴¹. Astfel, ironia prezintă o funcție de amplificare, de subliniere sau de întărire a celor spuse, funcția de complicare, funcția ludică, de distanțare, de autoprotejare, de provizorat, funcția opozițională, cea de asalt și cea totalizatoare.

În ceea ce privește funcțiile ironiei verbale, acestea sînt reprezentate de diminuarea criticii sau a laudei și umorul. Funcția de diminuare a criticii sau a laudei permite locutorului să reducă efectul pe care îl pot avea complimentele și critica ironică, ca în exemplul pe care îl dădeam cu moldoveanul Ion și soția lui „divină/ di vină”. De altfel, critica ironică verbală este percepută a fi mai puțin critică decît corespondenta sa literară, la fel cum lauda verbală este mai puțin laudativă decît lauda pe care o primim prin intermediul complimentelor scrise¹⁴².

Așa cum știm, umorul face ca ironizarea unor situații negative sau a unor circumstanțe grave să nu aducă cu sine și componenta emoțional-negativă a acestora, urmărind doar să binedispună, să facă haz de necaz.

În orice caz, ironia prezintă jocul dintre aparență și esență în așa fel încît cititorul avizat știe ce trebuie să înțeleagă și cînd trebuie să rîdă la ceea ce este scris sau spus de către locutor.

¹⁴¹ Linda, Hutcheon, *Irony's Edge: The Theory and Politics of Irony*, Routledge, Londra, 1995, p.10. apud. Veronica Buta, *Formele politice ale ironiei, Tîrgu-Mureș, 2011*.

¹⁴² Cf. Elena, Negrea, *Pragmatica ironiei. Studiu asupra ironiei în presa scrisă românească*, Tritonic, București, 2010, pp. 70-71.

IV. Studiu de caz. Analiza ironiei din săptămânalul *Dilema Veche* în rubrica „Cu ochii-n 3.14”

4.1 Motivația alegerii și definirea temei

Această lucrare vizează analizarea ironiei întâlnite în rîndurile textelor săptămânalului *Dilema Veche* în cadrul rubricii „Cu **ochii-n 3.14**”. Cercetarea noastră se întinde pe parcursul a 19 numere, publicate în perioada 14 februarie -27 iunie 2013. Motivul pentru care studiem acest corpus este acela de a cerceta modul în care este utilizată ironia de către redactorii publicației în realizarea enunțurilor ironice.

Avem în vedere faptul că pagina „Cu **ochii-n 3.14**” se supune unui alt tip de contract de lectură, unul prin care cititorul este invitat să ia parte la un fel de „chicoteală jurnalistică” la care poate să adere, pe care poate să o combată sau să o treacă cu vederea. Cel din urmă aspect se potrivește aceloră din publicul *Dilemei* care se distanțează de „pastilele umoristice”¹⁴³, servite de autori, considerînd că ziarul care este un model al jurnalismului clasic, „mai așezat” și de calitate, ce nu poate să se preteze unor astfel de practici.

Totuși, redacția nu poate fi blamată pentru această secțiune de discursuri neconvenționale, deoarece lectorul este prevenit încă din titlu de faptul că rubrica reprezintă un loc al „jocurilor jurnalistice”¹⁴⁴, un teritoriu al construcțiilor umoristice inteligente și al ironiilor fine.

Expresia „cu **ochii-n 3.14**” combină textemul repetat „a fi cu ochii în 4”, care semnifică a fi extrem de atent la ceva sau a fi vigilent, cu numărul matematic π ce este aproximativ egal cu 3.14. Întîi de toate i se cere cititorului stăpînirea acestor noțiuni elementare pentru a înțelege că discursului cuprins sub această titulatură este atipic față de restul conținutului revistei. În fond, rubrica este structurată în mici fragmente de text care reprezintă reacțiile redactorilor la evenimentele naționale și internaționale care le stîrnesc anumite opinii, atitudini, sentimente și emoții. În același timp, nu scapă enunțării nici întîmplările personale sau cele la care jurnaliștii au fost martori, toate acestea fiind interpretate „la cald”.

¹⁴³ Cu sensul de aluzii umoristice

¹⁴⁴ Elena, Negrea, *Pragmatica ironiei. Studiu asupra ironiei în presa scrisă românească*, Tritonic, București, 2010, p. 146

Mai mult, titlurile subsecțiunilor din „Cu **ochii-n 3.14**” sînt formate din unul sau mai multe cuvinte din textele incluse în rubrică ce sînt amestecate după metoda dadaistă. Rezultatul este reprezentat de construcții absurde, ilogice și contrarii care nu fac altceva decît să amuze și să intrige cititorul pentru a citi textele. În același timp, aceste titluri anunță încă o dată intenția autorilor de a nu fi la fel de serioși și obiectivi ca în articolele din interiorul jurnalului, ceea ce nu înseamnă că opiniile pe care ei le împărtășesc pe ultima pagină nu sînt serioase. Vom prezenta ca exemplu numărul 478, din 11 aprilie 2013, în care rubrica „Cu **ochii-n 3.14**” este divizată în trei subsecțiuni ale căror titluri sînt:

„CICĂ VARIANTA ROMÂNEASCĂ

A EVAZIUNII FISCALE

POATE INFLUENȚA MODUL

ÎN CARE E ALCĂTUITĂ CHITANȚA”

„CINE CREDE CĂ

O NUANȚĂ TRICOLORĂ AR PUTEA

TRĂI ÎNTR-UN AMOR DIN COLENTINA

E SĂNĂTOS”

„TREI SACI DE PLASTIC

ȘTIU PREA BINE CÎT DE GREU E

SĂ GĂSEȘTI SURLE ȘI TRÎMBIȚE,

ÎNSĂ CU TOȚII COLPORTEAZĂ

O ȘTIRE MAI VECHE”

Un alt fapt pe care l-am observat este acela că locutorul se adresează sau pare că s-ar adresa direct cititorului. Căci uneori la finalul enunțului apare o întrebare, care nu poate fi decît retorică, pentru că intenția producătorului textului este aceea de a-i fi descifrată semnificația, iar nu primirea vreunui răspuns. Însă, în acest pseudodialog cele două părți pot interacționa și un răspuns real poate fi scris pe site-ul www.dilemaveche.ro, în secțiunea de comentarii a rubricii „Cu **ochii-n 3.14**”. De cealaltă parte, abonații la versiunea print ai revistei pot trimite o scrisoare de răspuns. Un semn că poșta redacției funcționează este dat de faptul că în a doua pagină a săptămînalului sînt publicate reacțiile și comentariile cititorilor față de anumite articole ale numărului precedent.

În ceea ce privește sursele de inspirație ale autorilor „pastilelor” din „Cu **ochii-n 3.14**” aceste sînt constituite din întîmplările personale și cele care le sînt relatate de o altă persoană, din gafele, incoerențele și lipsa de profesionalism a altor publicații din mass-media, și nu în ultimul rînd din zona politicii naționale și internaționale.

Textele pe care le vom analiza sînt exemple de ironie verbală și situațională care au ca modalități de construcție a enunțului: *ironia prin antifrază, ironia prin naivitate simulată, ironia prin subestimare, ironia prin hiperbolizare, ironia de simplă conotație, ironia de citare, umorul, comicul, satira și sarcasmul.*

În analiza pe care o efectuăm vom împărți mai întîi textele după tipul de discurs utilizat astfel că vom avea categoriile pe care le denumim astfel:

„*pastilele*” *științifice* sau textele ironice care se folosesc de discursul științific pentru a lua în derîdere subiectul descris;

„*pastilele*” *sociale* sînt cele care prezintă fapte și acțiuni din sfera socială și au drept scop atragerea atenției cititorului asupra absurdului, bizarului și hilarului întîmplărilor cotidiene;

„*pastilele*” *mediatice* cuprind textele în care sînt prezentate erorile lingvistice, incoerența, incompetența și neprofesionalismul reporterilor de televiziune, drept exemplu de „așa nu” și pentru a-i critica dur într-o manieră sarcastică;

„*pastilele*” *politice* întrebuițează discursul politic pentru a-l ironiza pe locutorul lui dar și pentru a prezenta discrepanța dintre realitatea pe care acesta o propune și cea pe care o trăiesc oamenii – în acest caz realitatea autorului textului și a cititorului revistei *Dilema Veche*.

Pentru fiecare dintre aceste categorii vom trece apoi la analizarea „pastilelor” care le intră în componență, din perspectiva celor șase modalități de construcție a ironiei pe care le-am expus mai sus.

4.2 „Pastilele” științifice

Sub acest titlu vom reuni textele care își fundamentează discursul pe baza celui științific cu scopul de a lua în derîdere subiecte ale cotidianului și de a le prezenta publicului într-o manieră comică, umoristică, ori sarcastică. Observăm că după expunerea argumentelor specialiștilor, autorul va folosi o replică care face notă discordantă față de gravitatea celor redat anterior.

De asemenea, se vor inventa noi termeni care să descrie produse existente, considerate a evolua într-atît, încît caracteristicile pe care le vor avea nu vor mai permite aceeași denumire. În acest sens dezvoltăm exemplul (1) în care locutorul face mai întîi o precizare asupra convingerilor pe care le avea înainte de apariția „*full High Definition-ului*” aceea că era sigur că „tehnologia HD e cea mai tare”. Apoi, acesta intră în acel pseudodialog cu cititorul, pe care îl întreabă retoric dacă poate exista ceva și „mai tare” decît full HD. Răspunsul este imediat: „Se poate: Ultra High Definition.” Așadar, ceea ce era „cea mai tare” tehnologie pe care o cunoștea devine perimată în fața noilor trăsături ale Ultra High Definition –ului. Întrebarea la care nu se găsește răspuns este următoarea: „dacă după *full* vine *ultra*, ce-o să mai urmeze?”. Pe de o parte putem să ne imaginăm îngrijorarea pe care o resimte enunțiatorul față de un viitor tehnologic cu super-puteri, căci „ultra” înseamnă „peste măsură de”, „extrem de”... înaltă definiție. Și de cealaltă parte este imposibilitatea de a găsi un alt nume pentru „aceeași Mărie dar cu altă pălărie”. Ca modalitate de construcție se distinge *ironia de simplă conotație*, deoarece deși nu este explicită, intenția autorului textului este de a-l face pe lector să-și pună problema costului achiziționării unui dispozitiv care să aibă încorporat acest tip de tehnologie, avînd în vedere faptul că nici bine nu este lansat *full HD-ul* pe piață că apare versiunea lui îmbunătățită: *Ultra High Definition*.

- (1) Pînă de curînd eram convins că tehnologia HD e cea mai tare. Ce poate fi mai tare ca High Definition? Păi, Full High Definition, pe scurt: *full HD*. Se poate și mai tare? Se poate: Ultra High Definition. Dacă după *full* vine *ultra*, ce-o să mai urmeze? (M. M. Numărul 482, 9 mai 2013).
- (2) Carevasăzică: telefoane inteligente, televizoare inteligente, case inteligente, ba chiar și (am găsit pe net) ghivece inteligente. Nu vi se pare că se face risipă de inteligență? (M. V. Numărul 477, 4 aprilie 2013).
- (3) Din seria „Pățanii telefonice”. *Țîrrr*, se aude dinspre buzunar. „Da“, zic. „Sînt cutare (își zice numele), de la (zice numele firmei), avem utilaje agricole la

promoție. V-ar interesa ceva?“ Îmi trece prin minte că mi-ar trebui un tractor de apartament, acționat vocal, cu dispozitive hidraulice laterale de adunare a prafului în snopi și cu un microplug optic multi-ecran, care să tragă brazde pe covor pentru a-l afina. Dar vocea experienței îmi spune să mai aștept pînă la toamnă, cînd vor fi lansate noile modele de tractoare decapotabile, cu GPS și airbag-uri de ceață. Așa încît, deocamdată, comand numai un hîrleț *handsfree*. (D. S. Numărul 473, 7 martie 2013).

În exemplul (2) apare *ironia prin antifrază* pentru că locutorul spune contrariul a ceea ce vrea să semnifice. Astfel, acesta își începe discursul cu un deictic „carevasăzică” specific registrului familial, care apropie lectorul de un subiect căruia se poate să nu-i fi acordat o asemenea abordare vreodată. Scopul textului este acela de a lua în zeflema toate lucrurile care sînt inteligente și care nu-l ajută pe utilizatorul lor să devină mai deștept. Sînt înzestrate cu intelect obiecte uzuale : telefoane, televizoare, case și ghivece. În cazul celor din urmă avem precizarea că au fost găsite „pe net” prin urmare putem să credem că există, dar, în același timp, pe Internet apar tot felul de lucruri false, la fel cum pot fi și aceste ghivece. Expresia „ba chiar” vrea să exprime uimirea autorului că așa ceva există, ceea ce vine în strînsă legătură cu întrebarea retorică: „Nu vi se pare că se face risipă de inteligență?” Altfel spus, oare nu are nevoie specia umană de mai multă inteligență decît un ghiveci pentru flori? Noi credem bineînțeles că da.

În aceeași serie a dispozitivelor inteligente și a noilor-tehnologii se încadrează și exemplul (3), ca o formă a *ironiei de simplă conotație* servită sub masca sarcasmului. Acest lucru deoarece enunțiatorul prezintă o situație în care a fost implicat ca posibil client al unei firme de utilaje agricole „la promoție”, în vreme ce meseria pe care o practică s-ar încadra unei promoții la papetărie. Dialogul telefonic dintre redactor și „cutare” se oprește la replica acestuia din urmă: „V-ar interesa ceva?“. Apoi, avem acces la conținutul mental al locutorului, pe care acesta îl produce în urma ofertei prezentate.

Construcția este cît se poate de sarcastică și plină de umor, căci conexiunile realizate de către subiectul vorbitor sînt de a dreptul remarcabile. Astfel, tractorul va fi „de apartament, acționat vocal, cu dispozitive hidraulice laterale de adunare a prafului în snopi și cu un microplug optic multi-ecran, care să tragă brazde pe covor pentru a-l afina.” Avem într-o singură frază termeni tehnici: „dispozitive hidraulice laterale”- nespecificate, dar mai ales „un microplug optic multi-ecran” acesta din urmă pare a fi o mașinărie cît se poate de mică pentru mărirea unui plug, care pe deasupra mai este și optică și multi-ecran, așa că poți vedea în direct cum își face treaba. Apoi sînt cuvintele ce provin din cîmpul semantic

al agriculturii: „snopi” și „afinare”. „Joaca de-a agricultorul în bloc” (*n.n*) atinge apogeul în a doua parte a discursului, în care „vocea experienței” -extraordinar de multă pînă în acel moment- îl face să aștepte lansarea din toamnă a modelelor de „tractoare decapotabile, cu GPS și airbag-uri de ceață”. Termenii creați uluiesc prin absurdul lor, dacă tractoarele moderne pot avea sistem global de poziționare (GPS), chiar și capota dată jos, airbag-urile de ceață sînt o invenție sfruntată. În final, după aceste raționamente interioare, mai apare un termen care îmbină o unealtă arhaică cu o tehnologie modernă. Incompatibilitatea ei este dată de faptul că: hîrlețul *handsfree* are nevoie de mîini pentru a funcționa. Ceea ce nu știm cert este faptul dacă enunțiatorul a făcut, într-adevăr, comanda pentru el, sau a închis, prin „hîrleț” vrînd să spună că „l-a săpat” pe cel de la telefon și că astfel a rămas cu „mîinile libere”.

Următorul exemplu (4) edifică cele spuse anterior, în sensul că multitudinea de argumente care afirmă că pe Pămînt posibilitatea unei apocalipse este foarte mică și îndepărtată, sînt blocate de o replică aruncată parcă într-o doară: „Deci mai e timp!” Conjunția conclusivă ne pune în fața unui raport încheiat care poate fi interpretat fie ca „mai e timp ca să se producă unul dintre scenariile acestea”, fie ca „mai e timp să trăiesc și să scriu la *Dilema Veche*, căci șansele extincției planetei sînt reduse”. Construcția argumentării pornește de la riscurile cele mai mari pe care le are posibilul scenariu de a se produce în cel mai scurt interval de timp. Astfel că numai un asteroid gigant și expansiunea unui alt univers ar putea distruge în totalitate Terra, dar pentru asta există o singură „șansă la un milion de a se produce în următorii 100 de ani”, respectiv, „o şansă la un miliard să se întîmple în următorul miliard de ani”. Este o *ironie de simplă conotație*, deoarece prin acesată ruptură între registre, unul științific și celălalt aproape ludic se realizează ironizarea celor fricoși ce cred că mîine putem muri, dar și a celor care iau „viața la mișto” profitînd de orice moment.

- (4) Într-un posibil top al scenariilor apocaliptice care s-ar putea întîmpla pe Pămînt în viitorul mai mult sau mai puțin apropiat, oamenii de știință au pus așa: o pandemie letală (50% șanse să se întîmple în următorii 30 de ani, rată de distrugere: 4); o încălzire globală accelerată (50% șanse să se întîmple în următorii 200 de ani, rată de distrugere: 3); un război nuclear (4% șanse să se întîmple în următorii 10 de ani, rată de distrugere: 6); o explozie solară (5% șanse să se întîmple în următorii 15 de ani, rată de distrugere: 2); erupția unui supervulcan (1% șanse să se întîmple în următoarea mie de ani, rată de distrugere: 3); o explozie de radiații gamma (6,5% șanse să se întîmple în următorul milion de ani, rată de distrugere: 7); impactul cu un asteroid gigant (o şansă la un milion să se întîmple în următorii 100 de ani, rată de distrugere: 9) și expansiunea unui alt univers (o şansă la un miliard să se întîmple în următorul

biliard de ani, rată de distrugere: 10). Deci mai e timp! (M. C. Numărul 486, 6 iunie 2013).

Tot legat de Univers, numai că de această dată se vorbește despre începuturile lui, este și textul (5) în care folosindu-se de un final neașteptat, specific umorului absurd, locutorul râde de limitele pe care le au experții fizicieni atât în stabilirea adevărului „nașterii” Universului -bariere intelectuale- cât și de cele trupești, astfel că se opresc din dezbateri pentru că au nevoie de somn. În prima propoziție ne sînt făcuți cunoscuți ironizații, sau actanții, care s-au întîlnit pentru „a dezbate”, așadar este ceva mult mai serios decît a vorbi despre „diferitele feluri de nimic”. Se subînțelege că discuțiile lor nu sînt pe cît ar trebui de teoretice, ci simple aberații, nimicuri. Apoi, locutorul devine enunțiator, folosind discursul polifonic pentru a-și contrazice poziția de la începutul textului său: „nimicul este cea mai importantă parte din Univers” – conform spuselor unuia dintre organizatori”.

Prin procedeul citării unuia dintre cei care se ocupă cu organizarea și desfășurarea așa-ziselor dezbateri, autorul textului nu ia de bune spusele lui, ci le oferă ca un drept la replică, aducînd informații noi asupra temei lor de analiză. Apoi, se trece de la un singur locutor (organizatorul) la un grup de enunțiatori care sînt de accord asupra faptului că nimicul este caracterizat de „absența materiei”, însă aceasta este o parafrazare, nicidecum o citare. Așadar autorul textului îi tratează pe „unii” ca pe o sursă și le transformă discursul în fapte cu care este de aceeași părere.

Ca și cum trebuia să se întîmple, fizicienii au trecut de la „a dezbate” la „a discuta”- avem aici un regres - „despre originea Universului” și aici s-a produs dezbinarea „savanții s-au împărțit în două tabere: unii întrebau „de ce”, alții întrebau „cum”. Înă, disputele dintre tabere par să fi fost în van, deoarece limitele trupești le-au învins pe cele ale spiritului, ca în final să treacă peste neînțelegeri și să se ducă „cu toții la culcare”. Rămînînd problema originii Lumii nerezolvată, ceea ce sprijină afirmația redactorului *Dilemei* că erudiții au vorbit despre nimic.

- (5) Fizicienii s-au reunit recent pentru a dezbate diferitele feluri de nimic. Căci „nimicul este cea mai importantă parte din Univers” – conform spuselor unuia dintre organizatori. Absența materiei este prima formă a nimicului, are și o culoare, neagră – au spus unii. Inevitabil, s-a ajuns să se discute despre originea Universului și savanții s-au împărțit în două tabere: unii întrebau „de ce”, alții întrebau „cum”. Pînă la urmă, s-au dus cu toții la culcare. ”(M. C. Numărul 477, 4 aprilie 2013).

- (6) Se pare că Buenos Aires-ul are cei mai mulți psihanaliști din lume. Mai precis, câte un psihanalist la 500 de buenosairezezi. Vorba bancului: și la ce le-a folosit? (L. V. Numărul 486, 6 iunie 2013).

Rămînem între specialiștii diferitelor domenii și analizăm ironia din exemplul (6). Aceasta se încadrează, ca în exemplul (5) în *ironia de simplă conotație*, deoarece se înțelege din textul de mai sus că deși există câte „un psihanalist la 500 de buenosairezezi” acesta nu rezolvă problemele sociale sau pe cele din comunitatea în care trăiește. Este vorba despre o ironie situațională, locutorul se plasează ca observator al unei situații, el folosește mai întâi verbul „se pare” pentru a exprima faptul că este posibil ca nu numai în Buenos Aires să existe „cei mai mulți psihanaliști din lume”, însă pînă în acel moment acesta cunoaște doar cazul lor și tot pe ei își va exersa ironia. În plus, există marca ironiei situaționale „vorba bancului” în felul acesta nu este locutorul cel responsabil de înțelesul pe care îl compun cititorii în urma legăturii pe care o fac cu bancul. În acest scop, vom prezenta în cele ce urmează și bancul, pentru a înțelege mai bine întregul context care a dus la apariția textemului: „și la ce le-a folosit?”

”Niște turisti se rătăcesc și după multe peripeții întîlnesc doi olteni. Îi întreabă în engleză cum ajung la drumul principal, apoi repetă întrebarea în franceză, germană, italiană și spaniolă. Neprimind nici un răspuns, pleacă mai departe. Cei doi discută:
- Ai văzut ce deștepți erau ? Cîte limbi străine știau ?
- Și la ce le-a folosit ?”¹⁴⁵

Ceea ce trebuie să interpretăm este că la final nu este important numărul de psihanaliști pe care îl deține un oraș, ci existența chiar și a unuia singur care să știe să se adapteze unei circumstanțe și să o rezolve.

Din exemplele prezentate pînă acum putem concluziona că discursul științific este uzitat atît pentru a crea ironia într-un text, cît și pentru a fi subiectul ironiei locutorului. Folosirea citării, a construcțiilor absurde, a sarcasmului, a folosirii antifrazei și simplei conotații a ironiei duc la închegarea unui discurs care-i oferă lectorului posibilitatea de a înțelege dincolo de aparență.

¹⁴⁵ http://www.bancuri.afix.ro/bancuri_cu_olteni.html

4.3. „Pastilele” sociale

Exemplele de texte care se înscriu acestei categorii sînt foarte numeroase, deoarece cele mai multe „pastile” fac referire la situații din viața cotidiană pe care le consideră deviate de la normele de bun-gust și normalitate. Vom analiza aici cum funcționează maniera de construcție a *ironiei prin antifrază, subestimare, prin citare, prin hiperbolă, de simplă conotație și prin naivitate simulată*.

- (7) În primele zile ale lui martie, trei statui au dispărut din Parcul Copou: busturile lui Barbu Ștefănescu Delavrancea, Ciprian Porumbescu și Nicolae Gane. Poliția, căreia i-au trebuit două zile ca să-și dea seama că statuile nu mai sînt la locul lor, crede că hoții le-au vîndut la fier vechi. Eu cred că nu e vorba de un furt: cei trei s-au plictisit pur și simplu să stea degeaba ani la rînd, au coborît într-o noapte de pe soclu și au mers pîș-pîș pînă la „Garofița”, o bombă mică și prietenoasă din spatele Copoului. Pun pariu că nu s-au mai mișcat de-acolo. (L. V. **Numărul** 475, 21 martie 2013)

În exemplul (7) autorul textului pleacă de la un fapt concret, furtul a trei statui din Parcul Copou din Iași. Întreaga construcție este plină de umor, căci, așa cum scrie L.V., poliția a descoperit lipsa busturilor lui Barbu Ștefănescu Delavrancea, Ciprian Porumbescu și Nicolae Gane abia după două zile. După ce discreditează instituția polițienească prin lipsa de reacție pe care a avut-o, locutorul utilizează stilului indirect liber „crede că hoții le-au vîndut la fier vechi” pentru a transmite că aceștia se bazează pe niște păreri, care nu sînt susținute de probe, iată încă un act de incompetență.

Dacă Poliția poate să-și dea cu părerea, așa și autorul textului poate, astfel încît *ironia prin antifrază* de la nivel lexical ia în derîdere întreaga situație spunînd că „nu e vorba de un furt” ci de o evadare -am zice noi- pentru că „cei trei s-au plictisit pur și simplu să mai stea degeaba” și nu oricum, ci ani la rînd. Avem de a face cu o situație absolut absurdă în care comicul de situație și cel de limbaj conferă umor textului. Întrebuintarea onomatopeelor „pîș-pîș” are rolul de a sublinia irealitatea întîmplării. În plus, locul spre care se îndreaptă busturile este unul în care te poți ascunde o veșnicie dat fiind spațiul mic, întunecos și plin de fum al unei „bombe” și avînd în spate încrederea că prietenii nu te vor da de gol. În final, după ce locutorul a argumentat de ce statuile se pot afla la „Garofița”, acesta este pregătit să pună pariu că „nu s-au mai mișcat de-acolo” oferindu-le și polițiștilor o pistă de verificat.

Un alt subiect tratat în rubrica „Cu ochii-n 3.14” a fost reprezentat de participarea României la Solonul de Carte de la Paris. În acest sens textul (8) ne poate oferi o imagine

de ansamblu a felului în care s-a poziționat revista față de declarațiile actantului, înfățișat de Institutului Cultural Român (ICR) și cele întâmplate la Salon. În primul rînd, observăm o distanțare a locutorului față de declarația oficială a ICR-ului pe care o citează în stil indirect liber, în discurs raportat, vrînd să evidențieze lipsa de justete a instituției și caracterul defăimător și fals al comunicatului de presă. Acesta din urmă aducea în prim-plan ideea că tinerii protestatari care purtau măști ale scriitorilor absenți „se aflau sub influența alcoolului”. În acest punct se concentrează intriga întregului discurs ironic.

Apoi, avem o citare în dialog, locutorul se situează pe aceeași poziție cu actantul și îi adresează o întrebare retorică, atît ICR-ului, cît și cititorului, care este de partea sa: „ICR consideră, poate, că protestele sub influența alcoolului sînt mai puțin serioase?” sugerînd că nu în cantitatea de alcool stă seriozitatea protestului. Căci dacă ar fi acesta un criteriu, multe din operele scrise de autorii români prezenți la Paris ar trebui desființate, fiind „create sub influența alcoolului”. Textul este o luare de poziție față de comentariile ICR-ului, care au apărut datorită faptului că protestul și-a atins ținta: a fost mediatizat, atîrnînd ca o piatră de gîtul ICR-ului, deja sabotat de cîțiva scriitori însemnați: Andrei Pleșu, Gabriel Liiceanu și Mircea Cărtărescu care nu au participat la Salon. Construit după *modelul ironiei prin subestimare*, finalul textului ne expune „limpede” - în opoziție cu alcoolul de la început și cu apa chioară de la sfîrșit - că acțiunea nu a fost degeaba, fiind un succes pentru opoziția conducerii Institutului.

- (8) ICR a declarat oficial că tinerii care au protestat lîngă standul românesc de la Salonul de Carte de la Paris, purtînd măști ale scriitorilor absenți, se aflau sub influența alcoolului. ICR consideră, poate, că protestele sub influența alcoolului sînt mai puțin serioase? Noi am putea enumera o serie de opere artistice și literare (unele chiar expuse la respectivul stand românesc) create sub influența alcoolului. Ce e totuși limpede este că protestul n-a fost apă chioară. (A. M. Numărul 477, 4 aprilie 2013).

În același tip de *ironie prin subestimare* se încadrează și textul (9) căci abia la final cititorul înțelege că scopul său este să atragă atenția asupra așa-numitelor „firme-căpușă” care extrag capitaluri aparținînd altor firme pentru a se sustrage de la plata fiscalităților. Însă, pentru început este prezentată situația națiunii mușcate de căpușe de ziua Muncii și a „chirurgul de gardă nu mai prididea cu „decăpușarea””.

Folosirea verbului „a prididi” în acest context oferă lectorului imaginea unui medic care fuge dintr-un loc în celălalt pentru a „decăpuși” oameni și mai că nici nu are răgaz să-și tragă suflul. Situația este pusă pe seama faptului că în zilele libere „firmele căpușe”, fiind închise, „se orientează asupra persoanelor fizice” de unde să extragă banii. Existînd

posibilitatea de a considera chiar Spitalul de Urgență din Brașov o astfel de căpușă, deoarece aici a fost introdusă o taxă de 5 lei pentru „decăpușare”. Aceasta din urmă este o citare amalgam, căci nu știm dacă așa a denumit acțiunea medicul de gardă sau jurnalistul.

- (9) În seara zilei de 1 Mai, la Spitalul de Urgență din Brașov se adunaseră mai multe persoane mușcate de căpușe. Pe hol, fiecare își spunea povestea, iar înăuntru, chirurgul de gardă nu mai prididea cu „decăpușarea”. Probabil că de Ziua Muncii, când majoritatea firmelor sînt închise, căpușele se orientează asupra persoanelor fizice. (A. M. Numărul 483, 16 mai 2013).

În ceea ce privește *ironia prin citare* aceasta este folosită adesea, deoarece caracterizează autorul enunțului fără ca locutorul să mai intervină cu o altă formă de ironie. De obicei este în strînsă legătură cu discursul raportat și prezintă enunțuri care prinse în contextul enunțării sînt hazlii, ilogice, aberante sau spun adevăruri fruste.

- (10) glumiță care circulă *via* e-mail, pe care îmi permit s-o reproduc aici: „Ce apare în reclamele TV: «Noi selectăm cele mai bune boabe de cafea...» și ce se taie la montaj: «...cele rămase ajung la voi!»”. (C. Ș. Numărul 483, 16 mai 2013).
- (11) Într-un supermarket bucureștean, o vânzătoare către o cumpărătoare: „Dacă nu puteți cu lopățica, puteți lua rahatul și cu mîna.” La așa îndemn, cît contează, totuși, contextul! (S. G. Numărul 474, 14 martie 2013).
- (12) Jen Campbell – poetă și scriitoare britanică și librar într-un anticariat din Londra – a publicat, în aprilie anul acesta, cel de-al doilea volum din seria „Cititorii spun lucruri trăsnite”, intitulat *More Weird Things Customers Say in Bookshops*. Iată o mostră din perlele culese de-a lungul timpului: „Clientul (*gîndindu-se*): Cît ar valora un exemplar cu autograf din Biblie? Librarul: Cu autograful cui? Clientul: Păi... Nu știu... Nu al lui Dumnezeu, evident. (*rîde agitat*) Asta ar fi absurd... nu-i așa?” (P. M. Numărul 482, 9 mai 2013).

Exemplul (10) ne pune în situația de a gîndi în alți termeni piața globală de cafea și de publicitate pentru acest produs. Locutorul știe că este o glumă și că cititorul trebuie să o înțeleagă la fel. De aceea pentru a o înțelege și pentru a rîde împreună la ea apare în text explicit scris: „glumiță ... pe care îmi permit s-o reproduc aici”. Prin urmare, citarea în discurs raportat care determină trăsăturile publicitarilor și în discurs polifonic care informează asupra faptului că noi primim doar rebuturile boabelor de cafea nu trebuie analizată astfel.

În cazul textului (11) totul se învîrte în jurul contextului situației de comunicare. *Ironia prin citare* face ca lucrurile să nu pară ceea ce ar fi, așa încît îndemnul vânzătoarei poate fi interpretat diferit dacă și contextul ar fi diferit. Spre exemplu dacă aceasta i-ar vorbi unei femei de serviciu. Dar cum i se adresează clientei magazinului este clar că femeia vrea să facă o prăjitură și are nevoie de rahat.

De asemenea, am ales să prezentăm „pastila” (12) în cadrul tipului de *ironie prin citare* datorită enunțării neverosimile pe care o are clientul în librărie. Pe de o parte, discursul raportat ne arată că acesta se poate să fie un bun creștin, sau este pe cale de a deveni. Și pe de altă parte, din discursul polifonic ne dăm seama că acesta nu este sigur ce vrea, dar dacă s-ar putea să găsească ceva imposibil ar fi genial. De aici se trage și acel „nu-i așa?” de la finalul enunțării.

- (13) Miercuri, 13 martie, seara, un bărbat vorbind tare la telefon pe stradă (probabil cu soția): „Știi că Habemus Papam? (...) Habemus Papam, mă! Papa avem. (...) Ei, avem și sarmale, și mucenici de la mamaie, dar eu vorbeam de Papa de la Roma, măi fato“. (A. M. Numărul 475, 21 martie 2013)

În contextul alegerii noului Papă societatea umană a trăit acest eveniment ca pe unul care le influența viețile, fie că erau catolici, protestanți, creștini-ortodocși. Mass-media a difuzat atât de mult subiectul încât conceptele-cheie au rămas în mintea oamenilor și au fost folosite de aceștia din urmă pentru a se face remarcați. Acesta este și scopul bărbatului care vorbește la telefon „(probabil cu soția)”, aici avem un prim indiciu că lucrurile s-ar putea să meargă prost pentru că aceasta va fi mult mai interesată de realitatea imediată, nu de cea din Italia. În urma răspunsurilor bărbatului ipoteza ne este afirmată, soția a înțeles că acesta întreabă dacă au mâncare, drept pentru care îi înșiruie felurile de sarmale și mucenici primiți „de la mamaie”.

Ironia prin citarea spuselor locutorului devine cea mai bună formă de realizare a umorului negru, căci aici termenii sînt înțeleși greșit de către ascultătoarea care nu are aceeași referința la context precum soțul ei, astfel încît nu este adecvată. Sfîrșitul convorbirii este de-a dreptul spumos, epuizat în a tot repeta fără să primească niciun răspuns care să-i convină, bărbatul aduce în discuție subiectul conversației „eu vorbeam de Papa de la Roma, măi fato“. Acest „măi fato” de la final are rolul de a o descalfica pe femeie, devenită o puștoaică, dat fiind faptul că nu știe nimic și că trebuie să-i explice totul.

Atunci cînd vorbim despre *ironia de simplă conotație* ne referim la modul în care este construit enunțul pentru a crea dublul sens, din care să se înțeleagă și altceva decît era semnificat inițial. În textele pe care le supunem analizei se juxtapune comicul de limbaj și cu cel de situație în realizarea umorului.

- (14) Artistul Tomas Georgeson a ascuns un cec de 8000 de lire sterline în expoziția pe care a deschis-o la galeria Milton Keynes, din Buckinghamshire, Anglia. Georgeson a explicat că gestul său e ceva pozitiv într-un oraș care-și dorește să devină o destinație culturală. I-a asigurat pe cei de la *Telegraph* că cele 8000 de lire erau toată averea sa. „N-o să dau înapoi dacă cineva va găsi

cecul și îl încasează. Ce urmează n-are importanță, ceea ce contează este că cecul este aici. Dacă cineva va decide să-l folosească pentru a-și rambursa un credit imobiliar, de exemplu, atunci acest împrumut va deveni artă, ceea ce, pentru mine, e miraculos.“ Pînă acum nimeni n-a pus mîna pe cec, mai e timp pînă pe 1 martie. Dacă le mai trec idei din astea prin cap artiștilor englezi, să nu se plîngă dacă se trezesc că niște băieți antrenați la bancomate le fură galeria cu totul. Și nu oricum, ci cu mare artă. (A. M. S. Numărul 470, 12 februarie 2013).

(15) „Un domn în vîrstă de 96 de ani a fost angajat oier de o firmă care i-a oferit un contract cu durata de patru ani. Ce ți-ai putea dori mai mult, la împlinirea centenarului, decît o transhumanță nouă!? (M. C. Numărul 470, 12 februarie 2013).

În exemplul (14) avem mai întîi expunerea întregii povești și caracterizarea artistului Tomas Georgeson întrebuiînd stilul indirect liber, din care aflăm că ascunderea cecului trebuie văzută ca un gest pozitiv pentru *Buckinghamshire*, oraș ce vrea să devină o atracție și destinație culturală. Apoi, ne este prezentat faptul că actantul i-a asigurat pe jurnaliștii de la *Telegraph* că suma reprezenta toată averea sa, după care se trece la citarea în discurs raportat cu scopul de a-l caracteriza pe acesta prin prisma opiniilor exprimate. Se regăsește aici o parte a umorului absurd, deoarece pentru Tomas Georgeson dacă cineva va folosi cele 8000 de lire ca să-și achite un credit „acest împrumut va deveni artă” ori, locutorul vrea să înțelegem contrariul vorbelor lui, că nu este nimic artistic în a te achita de datorii cu ajutorul unor bani care nu sînt ai tăi.

Ultima parte a textului reclamă lipsa unei persoane care să fi găsit cecul valoros : „Pînă acum nimeni n-a pus mîna pe cec, mai e timp pînă pe 1 martie”, probabil data la care galeria se închide. Însă abia de acum sarcasmul își face simțită prezența, locutorul exprinîndu-și îngrijorarea față de ideile artiștilor englezi care ss-ar putea să nu mai rămînă cu nimic, dacă vestea va ajunge la urechile băieților pregătiți în spargerii. Verbul „se trezesc” are valoare conotativă prin el înțelegînd faptul că băieții „antrenați la bancomate” o să le fure galeria cu totul și cînd o să realizeze englezii ceea ce s-a întîmplat o să fie tîrziu. Replica ce sintetizează *ironia de simplă conotație* este aceea că băieții o vor fura *nu oricum, ci cu mare artă*. O dată, arta expusă în galerie și apoi, arta de a nu fi prinși.

În analiza corpusului (15) se face trimitere la o formă de păstorit, care presupune vara urcarea cu oile de la cîmpie la munte, iar iarna revenirea cu ele de la munte la șes, pe scurt fenomenul de transhumanță. Numai că în acest context domnul în vîrstă de 96 de ani ce a fost „angajat oier de o firmă care i-a oferit un contract cu durata de patru ani” poate avea parte de o mutare definitivă într-un alt „loc cu verdeață”. De unde și *ironia conotativă* că o dată cu „împlinirea centenarului” nu și-ar mai dori „decît o transhumanță nouă!?”.

Ironia prin naivitate simulată este o manieră de construcție a enunțului ironic prin care este pusă în față o formă de naivitate prin care locutorul se arată surprins de ceea ce se întâmplă sau față de ironizat.

- (16) M-am oprit în noua Piață Pipera (de fițe, după chipul și asemănarea *business center*-urilor din zonă) să cumpăr mandarine. Constatînd că sînt de două feluri și au două prețuri, l-am întrebat pe vînzător care-i diferența. Zice: „Astea mai ieftine sînt rămase de ieri, astea mai scumpe sînt proaspete, de azi“. Deduc că, în piața cu pricina, vin zilnic culegătorii de mandarine, la prima oră, ca să fie proaspete. (M. V. Numărul 472, 28 februarie 2013).

Încă de la început putem observa în textul (16) sarcasmul locutorului care compară „noua Piață Pipera” cu una „de fițe” în care fac cumpărături numai oamenii bogați de la marile corporații din zonă pentru care verbul „a epata” este cît se poate de uzual. Problema cu care se întîlnește autorul textului este aceea că există „două feluri și au două prețuri” diferite pentru mandarine.

Cu ajutorul dialogului direct ne este pusă în scenă minciuna pe care comerciantul o „livrează” cumpărătorului, cum că: „Astea mai ieftine sînt rămase de ieri, astea mai scumpe sînt proaspete, de azi“. Pe de o parte nu este întru-totul greșit ceea ce spune vînzătorul, căci se poate ca mandarinele să fi ajuns în ziua cu pricina la piață, însă ceea ce îi lipsește este proprietatea termenilor. Deoarece printr-un fruct proaspăt înțelegem că este recoltat recent, astfel că este îndreptățită ironia naivă a locutorului că în Piața Pipera „vin zilnic culegătorii de mandarine, la prima oră, ca să fie proaspete”. Lucru fals, pentru că toată lumea știe că mandarinele sînt din import, că ele au fost recoltate și injectate cu substanțe care să le permită transportul fără a se strica și după ce toate acestea se petrec, abia atunci ajung pe tarabele comercianților. Totuși, în situația de față deducția autorului este cît se poate de corectă, chiar dacă prezintă o formă de a se lăsa prostit cu știință.

În fine, am ajuns la ultima formă de construcție, *ironia prin hiperbolizare*. Ea presupune o supradimensionare, o exagerare a celor prezentate prin care este exprimat contrariul lor.

- (17) La Ateneu va avea loc luna aceasta un eveniment special, menit să arate că muzica lui Bach, Mozart, Brahms sau Charlie Parker poate influența modul în care sînt conduse companiile. Probabil că o firmă se conduce mai bine în armonie și desigur e ceva interesant în toată această chestiune. E de imaginat că, pe muzică, producția crește și toată lumea e mulțumită, la fel ca în cazul vacilor despre care s-a constatat că dau mai mult lapte dacă li se pune muzică simfonică în grajd. Dar cum ar fi, de pildă, ca la ședințe, directorul, în loc de obișnuitele discursuri mobilizatoare ținute angajaților, să cînte arii din opere? Iar șefii de

departamente să-i țină isonul, în canon? Secretara ar prezenta de fiecare dată un număr de balet, iar femeile de serviciu ar putea dansa cu măturile. (A. M. Numărul 478, 11 aprilie 2013).

- (18) Zilele trecute a fost lansat, cu surle și trîmbițe, imnul stațiunii Mamaia. Am reținut cîte ceva din refrenul cîntat de Loredana Groza pe scena Casei de Cultură din Constanța: „Uite luna, uite valu’, / Uite vine salvamaru’“. Oare versurile îi aparțin primarului Mazăre? (S. G. Numărul 478, 11 aprilie 2013).

În primul exemplu (17) al acestei categorii de ironie avem o exagerare care face să se înțeleagă că lucrurile nu sînt cum par a fi. Deși se spune că „muzica lui Bach, Mozart, Brahms sau Charlie Parker poate influența modul în care sînt conduse companiile” aceasta nu trebuie aplicată ad litteram. Pe de o parte este posibil ca producția să crească, într-un mediu armonios, dar pe de cealaltă parte, există eventualitatea ca relaxarea angajaților să ducă la ineficiență. Locutorul exagerează mai întîi spunînd că aceeași schemă s-a aplicat și vacilor, rezultatul fiind acela că pe muzică simfonică cantitatea de lapte crește. De la acest punct, amplificarea este tot mai mare, creîndu-se un scenariu imaginar în care directorul cîntă „arii din operă” angajaților, fiind acompaniat de șefii de departamente. Comicul de situație apare o dată cu numărul de balet al secretarei și cu dansul măturilor femeilor de serviciu. O adevărată comedie umană pe muzică de operă, tocmai ceea ce nu se poate întîmpla într-o companie.

Ironia prin hiperbolizare a textului (18) este dată de umorul și sarcasmul întîlnite aici. Astfel că lansarea „cu surle și trîmbițe”, ostentativă, a imnul stațiunii Mamaia pune cititorul în fața unui spectacol care îi are ca protagoniști pe Loredan Groza și pe Radu Mazăre cunoscuți pentru extravaganța lor. Exagerearea apare la nivelul refrenului: „Uite luna, uite valu’, / Uite vine salvamaru’“ care pare a i se potrivi perfect primarul Constanței, drept pentru care locutorul se întrebă retoric: „Oare versurile îi aparțin primarului Mazăre?”

După cum am putut observa numărul exemplelor din domeniul social este foarte mare, atît pentru că el se află la întîlnirea dintre conversațiile individuale, discursurile mass-media, sloganurile publicitare și politice și cercetările științifice, cît și datorită paletii variate de subiecte pe care le poate dezbate.

4.4 „Pastilele” mediatice

O atenție specială au acordat-o redactorii publicației *Dilema Veche* limbajului utilizat de mass-media precum și gafelor, incoerenței și lipsei de profesionalism a jurnaliștilor. Fiind o revistă de tip quality, cu cititori aparținând unui mediu socio-profesional elevat, greșelile observate și reclamate de autori își găsesc dezaprobarea și în rîndurile publicului care taxează la fel de tare orice abatere.

Vom analiza, în parte, gafele din televiziune, folosirea incorectă a limbii române și ironiile pe seama subiectului „cărnii de cal” redactate de autorii *Dilemei*. În realizarea acestui demers am făcut și o clasificare după tipul de ironie utilizat. Astfel, vom vedea în „pastilele” de mai jos că este preferată -lucru pe care l-am observat și în celelalte cazuri- *ironia prin citare*, deoarece aceasta îl lasă pe locutor liber de responsabilitatea enunțului enunțiatorului și ne oferă caracterizarea directă a ironizatului.

- (19) La un post TV, o relatare plastică și plină de patos a celei de-a doua acușări a lui Gigi Becali: „Acuzarea cu executare a căzut ca un topor, fix în moalele capului finanțatorului echipei Steaua.” (S. G. Numărul 487, 13 iunie 2013).
- (20) O mașină a Poștei Române a pierdut pe traseu un sac de bani, în comuna Tomești din județul Iași. Cine s-a nimerit la fața locului a pus mîna pe ce-a putut, după care a șters-o. Ilie Andrieș, polițistul local, descrie astfel scena: „Banii zburau pe stradă și prin șanțuri, iar sacul pe care scria «Poșta Română» era undeva mai la deal, era desfăcut, gol”. Jurnalistul de la *Adevărul* observă: „Toți cei care își umpluseră buzunarele se răspîndiseră ca potîrnichile.” Neam de poeți. (L. V. Numărul 482, 9 mai 2013).
- (21) Am citit de două ori pînă să înțeleg: Consiliul Național al Audiovizualului organizează un cros pentru copii, sub sloganul „Fugi de la TV, participă la Crosul CNA”. E foarte bine că se gîndește cineva cum să le mai abată atenția copiilor de la televizor. Dar oare CNA nu este instituția aia care trebuie să supravegheze televiziunile astfel încît să nu fim nevoiți să fugim de ele? Se vede treaba că instituția n-a răzbit în această misiune și atunci aplică planul B – „Salvarea populației: cum să dăm bir cu fugiții ca să nu mai vedem televiziunile”. (A. M. Numărul 479, 18 aprilie 2013).

Textul (19) ne oferă un exemplu clasic de gafă de televiziune. Este vorba despre procesele în care Gigi Becali este judecat pentru schimburile de terenuri cu Ministerul Apărării Naționale, în „dosarul valiza”, dar și în sechestrarea hoților mașinii sale (pentru care a primit o sentință anterioară celor două cu trei ani de închisoare cu suspendare). Avînd în vedere mediatizarea excesivă de care se „bucură” patronul echipei de fotbal Steaua București, în contextul acestor sentințe judecătorești, televiziunile nu mai conteneau în a trimite corespondenți la Tribunalul București. Din exces de zel apar tot felul de relatări

bizare, una dintre acestea, destul de „plastică și plină de patos” este prezentată sub forma unui topor -reprezentat de acuzare- care cădea „fix în moalele capului finanțatorului echipei Steaua.” Prin citare, enunțarea nu-și pierde potențialul, așa încât după ce o ascultăm, mai că ne vine să îl victimizăm pe Gigi Becali, avînd în vedere starea gravă în care se află.

O altă prostie, de această dată scrisă, apare pe site-ul ziarului *Adevărul* la o știre – exemplu de obiectivitate jurnalistică- care privea pierderea unui sac cu bani din mașina Poștei Române Iași și furtul lor de către cetățenii comunei Tomești. Locutorul însuși folosește registrul familial pentru a exprima felul în care oamenii „au pus mîna pe ce-a putut, după care a șters-o”. Totuși, comicul de limbaj apare o dată cu prezentarea declarației polițistului local, care descrie cum „banii zburau pe stradă și prin șanțuri” ca într-un scenariu de film de la **Hollywood**. Însă, asta nu este tot, căci jurnalistul de la *Adevărul* observă – deși nu era la fața locului- că hoții s-au răspîndit „ca potîrnichile” cu buzunarele pline. Pînă acum am avut doar discurs raportat, prin care enunțiatorii erau portretizați. În final, replica locutorului textului este sarcastică și face trimitere la calitățile celor doi: „neam de poeți”, cu intenția, desigur, de a-i lua în derîdere.

Ne vom referi acum la instituția care ar trebui să reglementeze conținutul mediatic, dar care adoptă politica struțului astfel încît să nu „deranjeze” patronii de televiziune, și să împace și publicul român. Prin urmare, în exemplul (21) aflăm că Consiliul Național al Audiovizualului (CNA) organizează crosul pentru copii pentru a-i face să „fugă” din fața TV-ului. Așa cum ne-am obișnuit după prezentarea situației și a actanților, autorul textului vine cu o întrebare retorică prin care subliniază obiectivul CNA-ului în opoziție cu acțiunile pe care acesta le întreprinde în atingerea lui. Și cum „instituția n-a răzbit în această misiune”- de parcă ar fi fost una imposibilă - atunci pune în aplicare planul B „salvarea populației: cum să dăm bir cu fugiții ca să nu mai vedem televiziunile”. Această frază, deși are forma unui citat amalgam, credem că îi aparține redactorului „pastilei”, căci ea reia sloganul utilizat de CNA pentru cros. Bineînțeles că în locul verbului „a fugi” se află „a da bir cu fugiții” deoarece este mult mai sugestiv și creează o imagine vizuală puternică.

Dacă posturile TV și cele de știri se axează foarte mult pe cantitate, iar nu pe calitate, autorii rubricii „Cu **ochii-n 3.14**” fac asta în locul lor. Așa încît prin *ironie de simplă conotație* prezintă faptele așa cum sînt și cum ar trebui să fie.

- (22) Cu ocazia confiscării leilor și urșilor lui Nuțu Cămătaru, Animal Planet s-a mutat pentru o zi pe posturile naționale de știri. Totuși, prefer junglele de pe postul original celei din România. (**A. P.** Numărul 473, 7 martie 2013).
- (23) În general nu sînt foarte atentă la gafele prezentatorilor de pe posturile TV. Dar acum nu pot să nu remarc ceva ce am auzit deja de prea multe ori: vocea care citește titlurile pieselor de teatru din ziua respectivă tot repetă Lautrec (exact cum se scrie!) și, mai nou, Mahler (cu un „h” puternic). E prea mult! (**I. P.** Numărul 480, 25 aprilie 2013).

Text (22) folosește o exprimare foarte plastică pentru a-și bate joc de situația întîlnită pe „posturile naționale de știri” care s-au transformat pentru o zi într-o copie ieftină a canalului Animal Planet. Acest lucru „cu ocazia” - așadar e ceva special – confiscării leilor și urșilor a doi cămătari. Cu toate acestea, locutorul va folosi polisemia cuvîntului „junglă” pentru a caracteriza atît ceea ce a fost difuzat, cît și mediul în care posturile românești își duc existența: o junglă cu ale ei animale.

Pentru exemplu (23) *ironia de simplă conotație* se întîlnește la nivelul construcției „E prea mult!”. Semnificînd o abundență ne-necesară pentru urechile locutorului de rostire greșită a cuvintelor și o atenționare pentru cei care comit aceste abateri, că citesc prea mult, în loc să pronunțe corect.

Vom rămîne în zona utilizării corecte a limbii române căci redactorii ironici ai *Dilemei* au remarcat o gravă lipsă de cunoștințe, care sînt redată *prin citarea* directă sau indirectă.

- (24) Pentru că de vreo două săptămîni se vorbește despre raportul Comisiei Europene *pe* Justiție, constat pentru a nu știu cîta oară cum s-a „corupt” uzul prepoziției *pe*. Avem, care va să zică, raport *pe* justiție, expert *pe* mediu, dezbatere *pe* economie, proiect *pe* ș.a.m.d. Las specialiștilor *pe* limba română misiunea de a explica de ce s-a ajuns la utilizarea aiuritoare a bietei prepoziții. Eu cedez. Nu înainte de a semnală unde se poate ajunge cu *pe*-ul ăsta. O studentă la Litere mi-a spus că ar vrea să-i coordonez lucrarea de licență. Am întrebat-o ce temă și-a ales. Citez: „Vreau să fac ceva *pe* Marin Preda.” (**M. V.** Numărul 470, 14 februarie 2013).
- (25) Constat, și eu, că prepoziția „*pe*” s-a generalizat într-un mod tragicomic: la B1 TV, o tînră și entuziastă reporteriță sporovăia despre o acțiune care a avut loc „*pe* Centrul Vechi” (al Bucureștiului). Ca să afli exact despre ce era vorba, ea a încheiat cu „Ceva de genul...” (**I. P.** Numărul 481, 3 mai 2013).

Folosirea incorectă a prepoziției *pe* devine o temă pe care redactorii o aduc în atenția cititorilor pentru a se feri de acele publicații care au dat în această patimă. Pentru început este Mircea Vasilescu cel care vorbește despre „coruperea”, abaterea de la norma de drept în utilizarea lui *pe*. Situația este destul de gravă dat fiind faptul că prepoziția a intrat în corpul unor expresii, avînd astfel: „raport *pe* justiție, expert *pe* mediu, dezbatere *pe*

economie, proiect *pe* ș.a.m.d.” Pentru a arăta cât de nocivă este folosirea nu importă cum a prepoziției locutorul pune în seama „specialiștilor *pe* limba română” oferirea unei explicații clarificatoare. Nu înainte de a ilustra că mass-media poate contamina întreaga populație, chiar și pe cei pentru care astfel de greșeli nu-și au locul, referire explicită la studenții Facultății de Litere, unde o tânără vrea „să fac ceva pe Marin Preda”. Bineînțeles, o lucrare de licență.

Continuarea *pe*-ului câteva numere mai încolo (25) arată dimensiunea tragicomică a presei românești populate din ce în ce mai mult de neaveniți. La B1TV acțiunile care se întâmplă „pe Centrul Vechi” (al Bucureștiului) -*ironie prin citare*- sînt „ceva de genu’...” lipsei de profesionalism.

Un alt subiect îndelung tratat de media românească l-a reprezentat scandalul cărnii de cal. În acest sens vom prezenta, doar două exemple de „pastile ironice” care „tranșează” această preocupare.

(26) Titlu de știre la TV: „De Paști, mai frig decît de Crăciun”. Să tăiem porcii?
(A. P. Numărul 477, 4 aprilie 2013).

(27) În plin scandal al comercializării cărnii de cal în locul celei de vită, îmi tot vine în minte o vorbă a bunicii: „Că-i de vacă sau de cal, mie mi-e perfect egal”.
(S. G. Numărul 471, 21 februarie 2013)

În (26) avem *ironie prin hiperbolizare*, căci știrea denaturează adevărul afirmînd că gerul de la Crăciun e mic copil pe lîngă ceea ce o să fie de Paști. Drept urmare, enunțiatorul întreabă retoric dacă vom tăia porcii ca de Ignat. În timp ce în (27) avem *ironie prin citarea* vorbelor bunicii autorului textului: „Că-i de vacă sau de cal, mie mi-e perfect egal”. Ironia se naște în urma plasării frazei în contextul scandal european creat pe fondul înlocuirii și scoaterii pe piață a cărnii de cal sub eticheta cărnii de vită.

Prin urmare, dacă scopul mass-mediei este o informare corectă atunci este cert că acest lucru nu se întâmplă. În primul rînd din cauza lipsei oricărei atitudini jurnalistice și reportericești a celor care stau în fața camerelor de luat vederi. Și în al doilea rînd prin slaba pregătire academică și culturală de care aceștia dau dovadă. Din ceea ce am analizat, se pare că publicația *Dilema Veche* este singura care a mai rămas să susțină valorile limbii române și ale jurnalismului de calitate.

4.5. „Pastilele” politice

Am remarcat că sînt numeroase textele care fac referire la discursul politic, în marea lor majoritate sînt situații care privesc politica internă și mai rar subiecte de politică externă. În realizarea ironiei am observat că cel mai adesea este întrebuințat procedeul citării, al discursului raportat, al umorului negru sau al sarcasmului. În ceea ce privește temele abordate în textele rubricii „Cu **ochii-n 3.14**” legate de zona politică acestea acoperă următoarele arii: plagiatul, incoerența programului de guvernare și contrazicerile premierului, modificarea Constituției, activitatea liderului liberal Crin Antonescu și a altor politicieni care apar în peisajul mediatic de la noi.

Așa cum spuneam, un fapt amendat de către redactorii *Dilemei* îl reprezintă plagiatul sub toate formele sale.

(28) Victor Ponta îi dă indicații prețioase ministrului Educației, Remus Pricopie. Premierul cere supraveghere strictă în timpul examenului de bacalaureat. „E foarte important, o spun încă o dată, supravegherea: camere de luat vederi, profesori. Aia trebuie să fie la sînge! (...) Poți să fii mai puțin bine pregătit, dar nu poți să fii hoț! Dacă ești hoț, trebuie să pleci din bacalaureat!”, a spus Ponta, în ședința de guvern. Ce bine le zice Dottore! (**M. M.** Numărul 485 - 30 mai 2013).

(29) Plagiatul are mai multe forme „artistice”. Francezii au descoperit de curînd că fostul consilier al lui Nicolas Sarkozy a inventat plagiatul prin interviu. Mod de folosire: cînd răspunzi la întrebări, citezi pasaje pe care le-au scris alții, fără să amintești nimic despre autorul lor. E vorba de un interviu acordat de Patrick Buisson ziarului *Figaro Magazine*. Fragmentele reproduse de acesta erau din *Vrai génie du Christianisme* de Jean-Louis Harouel. Pare destul de elaborat plagiatul ăsta. Pe lîngă faptul că trebuie să citești, mai trebuie să și memorezi. Și să ai grijă ca bucățile alea să se potrivească în context. (**A. M. S.** Numărul 480, 25 aprilie 2013).

Avem în textul (28) prezentarea actantului: Victor Ponta. Apoi, a ministrului Educației, Remus Pricopie, care devine un personaj auxiliar atît de partea premierului, căci face parte din Guvernul său, cît și neutru pentru că el este doar o marionetă care aplică „indicațiile prețioase” ale primului-ministru. Construcția „indicații prețioase” este a autorului și conține o ușoară nuanță de sarcasm care devine evidentă în finalul textului. Căci ea se referă atît la neprețuita pricepere a lui Victor Ponta de a apărea ca un om politic hotărît care impune cu forța dacă nu se vrea democratic, cît și la notele prețioase de subsol pe care acesta „a uitat” să le treacă în teza sa de doctorat.

Apoi, avem un discurs polifonic care are drept scop prezentarea recomandărilor lui Victor Ponta, așa încât sînt aduse informații noi asupra subiectului. Însă, în subsidiar acest discurs îl caracterizează pe premier. Așadar, avem un discurs polifonic care vorbește despre unul raportat. Ironia este prezentă sub forma citării discursului omului politic, care pune accent asupra supravegherii de la bacalaureat.

Camerele de supraveghere să funcționeze, profesorii să nu lase pe nimeni să miște, căci „poți să fii mai puțin bine pregătit, dar nu poți să fii hoț!” și iată că ajungem acolo unde premierul însuși se încadrează. Dar cum zicala spune că „persoanele de față se exclud” așa și Victor Ponta poate vorbi despre hoțul care este prins și care va trebui să iasă din examen, fără a se simți lezat. Ironia atinge cota maximă la sfîrșitul textului „Ce bine le zice Dottore!”. Aluzie la lipsa lui de justete și reacție atunci cînd s-a dovedit că lucrarea sa de doctorat este plagiată. Fapt care în mod normal ar atrage anularea titlului de doctor în drept pe care acesta îl deține.

Un alt tip de plagiat, de data aceasta artistic a fost realizat de către fostul consilier al lui Nicolas Sarkozy, Patrick Buisson, care într-un interviu pentru *Figaro Magazine* a citat pasaje întregi fără să numească sursa. S-a dovedit că „fragmentele reproduse de acesta erau din *Vrai génie du Christianisme* de Jean-Louis Harouel”. Însă, în acest caz, locutorul pare a fi mai indulgent, dat fiind că este un plagiat „elaborat”, deoarece pe lîngă citit și memorat, trebuie să „ai grijă ca bucățile alea să se potrivească în context”. Totuși, plagiatul, plagiat rămîne și desconsiderarea noastră de asemenea.

Pentru că premierul Victor Ponta apare peste tot în media, și referirile la el sînt mai multe. Astfel, uneori este prezentat ca un politician lipsit de cuvînt, alteori ca un unchi avar care strică fericirea tuturor la cele mai importante ocazii, ori ca pe un Farfuridi al timpurilor moderne.

- (30) Victor Ponta a declarat că, dacă nu e gata autostrada București-Brașov pînă în 2016, nu mai candidează la parlamentare. Notați-vă chestia asta, mai vorbim în 2016. (M. V. Numărul 472, 28 februarie 2013).
- (31) Programul „Cornul și laptele” a fost sistat de către premierul Ponta, care a declarat că banii alocați respectivului proiect pot (și vor fi) folosiți în alte scopuri, „mai bune”. De cînd cu criza, Scrooge apare și de Paști, nu doar de Crăciun. (S. G. Numărul 476, 28 martie 2013).
- (32) Victor Ponta a spus că modificările Constituției nu vor fi radicale, ci mai degrabă „un reglaj fin”. Evoluțiile fine sînt într-adevăr de preferat revoluțiilor brutale. Cu condiția ca „reglajul fin” să nu fie ca la Farfuridi, „Ori să se revizuiască, primesc! Dar să nu se schimbe nimica; ori să nu se revizuiască,

primesc! dar atunci să se schimbe pe ici pe colo, și anume în punctele... esențiale.“ O dilemă din care nu putem ieși. (A. M. Numărul 481, 3 mai 2013).

Vom analiza discursul (32) primului-ministru în legătură cu modificările Constituției României și felul în care autorul dilematic se poziționează față de enunțarea lui. Ca pînă acum, este numit direct actantul, după care prin stilul indirect liber este povestit faptul că Victor Ponta „a spus că modificările Constituției nu vor fi radicale, ci mai degrabă „un reglaj fin“”. Ceea ce putem înțelege pînă aici este faptul că prima parte a enunțului pare a fi considerată validă de către locutor, în timp ce apariția textului între ghilimele îl distanțează pe acesta din urmă de opiniile politicianului.

Apoi, enunțatorul se situează la același nivel cu premierul, într-o citare în dialog și îi răspunde că sînt de preferat „evoluțiile fine” decît „revoluțiile brutale”. Dar asta nu înseamnă că putem face orice sub masca democrației, ci trebuie respectată „condiția ca „reglajul fin“ să nu fie ca la Farfuridi, „Ori să se revizuiască, primesc! Dar să nu se schimbe nimica; ori să nu se revizuiască, primesc! dar atunci să se schimbe pe ici pe colo, și anume în punctele... esențiale”. Avem aici și comicul se limbaj și pe cel situație căci niciuna dintre premise nu pare a fi satisfăcătoare, așa încît rămînem într-o „dilemă din care nu putem ieși”.

(33) Iată ce zice un amendament adoptat săptămîna trecută de Comisia pentru modificarea Constituției (potrivit HotNews): „Ministrul a cărui revocare a fost solicitată prin intermediul unei moțiuni simple, adoptate de către cele două Camere ale Parlamentului, este revocat din funcție la propunerea primului-ministru.“ Adică mai întîi Parlamentul solicită revocarea și pe urmă o propune prim-ministrul? Adică cum? Nu e oare nevoie și de un amendament care să prevadă obligativitatea redactării Constituției României în limba română? (A. M. Numărul 489, 27 iunie 2013).

În ceea ce privește discursul (33) l-am considerat necesar a fi expus, deoarece el urmează celui cu „reglajul fin” al Constituției. Așadar, ne este pus în față un amendament adoptat de către Comisia pentru modificarea Constituției. Informația este luată de la sursa HotNews notată în text, pe de o parte ca să se știe că nu a fost autorul „pastilei” cel care a inventat acest amendament, și de cealaltă parte, în caz că acesta încă nu a fost adoptat ci doar dezbătut, să nu fie Dilema acuzată de dezinformare, știindu-se faptul că agenția mai sus citată ar fi considerată ca una partizană președintelui Traian Băsescu. Ironia este *prin citare*, deoarece construcția întregului amendament sună a o aberație, așa încît este „tradus” sub forma unor întrebări ironice care-l rezumă și-l fac de înțeles.

Așadar, revocarea unui ministru este solicitată de către Parlament, care pentru a fi validată trebuie adoptată de cele două Camere, ca mai apoi să poată fi revocat la propunerea primului-ministru. Construcție alambicată, rezultat ireal: pentru revocare trebuie ca atât premierul cât și ambele Camere ale Parlamentului să-l revoce. Nu putem nici noi să nu ne întrebăm „Adică cum?”. În finalul textului locutorul folosește *ironia prin antifrază* subliniind că parlamentarii ar trebui să cunoască regulile de structurare a unui enunț coerent în limba română, pentru a nu mai exista situații ca acestea, în care nu se știe cine are dreptul de a revoca un ministru.

- (34) Crin Antonescu: „Cine crede că scopul ultim al lui Antonescu sau PNL este să devin eu președintele țării cu orice preț, se înșeală amarnic și plătește pe loc.” Eu cred că așa e: scopul ultim al lui Antonescu e să devină președintele țării. Bine, mă înșel amarnic și plătesc pe loc (cât, unde?...). Cei care „nu se înșeală amarnic” vor plăti în rate. (M. V. Numărul 478, 11 aprilie 2013).

Atunci când Victor Ponta nu este ținta ironiilor, locul lui este luat de partenerul său de alianță, Crin Antonescu. Avem aici (34) un exemplu al folosirii *ironiei prin citare* îmbinate cu cea *prin antifrază* și a dialogului direct dintre ironizat și ironic. Citarea de tip discurs raportat, în care însuși locutorul se raportează la persoana sa ca la o instanță exterioară transformă informația, oricât de serioasă ar fi ea, într-o glumă. Drept pentru care și redactorul Mircea Vasilescu ia în derîdere spusele lui Crin Antonescu, ba mai mult, se folosește de ele pentru a intra în dialog cu cel pe care îl ironizează, întrebându-l „cât, unde?” trebuie să plătească „pe loc” pentru faptul de a se fi înșelat amarnic. Apoi, le dă un sfat celor care se înșeală, dar nu amarnic, cum că pot „plăti și în rate”, ca la bancă.

În ceea ce privește relația dintre șeful statului și cel al guvernului, aceasta se arată a fi foarte „pisicească”. Pentru că în comunicările dintre cele două Palate, se folosește frecvent termenul „pisică”. *Ironia prin naivitate simulată* face ca acest conținut să fie interpretat ca pe un joc între două feline, a căror „gîlceavă” este plină de afecțiune și iubire. Pe când un război rece se desfășoară în spatele ușilor închise.

- (35) În comunicările dintre Palatul Victoria și Palatul Cotroceni apare, constant, cuvîntul „pisică”. Ponta și Băsescu se pisicesc reciproc. Gîlceava lor a căpătat, astfel, nuanțe duioase. (M. M. numărul 471, 21 februarie 2013).

În cele din urmă i-am păstrat la final pe cei care au fost pentru o vreme în prim-planul politic și mediatic. Vorbim despre senatorul Partidului Conservator, Dan Voiculescu și fostul lider al Partidului Social Democrat, Mircea Geoană.

(36) Dan Voiculescu a declarat că nu e deranjat de porecla Varanul pe care i-a dat-o CTP. „Din câte știu eu, varanul este un animal foarte puternic, care are doi ficați și care, indiferent cum îl arunci, cum îl pui, el cade bine, se așază pe burtă. Foarte puternic, un crocodil mare.“ Totuși, România e o țară cu o climă temperat-continentală, unde specii precum crocodilul nu trăiesc libere, în natură, ci doar în captivitate. Indiferent dacă au un ficat sau doi. (A. P. Numărul 480, 25 aprilie 2013).

(37) Mircea Geoană a declarat zilele trecute: „Pe cei de la PDL i-a pedepsit Dumnezeu. Au făcut tot felul de promisiuni – traiul bun, lupta împotriva corupției, adevărul, dreptatea, speranța –, tot arsenalul de promisiuni pe care românii le-au crezut. Și Dumnezeu, și românii i-au pedepsit pentru astfel de promisiuni. Dumnezeu vede și pedepsește pe cei care întind coarda prea mult.“ Gîndul că Dumnezeu n-are altă treabă decît să-i pedepsească pe membrii PDL mă înfioară mai mult decît gîndul inexistenței Lui. (L. V. Numărul 477, 4 aprilie 2013).

Exemplul (36) ne arată o specie de politician manipulator, Dan Voiculescu, care supărat că Cristian Tudor Popescu l-a poreclit „varan”, a dat o declarație în care se aseamăna cu un crocodil mare „foarte puternic”. Bineînțeles că este folosită *ironia prin citarea* în discurs raportat, dar cea mai importantă parte este reprezentată de *ironia prin antifrază*. Astfel, autorul textului amintește că în România crocodilii nu trăiesc liberi, „ci doar în caprivitate”, prin analogie, Dan Voiculescu trebuie ținut într-un loc închis.

În ceea ce-l privește pe Mircea Geoană, textul (37) prezintă o situație de *ironie prin citare*, în discurs polifonic prin care ne sînt aduse la cunoștință părerile necrezut de creștine - în care iertarea ca principiu divin nu există- ale politicianului. Căci, în opinia președintelui României pentru o noapte promisiunile făcute de cei de la PDL și nerespectarea lor se răsfrîng asupra partidului prin pedeapsa lui Dumnezeu și a oamenilor. Umorul negru este prezent alături de o construcție *ironică prin antifrază* pentru că locutorul nu-și închipuie cum „Dumnezeu n-are altă treabă decît să-i pedepsească pe membrii PDL”. În timp ce, probabil, Dumnezeu se îngrijește de copiii din Somalia.

Preocuparea față de problemele politice interne văzute în dimensiunea lor de high class, fără expunerea unor grosolănii, a defăimărilor și a calomniilor în rîndurile rubricii „Cu **ochii-n 3.14**” face din publicația *Dilema Veche* un exemplu de imparțialitate și obiectivitate. Rostul unei prese libere este de a sancționa incoerența programului, corupția și derapajele anticonstituționale ale politicului, iar săptămînalul face acest lucru, mai ales în textele acestei secțiuni.

4.6 Considerații finale

Pe parcursul acestui studiu de caz am analizat modul în care cele șase figuri de construcție ale ironiei unui text se regăsesc în discursul mass-media, în special în grupajele de texte ale rubricii „Cu **ochii-n 3.14**” din săptămânalul *Dilema Veche*. În urma cercetării, rezultatele obținute din studierea a aproximativ 40 de „pastile” ironice ale secțiunii publicației ne îndreptățesc să afirmăm următoarele.

Discursul științific este utilizat ironic ori de câte ori locutorul are nevoie de opinia unui specialist. Argumentele prezentate sînt în opoziție cu finalul textului sau cu părerea autorului lui care va lua în derîdere ipotezele și raționamentele nesusținute de teorie/practică ale savanților. De asemenea, va fi folosit procedeul citării ori de câte ori este nevoie să se caracterizeze un subiect fără a se face apel și la alte proceduri de construcție. În plus, am constatat că redactorii de la *Dilema Veche* preferă în acest caz ironia de simplă conotație care apare în cinci exemple din cele șase pe care le-am studiat.

În cazul discursului social, acesta are cea mai mare întindere în pagina rubricii, căci foarte multe dintre „pastile” studiază situații, fapte, acțiuni, circumstanțe și întâmplări absurde, aberante, incoerente, ilogice, care se abat de la normele de bun-gust și decență ale societății. Cel mai utilizat mijoc de creare al ironiei este cel al *ironiei prin citare*, urmat de cel *prin subestimare și hiperbolizare*.

Discursul mediatic este prezentat de către cei de la *Dilema* prin prisma gafelor, bîlbelor, greșelilor de limbă și a lipsei profesionalismului celui care practică această meserie. De fiecare dată se încearcă corectarea erorilor și se atrage atenția asupra problemelor pe care acestea pot să le cauzeze în viitor. Și aici este preferată *ironia prin citare*, deoarece este cea mai la îndemînă metodă de a ne face conștienți de gravitatea greșelilor faptelor de limbă apărute în presă.

În cele din urmă, în cazul discursului politic sînt prezentate mai mult problemele de politică internă, decît cele internaționale. Scopul este acela de a expune publicului situațiile în care politicienii se contrazic și pun interesul propriu înaintea interesului țării. Asemeni discursului mediatic, modalitatea cea mai folosită de construcție a ironiei enunțului este dată de *ironia prin citare*.

Concluzii

În urma cercetării pe care am realizat-o am putut remarca faptul că ironia reprezintă una dintre armele cele mai utile ale unui dilematic. Analiza ironiei unui text, indiferent de natura acestuia presupune existența unor instrumente de analiză bine definite, care să poată cuprinde întreg fenomenul studiat.

Lucrarea a urmărit tocmai acest lucru, descrierea mecanismelor cu ajutorul cărora este produsă ironia la nivelul conținutului enunțului ironic și al modului în care este interpretată aceasta de către un terț. Demersul se sprijină pe un fundament teoretic solid care pleacă de la definirea conceptului de discurs, la cel al analizei de discurs din perspectiva principalelor școli lingvistice - ne raportăm studiul la Școala Franceză a analizei de discurs - până la determinarea și caracterizarea diverselor teorii cu privire la ironie și nu în ultimul rând la particularizarea celor șase metode de construcție ale ironiei într-un text.

Studiul nostru se concentrează asupra formelor în care discursul mediatic capătă semnificație prin folosirea mecanismelor ironiei *prin antifrază, naivitate simulată, subestimare, hiperbolizare, citare și ironia de simplă conotație*. Prin intermediul acestora jurnaliștii atribuie discursului sensuri ascunse pe care cititorii le vor decoda corect pe baza situației de comunicare la care se înscriu și a contractului de lectură stabilit.

Corpusul supus analizei noastre este alcătuit din textele publicate în revista *Dilema Veche* în rubrica permanentă „Cu **ochii-n 3.14**” ea însăși cu un titlu atipic care imprimă discursurilor ce-o compun o notă de „altfel”.

Bibliografie

Cărți :

Adam, Jean-Michel, *Analyse de la linguistique textuelle - Introduction à l'analyse textuelle des discours*, Paris, Armand Colin, collection "Cursus", 2005.

Beciu, Camelia, *Comunicare și discurs mediatic*, București, Editura Comunicare.ro, 2009.

Coșeriu, Eugeniu, *Prelegeri și Conferințe*, Iași, Institutul de Filologie Română, "A. Philippide", 1992-1993.

Coșeriu, Eugeniu, *Introducere în lingvistică*, Traducere de Elena Ardeleanu și Eugenia Bojoga, Cuvânt înainte de Mircea Borcilă, Ediția a Ii-a, Cluj, Editura Echinox, 1999.

Coșeriu, Eugeniu, *Lecții de lingvistică generală*, Traducere din spaniolă de Eugenia Bojoga, Cuvânt înainte de Mircea Borcilă, București, Editura ARC, 2000.

Dumistrăcel, Stelian, *Discursul repetat în textul jurnalistic*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2006.

Jankélévitch, Vladimir, *Ironia*, traducere din limba franceză de Florica Drăgan și V. Fanache, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1994.

Maingueneau, Dominique, *Les termes clés de l'analyse du discours*, ediția a doua, Paris, Éditions Seuil, 2009.

Negrea, Elena, *Pragmatica ironiei. Studiu asupra ironiei în presa scrisă românească*, București, Editura Tritonic, 2010.

Roventă-Frumușani, Daniela, *Analiza discursului. Ipoteze și Ipostaze*, București, Tritonic, Comunicare Media, 2012.

Semeniuc, Sorin Cristian, *Interferențe între limbajul publicistic și cel politic, în România, după 1989*, Iași, UAIC, Facultatea de Litere, Școala doctorală de Studii Filologice, 2002. pp 99-106 (teză de doctorat).

Soare, Natalia-Alina *Aspecte ale ironiei în discursul publicistic românesc actual*, Iași, UAIC, Facultatea de litere, Școala Doctorală de studii filologice, 2012. (teză de doctorat).

Articole:

Amossy, Ruth, *Argumentation et Analyse du discours : perspectives théoriques et découpages disciplinaires*, Argumentation et Analyse du Discours, URL : <http://aad.revues.org/200> p. 18;

Benveniste, Émile *Problèmes de linguistique générale*, Paris, Éditions Gallimard, 1974, pp.127-131 în URL : <http://www.cours.fse.ulaval.ca/frn19972/frnarbre7/5rangs/ph/lect/doc/phrbenv.html>.

Coșeriu, Eugeniu, *Vers l'étude des structures lexicales* (1966) în: *L'homme et son langage*, texte reunite de către H. Dupuy-Engelhardt, J.-P. Durafour și F. Rastier, Louvain-Paris-Sterling, Peeters, 2001, p. 235.

Dan, Simina-Maria, *Preliminarii la o tipologie a textelor românești. Abordare din perspectiva integralistă* , 2010, p. 3. URL : http://www.upm.ro/cc/volCCI_I/Pages%20from%20Volum_CCI_I-47.pdf

VAN DIJK, Theun, *Discourse, Power and Access*. în C.R. Caldas-Coulthard, and M. Coulthard (eds.) *Texts and Practices: Readings in Critical Discourse Analysis*, London: Routledge, 1996, pp. 84-106.

Fornel, Michel, Léon, Jacqueline, *L'analyse de conversation, de l'ethnométhodologie à la linguistique interactionnel*, în *Histoire Épistémologie Langage*. volumul 22, 1, Horizons de la grammaire alexandrine (1). Paris, 2000, pp. 131-155, URL : http://www.persee.fr/web/revues/home/prescript/article/hel_0750-8069_2000_num_22_1_2770 .

Horvath, Juraj, *Critical Discourse Analysis of Obama's Political Discourse*, Prešov, Slovakia, University of Prešov, pp. 45-47, URL http://www1.cs.columbia.edu/~sbenus/Teaching/APTD/Horvath_CDO_Obama.pdf

Petitclerc, Adèle, « Introduction aux notions de contexte et d'acteurs sociaux en Critical Discourse Analysis », Semen [En ligne], 27 | 2009, mis en ligne le 29 décembre 2009, URL : <http://semen.revues.org/8540> .

Stoica, Dan, *Frazele care au fost... enunțate*, Iași, URL : <http://www.dstoica.ro/wp-content/uploads/2011/09/Fraze-care-au-fost-enun%C5%A3ate.pdf>

Stoica, Dan, *Înțelepciunea și dimensiunea culturală a adevărului*, Seminarul de Logică discursivă, Teoria argumentării și retorică, Facultatea de Filosofie, Universitatea „Al. I. Cuza”, Iași, p.1, URL: <http://www.dstoica.ro/wp-content/uploads/2011/09/%C3%8En%C5%A3elepciunea-%C5%9Fi-dimensiunea-cultural%C4%83-a-adev%C4%83rii.pdf>

Stoica, Dan, *PR, ca activitate preponderent discursivă*, nepublicat.

Sueur, Jean-Pierre, *Pour une grammaire du discours. Elaboration d'une méthode ; exemples d'application*. In Mots, octobre 1982, N°5. pp. 143-185.

Vlasie, Gheorghe, *Recenzii*, BIBLOS 9-10, p.54 URL: <http://www.bcu-iasi.ro/biblos/biblos9/salav.pdf>.

Re/Surse web:

<http://dominique.maingueneau.pagesperso-orange.fr/conclusion2.html>

http://memorandum.ro/michelle-obama-how-hard-you-work-analiza-critica-a-discursului/#_ftn11

http://www.cairn.info/article.php?ID_ARTICLE=LFA_148_0047

<http://mots.revues.org/7263>

<http://www.memoireonline.com/01/08/873/procedes-modalisation-oeuvre-romanesque-jules-verne-michel-strogoff.html>

<http://paulisambert.free.fr/notes/seance7.html>

<http://w3.gril.univ-tlse2.fr/francopho/lecons/historique.html>

http://www.fatihayazid.com/index.php?option=com_content&view=article&id=51%3Alsa&catid=36%3Alinguistique&Itemid=58&showall=1

<http://www.jstor.org/discover/10.2307/27758313?uid=3738920&uid=2129&uid=2&uid=70&uid=4&sid=21102348609401>

<http://www.cil19.org/ateliers/lecole-linguistique-de-geneve-histoire-et-actualite/>

http://www.fastcompany.com/3009489/leadership-now/why-humor-makes-you-more-creative?goback=%2Egde_82242_member_243932459

<http://www.jimlyttle.com/JGP.pdf>

http://www.snpcar.ro/revista.php?level=arhiva&prev=toti&id=2&an=2007&id_articol=12

http://www.ibam.com/pubs/jbam/articles/vol10/no3/Hughes_7.pdf

<http://baldovin.netai.net/acte/Din.psi.abis/texte/umorul.htm>

http://aquarom.free.fr/Ebooks%20libres/Livres%20libres%20PDF/Bergson/bergson_le_rire.pdf

Anexa 1

Link-urile către posturile de televiziune americane care au realizat dansul Harlem Shake în propriul platou de filmare, la finalul jurnalului de știri.

NBC12 News Today : http://www.youtube.com/watch?v=6Sit4_faF_g

Fox 17 Tennessee Mornings News : <http://www.youtube.com/watch?v=XLr54MZWueY>

News 12: <http://www.youtube.com/watch?v=Dto6IIyuBeo>

FOX21 Morning News:

<http://www.youtube.com/watch?NR=1&feature=endscreen&v=OjuntQE7FxI>

41NBC/WMGT : <http://www.youtube.com/watch?v=rOk5zjRBcDY>